

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей
XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(27–28 жовтня 2011 р.)

У 2 томах

Том 2

Суми
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2011

УДК 336.71(477)
ББК 65.9(4 укр)262.1
П78

Редакційна колегія збірника:

д-р екон. наук, проф. А. О. Єпіфанов
(головний редактор);
д-р екон. наук, проф. С. М. Козьменко;
д-р екон. наук, проф. І. В. Сало;
д-р екон. наук, проф. І. О. Школьник;
канд. екон. наук, доц. Т. О. Семененко
(відповідальний секретар)

Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України
П78 [Текст] : збірник тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 жовтня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – 172 с.

Видання містить тези доповідей учасників XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2011 р.).

Розраховане на фахівців банківської та фінансової систем, керівників і спеціалістів підприємств усіх форм власності, науковців та студентів навчальних закладів.

УДК 336.71(477)
ББК 65.9(4 укр)262.1

© ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”, 2011

ЗМІСТ

Андрєєва Г. І., Андрєєв А. В. СИСТЕМНІ ВЛАСТИВОСТІ РИНКУ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ.....	9
Игнашков В. И. ПОИСКИ НОВОЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ РЕЗЕРВНОЙ ВАЛЮТЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА.....	10
Бондаренко Л. А., Біляєва Е. О. ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ СПОЖИВЧИМИ КРЕДИТАМИ В УМОВАХ КРИЗИ.....	12
Башлай С. В. ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНИЙ ОСНОВІ.....	13
Бондаренко А. Ф., Розкошна О. А., Коток М. М. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АНТИКРИЗОВИМ БАНКІВСЬКИМ МАРКЕТИНГОМ	15
Вахнюк С. В. ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ІНДЕКС ІННОВАЦІЙ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	17
Вовк В. Я. СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА: РИЗИКИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	18
Гончарова М. Л., Гордієнко В. П. КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЯК РЕСУРС ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	20
Грачева Н. А. АНАЛИЗ И УПРАВЛЕНИЕ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КОРПОРАТИВНЫХ СТРУКТУР	21
Гриценко К. Г. ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ	23
Гриценко Л. Л. МІСЦЕ БАНКІВ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	24
Губатюк І. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	26
Дехтяр Н. А. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	28
Дутченко О. М., Дутченко О. О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЗАСТАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	29
Довгань Ж. М. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	31
Єріс Л. М. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКУ.....	33
Жаренко В. Ф. ЩОДО ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ	34

Левченко Т. М. ОСНОВНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОФОРМЛЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ЛІЦЕНЗІЇ НА ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКАМИ І ФІЛІЯМИ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ.....	37
Катроша Л. В. ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ УКРАЇНИ.....	38
Кантаєва О. В., Бондар О. В. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	40
Колдовський В. В. ПЕРСПЕКТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ У ПРОЕКТАХ З РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	41
Конопліна Ю. С. ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	43
Корецька Н. І. РИНОК ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ	45
Кравченко О. В. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОБЛІКОВОЇ СФЕРИ.....	46
Крухмаль О. В., Криклій О. А. АНАЛІЗ ДОХІДНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	48
Мартиненко В. О., Сумська В. В. ВИКОРИСТАННЯ ЛОБІЗМУ В РЕАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ІНТЕРЕСІВ	50
Меліхова Т. О. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ.....	51
Мирославський С. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ АВАЛЮВАННЯ ВЕКСЕЛІВ У СУЧАСНІЙ БАНКІВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	53
Назаренко З. В. УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	56
Новак С. М., Хайлук С. О. ОПТИМІЗАЦІЯ МАСШТАБУ ВИРОБНИЦТВА З МЕТОЮ МАКСИМІЗАЦІЇ ЙОГО РЕНТАБЕЛЬНОСТІ	57
Пігуль Н. Г. КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ	58
Перхун Л. П. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПРАЦІ ВІДДАЛЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	60
Різник Н. С. КЛАСИФІКАЦІЯ ОФШОРНИХ БАНКІВСЬКИХ ЦЕНТРІВ.....	62
Розкошна О. А., Бондаренко А. Ф. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА В БАНКУ	64
Руденко М. В. ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	65
Рекуненко І. І., Коробка Р. В. ІНФРАСТРУКТУРА ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ	67

Савченко К. В. СВІТОВА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ФОНДІВ	69
Савченко Т. Г. ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА РІВНОВАЖНІ СТАНИ В ЕКОНОМІЦІ	70
Сисоєва Л. Ю., Черкашина К. Ф. ПІДХОДИ ДО ГРУПУВАННЯ БАНКІВ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ	72
Слободяник Ю. Б. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З ОБЛІКУ ТА АУДИТУ	73
Сюркало Б. І. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКАХ.....	75
Ткаченко А. О. РОЛЬ БАНКІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	77
Ткаченко І. В. ЛОМБАРДНА СПРАВА В УКРАЇНІ В РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	79
Хомутенко Л. І., Гончаренко Т. П. ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	81
Черемісіна С. Г. ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	82
Шамота Г. М., Крапивна І. В. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ВИМІРЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ.....	84
Шипунова О. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ АУДИТУ В УКРАЇНІ	85
Яровенко Г. М. ВИКОРИСТАННЯ СХОВИЩ ДАНИХ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	87
Біломістний О. М. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ	88
Алексєєва Н. А., Сіроштан І. М. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ “ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ”, “ФІНАНСОВІ АКТИВИ”, “ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ”.....	90
Афанасьєва О. Б. СТВОРЕННЯ ГОСПІТАЛЬНОГО БАНКУ ЯК ДІЄВОГО ІНСТРУМЕНТА УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ.....	91
Афанасієв Р. В. ОКРЕМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ РОЗРОБЦІ НАДР	93
Багмет К. В., Левченко В. П. КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ БАНКІВСЬКО-СТРАХОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ.....	94
Бригінська Л. Г. РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	96
Вгучко М. М. UNIQUE PRACTICE OF CORPORATE GOVERNANCE IN UKRAINE.....	97
Буряк А. В. CIR (COST TO INCOME RATIO) ЯК ПОКАЗНИК ОПЕРАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	99

Веремчук Д. В., Зленко І. В. НАПРЯМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	101
Вядрова Н. Г. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	102
Гланц В. Н. ЗАВДАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ	104
Говорун Д. А. РОЛЬ ФОНДОВОГО РИНКУ У ФУНКЦІОНУВАННІ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В БАНКАХ З ПОЗИЦІЇ АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	105
Даценко В. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УСТАНОВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В КРАЇНІ	107
Дмитрієв Є. Є. ВПЛИВ РІВНЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	108
Дубовик С. В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	110
Зеленська М. І. ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАКТАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МІЖБАНКІВСЬКОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	112
Івашова І. П. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИСЕЛЕННЯ З ЖИТЛА БОРЖНИКІВ ПРИ ЗАДОВОЛЕННІ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ ПРО ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ПРЕДМЕТ ІПОТЕКИ	113
Квачан О. С. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ	115
Койбічук В. В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОЕФІЦІЄНТІВ РІВНЯ ВАРТОСТІ ТА РІВНЯ ЯКОСТІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ЗА НАПРЯМКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ	117
Крайніков І. М. МІЖНАРОДНА ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ЯК ДЖЕРЕЛО ЗОВНІШНІХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ КРАЇНИ	118
Кубах Т. Г., Казарінов Д. В. ПЕРСПЕКТИВИ ДОЛАРА ЯК РЕЗЕРВНОЇ ВАЛЮТИ ТА ОБ'ЄКТА ІНВЕСТУВАННЯ	120
Купрієнко О. В. ІННОВАЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ПРОДУКТИ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗДРІБНОГО БІЗНЕСУ	122
Куришко О. О. ФОРМИ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ	124
Левченко М. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ	126
Лисянська О. О. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД	127
Лобода Д. Л. ОЦЕНКА ПОРТФЕЛЬНОГО КРЕДИТНОГО РИСКА В УМОВАХ ОГРАНИЧЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	129

Лопаткина И. В. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	130
Мірошниченко О. В. АЛГОРИТМ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ	132
Мірошниченко Г. О. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	134
Мозговий Я. І. НЕФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	135
Мордань Є. Ю. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	137
Онщенко В. В. СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ОЩАДНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	138
Піскун К. В. ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ОТОТОЖНЕННЯ ПОНЯТЬ “СОЦІАЛЬНА СФЕРА” ТА “СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА”	140
Павленко Л. Д. ЦІНОУТВОРЕННЯ НА КРЕДИТНІ ПРОДУКТИ БАНКУ	141
Пахненко О. М., Кузьменко О. Г. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ	143
Плотнікова М. В. ДОГОВІРНІ АКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	145
Роєнко В. В. ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	146
Рубан С. О., Рубан О. О., Деркач А. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	148
Рыбалтовская Е. С. ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА	150
Савичева Т. С. ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ: НОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕГУЛИРОВАНИЮ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА	152
Самсонов М. І. ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ РЕЙТИНГІВ У КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ	154
Сергієнко О. В. РЕЗЕРВНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ СТРАХОВОГО ТАРИФУ	156
Табачун Б. М. ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ СТАДІЙ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ	158
Тимошенко Ю. М. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СКЛАДАННЯ СПРОЩЕНОГО ФІНАНСОВОГО ЗВІТУ СУБ'ЄКТА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	160

Тимченко Н. М. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОМІРНОСТІ ОБМЕЖЕНЬ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	161
Урусова С. С. РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ.....	163
Червякова С. В. ВПЛИВ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ	165
Чернадчук Т. О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ В СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	166
Шаперенков А. В. ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	168
Шлапко Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ “ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ”	169
Щербина Т. В. ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕДАВАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	171

*Г. І. Андрєєва, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
А. В. Андрєєв, канд. екон. наук,
ТОВ “Консалтингова компанія “Бі.Еф.Сі.”, м. Київ*

СИСТЕМНІ ВЛАСТИВОСТІ РИНКУ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Основною причиною формування й розвитку ринку похідних цінних паперів є прагнення суб’єктів господарювання знизити невизначеність господарської діяльності в умовах ринку. При цьому методологічною основою вивчення невизначеності економічної діяльності, яка формалізує дане поняття, є категорія ризику. В економічній науці фінансовий ризик визначається як міра можливих фінансових втрат при здійсненні господарської діяльності в умовах невизначеності.

Системні властивості похідних цінних паперів не можуть бути досліджені на основі аналізу руху тільки фінансово-грошових і товарних потоків. На нашу думку, для проведення коректного дослідження необхідно розглядати й рух потоків фінансового ризику. Отже, ринок похідних цінних паперів являє собою єдність механізму перерозподілу ризику й механізму зниження невизначеності господарської діяльності. За певну винагороду суб’єкти господарювання можуть придбати певну частку “визначеності” майбутньої ринкової кон’юнктури через продаж частки фінансового ризику, на який вони наражаються. Таким чином, функціонування ринку похідних цінних паперів ініціює рух потоків фінансового ризику в економіці, яке супроводжується рухом грошових контрпотоків і не призводить до руху товарних або ресурсних потоків. За допомогою похідних цінних паперів відбувається розщеплення активу, який вже існує на ринку. З одного боку, деяка частка ризику первісного активу стає самостійним об’єктом купівлі/продажу на ринку похідних цінних паперів, а з іншого боку, на ньому з’являється синтетичний похідний, якому притаманний менший ризик. Тим самим похідні цінні папери відкривають якісно нові можливості у площині ризик – дохідність і перекладають ризики на професійних учасників ринку, які готові прийняти ризики за певну винагороду.

Ринок похідних цінних паперів пов’язаний функціональними та інституційними зв’язками з іншими сегментами фінансового ринку. Існує певна субординованість ринку похідних цінних паперів іншим ринкам через похідність, залежність цін похідних цінних паперів від цін інструментів базового активу. Слід підкреслити, що базовим активом можуть бути й самі похідні цінні папери, наприклад, свопціони (swaptions). Важливого значення набуває дуалізм природи ринку похідних цінних паперів. З одного боку, виникнення ринку похідних цінних

паперів пов'язане із прагненням суб'єктів економічних відносин зробити результати їх діяльності через фіксацію цін більш передбачуваними й незалежними від кон'юнктурних коливань. З іншого боку, зниження невизначеності їх діяльності досягається за допомогою укладання угод на строк, або строкових угод. Інакше кажучи, відносини які виникають при укладанні угод з похідними цінними паперами, пролонговані за часом.

У міру інституційного оформлення ринок похідних цінних паперів як самостійний сегмент фінансового ринку залучає все більшу кількість учасників. Спостерігається зростання його ролі як механізму взаємодії "на строк" суб'єктів суспільного відтворення. Важливим є можливість фіксувати майбутню вартість базового активу в момент укладання угоди, тобто об'єктом купівлі/продажу виступає невизначеність спотової ціни базового активу в майбутньому. Ця властивість похідних цінних паперів дозволяє хеджерам зробити фінансові результати господарської діяльності незалежними від майбутньої вартості товару на ринку. Угоди на ринку похідних цінних паперів означають зобов'язання кожного з учасників сплатити частку додаткового прибутку за сприятливої для нього зміни ціни й право вимагати відшкодування контрагентом частки збитків за несприятливої для нього зміни ціни.

Адекватно використовувані похідні цінні папери дозволяють суб'єктам господарювання здійснювати свою діяльність з меншим ризиком і підвищують ефективність перерозподільних механізмів фінансового ринку.

***В. И. Игнашков, проф.,**
Филиал Всероссийского заочного
финансово-экономического института, г. Брянск*

ПОИСКИ НОВОЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ РЕЗЕРВНОЙ ВАЛЮТЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

С момента утраты золотом своих денежных функций центральные банки ряда развитых стран последовательно уменьшали долю золота в активах. Ситуация кардинально изменилась в последние несколько лет. В течение первой половины 2011 года спрос на золото только от центральных банков всего мира вырос на 43 %. В резервах центральных банков США, Франции, Германии и Италии по-прежнему до 70 % приходится на золото. Почему ведущие западные центральные банки предпочитают хранить резервы в золоте, нетрудно понять из динамики роста стоимости этого металла. За 40 лет цена золота, выраженная в долларах, выросла в 40 с лишним раз, а за последнее десятилетие – в 5 раз.

В этой связи высказываются суждения о необходимости вновь сделать золото частью монетарной системы, но не в качестве важнейшего резервного средства, а в качестве денег.

При анализе динамики цен на золото после краха Бреттон-Вудской системы вырисовывается следующая картина. К концу 1974 года цены на золото подскочили до 195 долл. за унцию, а к 1978 году – до 200 долл. за унцию. К началу 1980 года цена на золото достигла рекордной отметки – 850 долл. за унцию, после чего она начала постепенно падать. В конце 1987 года она составляла около 500 долл. за унцию. Самое быстрое падение произошло в 1996–1999 годах, когда цена на золото снизилась с 420 до 260 долл. за унцию.

В течение последних 10 лет центральные банки ряда западных стран являются крупными нетто-продавцами золота. Частичные продажи золота из государственных резервов осуществили Нидерланды, Бельгия, Австрия, Канада, Австралия, Великобритания, Швейцария. Заявления Швейцарии, а затем Австралии и Аргентины о присоединении к числу стран-продавцов резервного металла ускорили падение цен на него в 1997 году.

Рост цены на золото, происходящий в настоящее время на рынке, начался после террористических актов 11 сентября 2001 г., когда рухнул американский фондовый рынок. За день до трагических событий золотая унция стоила 271 долл., а уже через неделю – 293 долл. за унцию. С тех пор котировки на золото в целом неуклонно растут.

Фундаментальные причины такого подорожания золота в настоящее время – ослабление американской экономики и политическая нестабильность в мире.

В настоящее время постепенно меняется конструкция рынка золота: закредитованные трейдеры вытесняются с рынка, покупатели физического золота становятся более терпимыми к волатильности его цены, а также растёт число покупателей, готовых брать золото на его падениях. Сейчас мы можем наблюдать, как меняется психология инвесторов в золото. Многие из них покупают золото не с целью на нём спекулировать в краткосрочной перспективе, а чтобы сохранить его на длительный срок как гарантию от финансовых рисков и девальвации валют.

Общие выводы таковы. Вложения денег в золото надежны, но в то же время могут давать на протяжении ряда лет только незначительный рост. Поэтому золото как физический реальный металл лучше использовать в качестве главного резерва в долгосрочной перспективе – горизонт инвестиций не менее 10–15 лет. В условиях кризиса мировой экономики, прежде всего – мировых финансов, золото может демонстрировать

отличный рост на волне удешевления стоимости других активов. Но необходимо понимать, что нынешний взлет цен на золото – это погоня за безопасностью, страх перед бумажными активами. Взлетевшая цена показывает степень негативного восприятия национальных валют. Это свидетельствует о том, что проблемы, породившие кризис, не решены и продолжают углубляться.

*Л. А. Бондаренко, канд. екон. наук, доц.,
Е. О. Біляєва, студентка, Криворізький економічний інститут
ДВНЗ “Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана”*

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ СПОЖИВЧИМИ КРЕДИТАМИ В УМОВАХ КРИЗИ

Вітчизняні банки в 2008–2010 роках для покращення якості кредитного портфеля використовували різні методи управління стресовими активами: проводили реструктуризацію позичок, надавали кредитні канікули, продавали проблемні борги колекторським компаніям, реалізували заставлене майно, списували проблемну заборгованість.

Реструктуризація активів і кредитні канікули не принесли очікуваного результату – більшість цих кредитів так і залишилися проблемними, оскільки фінансовий стан позичальників не покращився. Колекторські покупки на стан кредитних портфелів банків суттєво не вплинули, оскільки іпотечні кредити банки колекторам не віддавали, а продали лише дрібні споживчі кредити. У зв'язку зі зниженням вартості нерухомості позбуватися заставленого майна банкам не вигідно. Суттєво очистити кредитний портфель шляхом списання “токсичних” активів не вдається через конфлікт інтересів банків і податкових органів. До того ж, незважаючи на початок процесу відновлення економіки, наразі фінансовий стан значної кількості позичальників залишається слабким.

Але банки не можуть не давати кредити – це основа їх діяльності. Не обійдуться без позик і підприємства, і пересічні громадяни. Наразі актуальним залишається питання, що робити із кожним третім кредитом, який перейшов у категорію проблемних. Міжнародна фінансова корпорація разом з одним із вітчизняних фондових майданчиків розробляє проект, який дозволить українським банкам продавати проблемні кредити на біржі. На думку Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку, продаж “токсичних” активів через фондову біржу – найкращий спосіб активізації ліквідності, який допоможе відновити систему кредитування в Україні.

Необхідно до кожної кредитно-кризової історії підбирати свій “ключик”, причому тут не обійтися без допомоги держави. Треба відокремити в кожному випадку шахраїв від чесних людей, розібратися в причинах неповернень, знайти нові інструменти управління проблемною кредитною заборгованістю. Робота складна, але без неї відновити кредитування неможливо.

*С. В. Башлай, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНІЙ ОСНОВІ

Протягом багатьох років органи нагляду за діяльністю банківських установ акцентують увагу на необхідності здійснювати більш ретельний нагляд за групами, учасники яких тією чи іншою мірою займаються банківським бізнесом. Зародження в фінансово-кредитній сфері пруденційних процесів міжгалузевого характеру можна датувати 1966 роком – датою створення Спільного форуму (члени – представники Базельського комітету з питань банківського нагляду, Міжнародної асоціації органів нагляду за страховими компаніями та міжнародного варіанта Комісії з цінних паперів). Розмивання кордонів між інструментами банківського та небанківського фінансових ринків суттєво знизили здатність наглядових органів адекватно реагувати на появу нових форм функціонування та здійснювати моніторинг ризиків.

У необхідності розбудови механізму здійснення нагляду на консолідованій основі наглядові органи переконалися в 1975 році після визнання системних фінансових проблем у низці банків з розгалуженою мережею дочірніх установ і міжнародними масштабами діяльності. Регулятивний наслідок – міжнародний документ “Report on the supervision of banks’ foreign establishments” (Concordat – Конкордат, 1975 р.) із викладенням підходів до розподілу повноважень національних органів нагляду щодо банківських установ, представлених філіями, дочірніми та спільними банками в декількох країнах. Основний недолік – розбіжності в сутності поняття міжнародних банківських груп у державах походження та перебування.

Негативний досвід взаємодії наглядових органів Італії та Люксембургу щодо “Банко Амброзіано” (1982 р.) спонукав до коригування міжнародних принципів та стимулював появу нового міжнародного документа – “Principles for the supervision of banks’ foreign establishments” (Конкордат, 1983 р.). В основі два принципи: нагляд має бути

достатнім, жодна банківська установа не повинна уникнути нагляду. Згодом, у 1990 році, Базельський комітет та Офшорна група банківських супервізорів (The Offshore Group of Banking Supervisors) готують доповнення (Supplement to the “Concordat 1983”) щодо обміну інформацією між наглядовими органами – “Information flows between banking supervisory authorities”.

Крах британського “Міжнародного банку кредиту і торгівлі” (1991 р.) вказав на нові проблеми і обумовив появу наступного документа Базельського комітету – “Minimum Standards for the supervision of international banking groups and their cross-border establishments” (1992 р.). Але і після цього були враховані не всі аспекти наглядових дій консолідованого характеру, що і викликало появу удосконалених рекомендацій у вигляді документа “The supervision of cross-border banking” (1996 р.) з подальшою імплантацією в національному законодавстві 140 держав. Згодом, зважаючи на надзвичайну важливість, принципи консолідованого нагляду були інкорпоровані в редакцію фундаментального документа Базельського комітету – “Core Principles for Effective Banking Supervision” (2006 р.) і згодом допрацьовані та модернізовані в “Core Principles Methodology” (принципи 24–25). Консолідація стала основою побудови сучасного механізму застосування ризико-орієнтованого нагляду.

Напрацювання Базельського комітету знайшли своє відображення і в суто європейських банківських правових документах, більше відомих як директиви ЄС: 83/350/ЕЕС від 13.06.83; 92/30/ЕЕС від 06.04.92; 2000/12/ЄС від 20.03.2000; 2002/87/ЄС від 16.12.2002; 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС від 14.06.2006. Ключовим мотивом впровадження консолідованого нагляду в банківській сфері законодавством ЄС визначена необхідність в отриманні об’єктивної оцінки фінансового стану банків з метою захисту інтересів їхніх вкладників і забезпечення стабільності фінансової системи в цілому.

Сьогодні значна кількість країн – учасників Європейського Економічного Співтовариства, а також США, Канада, Австралія, Казахстан, Таджикистан та інші на національних рівнях мають закони та правила, що регламентують здійснення нагляду за банками на консолідованій основі. Існують також і країни, в яких нагляд на консолідованій основі не практикується. Крім того, покликаний надавати оцінку фінансових можливостей та стійкості всієї відповідної банківської групи (груп) і окремо взятого банку (банків) – учасника (учасників) консолідований нагляд у різних країнах реалізується з різною інтенсивністю та масштабами здійснення.

Розбудова ефективної системи банківського нагляду на консолідованій основі потрібна і самим банкам, а тому Україна може і повинна скористатися накопиченим досвідом інших країн та адаптувати його до вітчизняних умов і цілей.

*А. Ф. Бондаренко, канд. техн. наук, доц.,
О. А. Розкошна, канд. екон. наук, доц., М. М. Коток, бакалавр,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АНТИКРИЗОВИМ БАНКІВСЬКИМ МАРКЕТИНГОМ

Ринкова економіка постійно знаходиться в процесі коливань. Це призводить до того, що періодично виникають спади у виробництві та споживанні, і це негативно позначається на соціально-економічній життєдіяльності суспільства. Багато економістів досліджують кризу як нормальну стадію розвитку ринкової економіки, але в той же час заявляють про згубний її вплив на діяльність підприємств і банків.

Антикризове управління починається з оцінки кризової (фактичної) і посткризової (перспективної) кон'юнктури ринку. Враховуючи сучасну економічну кризу і вагомую роль банківської системи в економіці України, проблема антикризового маркетингу в банку набуває значної актуальності.

Основна причина виникнення кризової ситуації в банку пов'язана з невідповідністю його фінансових параметрів навколишньому середовищу. Основною причиною кризи в банку вважають сукупність факторів, які можна загалом поділити на дві групи:

- зовнішні (які не залежать від діяльності банку);
- внутрішні (які безпосередньо залежать від діяльності банку).

У більшості випадків такими факторами є недоліки управління, зокрема й помилки маркетингової служби.

Узагальненим підходом до розуміння антикризового управління є системний підхід, у контексті якого дане поняття мається на увазі як комплекс заходів щодо діагностики передкризового стану банку до засобів боротьби з кризою та її ліквідацією.

Система антикризового управління базується на таких головних принципах: діагностика передкризового фінансового стану банку; швидкість реагування; адекватність реагування; реалізація всіх потенційних внутрішніх можливостей банку.

Принципи, на яких базується антикризовий менеджмент, відрізняються від звичайних, що і відокремлює його як окремий аспект у теорії управління. Важливу роль в антикризовому управлінні відіграє

концепція антикризового маркетингу. Вона полягає в аналізі перспективності банківського бізнесу та має інструменти для досягнення цілей банку.

Загалом процедура антикризового маркетингу включає такі етапи: діагностика; визначення цілей; визначення шляхів досягнення поставлених цілей (маркетинг-мікс, реорганізація банку); оцінка ефективності; корекція коротко- та середньострокових планів на основі моделювання антикризових заходів і перебігу кризових явищ.

Якщо аналізувати антикризовий маркетинг у банку, то його процедура включає такі етапи:

- 1) аналіз стану банку, ступеня загрози кризи і можливих наслідків. Загроза кризи може бути більш-менш гострою, а наслідки кризи – більш-менш серйозними. Банк може знаходитися на межі банкрутства або на стадії тільки тоді, коли виявлено зниження обсягу активів;
- 2) аналіз сильних і слабких сторін банку (SWOT-аналіз);
- 3) визначення “вузьких місць” у банківському маркетингу. Наприклад, може з’ясуватися, що послуги банку володіють значними потенційними ринками збуту, але слід змінити аудиторію, на яку спрямована реклама; кардинально змінити імідж банку або цінову політику;
- 4) виявлення можливих клієнтів банківських послуг;
- 5) виявлення впливу іміджу на надання послуг;
- 6) оптимізація позиціонування послуг банку (оптимізація асортименту, формування (зміцнення) оптимального іміджу);
- 7) формування програми бізнес-комунікацій і оперативних планів їх здійснення;
- 8) контроль здійснення маркетингових стратегії і тактики.

Найважливішою умовою ефективності антикризового банківського маркетингу є формування запиту на інформацію. Такий запит повною мірою дає фінансова модель, яка дозволяє визначити ключові точки в бізнесі і зосередити на них увагу керівництва банку. Інший важливий критерій ефективності антикризового маркетингу – це правильний вибір методів управління маркетингових досліджень. Не повинні використовуватися ретроспективні дані минулих періодів, у деяких випадках навіть не можна використовувати державні статистичні та загальнодоступні бази даних. Антикризовий маркетинг передбачає точкове, але фундаментальне дослідження конкретного і найбільш важливого параметра методами польових досліджень.

Отже, головне завдання антикризового банківського маркетингу полягає в поверненні довіри споживачів, диверсифікації діяльності та побудови ефективної політики “маркетинг-мікс”. Антикризовий маркетинговий менеджмент повинен бути гнучким і враховувати зміни зовнішнього середовища в діяльності банку, від якого залежить рівень довгострокової конкурентоспроможності банку.

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ІНДЕКС ІННОВАЦІЙ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Відповідність системи економічних відносин країни (регіону) реаліям економіки знань характеризується системою загальних показників. Одним з таких показників є індекс інновацій (Innovation System Index – ISI), який визначає рівень наявності в країні таких характеристик інноваційної системи: організацій, які адаптують знання для соціальних потреб; організацій, які створюють нові знання та нові технології; наукових робітників; патентів на винаходи; наукових журналів. Для визначення ступеня впливу на його значення банківської системи введемо показник IB_{isi} .

Вплив банківської системи на значення ISI відображують такі індикатори: вихідні та вхідні прямі іноземні інвестиції (FDIO та FDI); авторські гонорари і ліцензійні платежі (RLF); відносний обсяг інженерів і науковців (SEER); витрати на наукові дослідження і розробки (TERD); наукове співробітництво між університетами та підприємствами (UCRC); доступність венчурного капіталу (AVC); рівень абсорбції нових технологій (FLTA); статті в науково-технічних виданнях (STJA), враховуючи статті в іноземному співавторстві (SAFC). У результаті інтегральний показник IB_{isi} пропонується вираховувати за формулою (1):

$$IB_{isi} = IB_{fdi} + IB_{rlf} + IB_{seer} + IB_{terd} + IB_{ucrc} + IB_{avc} + IB_{flta} + IB_{stja} \quad (1)$$

Показник IB_{fdi} характеризує вплив банківської системи на значення індикаторів вихідних і вхідних прямих іноземних інвестицій. Він визначає, яка частина банків-резидентів інвестує діяльність підприємств за межами країни або/та отримує інвестиції іноземного походження.

Показник IB_{rlf} характеризує вплив банківської системи на значення індикатора авторських гонорарів і ліцензійних платежів. Він визначає, яка частина банків країни бере участь у міжнародних ліцензійних угодах і здійснює виплати авторських гонорарів і ліцензійних платежів як ліцензіат або отримує ці виплати як ліцензіар.

Показник IB_{seer} характеризує вплив банківської системи на значення індикатора обсягу наявності інженерів і науковців стосовно кількості населення країни. Він визначає міру заохочення банками населення країни отримувати інженерні спеціальності та спеціальності, пов'язані з пріоритетним вивченням точних наук.

Показник IB_{terd} характеризує вплив банківської системи на значення індикатора витрат на наукові дослідження і розробки. Він визначає,

якою мірою банківські установи країни брали участь у реалізації наукових тем.

Показник $IVscs$ характеризує вплив банківської системи на значення індикатора рівня наукового співробітництва між суб'єктами господарської діяльності країни з місцевими навчальними закладами. Він визначає, яка частина навчальних закладів країни створена та (або) фінансується за рахунок банківських структур.

Показник $IVac$ характеризує вплив банківської системи на значення індикатора доступності венчурного капіталу. Він визначає, яка частина розміщених банківських коштів у країні була задіяна у створенні фондів, призначених для венчурного фінансування інноваційних проектів.

Показник $IVfta$ характеризує вплив банківської системи на значення індикатора рівня абсорбції нових технологій. Він визначає рівень прагнення та здатності банківських установ країни поглинати нові технології для використання їх у своїй діяльності.

Показник $IVstja$ характеризує вплив банківської системи на значення індикатора відносної кількості опублікованих статей громадянами країни, що належать до природних і формальних сфер науки, та статей в іноземному співавторстві.

Зростання значень $IVei$ на проміжку від 0 до 8 свідчить про зростання впливу банківської системи на утворення засад економіки знань у країні.

*В. Я. Вовк, канд. екон. наук, доц.,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА: РИЗИКИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Загроза дефолту США, який прогнозувався на 2 серпня 2011 р., як проблему номер один визначила ймовірність настання нової хвилі світової фінансової кризи та прогнозування її наслідків для світової економіки. На фоні турбулентності на міжнародних фінансових ринках, яка підвищила внутрішні ризики в Україні, що відбулися протягом останніх років, експерти заговорили про можливість повторення ситуації 2008 р.: глибоку девальвацію гривні, погіршення ситуації у банківському секторі та ймовірність дефолту.

За роки свого існування вітчизняна банківська системи вже пережила три фінансові кризи, які негативно позначилися на фінансовому стані банківських установ та призвели до порушення фінансової рівноваги в країні. Світова фінансова криза 2008 р. завдала серйозного

удару вітчизняній банківській системі, яка внаслідок невисокого рівня конкурентоспроможності та високої залежності від загальних тенденцій розвитку світових фінансових ринків виявилася неспроможною протистояти негативним аспектам її прояву. Наслідками фінансової кризи стали: погіршення загальноекономічної ситуації – скорочення реального ВВП, виробництва та споживання, збільшення безробіття, зростання доларизації заощаджень населення, підвищення інфляційного тиску, девальвація національної валюти, зменшення інвестицій; виникнення проблем у вітчизняному банківському секторі – зростання банківських витрат через списання безнадійної заборгованості за наданими кредитами, подорожчання кредитів і банківських послуг, обмеження кредитування реального сектору економіки та фактичне припинення споживчого кредитування, скорочення термінів залучення коштів на банківські вкладні рахунки, зменшення ринкової вартості банківських установ, зростання банківських ризиків тощо. Реакцією регулятора на проблеми у банківському секторі стало запровадження тимчасової адміністрації у 22 банках протягом кінця 2008–2009 рр., що спричинило паніку серед населення та позначилося на зниженні довіри до банківської системи (рівень недовіри до банків у 2010 р. становив майже 80 %).

До негативних тенденцій розвитку вітчизняної економіки можна віднести такі: зростання валового зовнішнього боргу, від'ємне сальдо торгового балансу, уповільнення темпів зростання експорту, що свідчить про зниження конкурентоспроможності експортно-орієнтованих галузей економіки, дефіцит Державного бюджету України, зростання інфляційного тиску та девальваційних очікувань, скорочення економічної активності, зростання доларизації економіки, погіршення інвестиційного клімату тощо.

Для пом'якшення негативних наслідків погіршення кон'юнктури світових фінансових ринків до вітчизняної економіки та банківського сектору зокрема має бути застосований комплексний підхід, адже проблеми банківського сектору взаємопов'язані з економічними та політичними процесами в країні і, у свою чергу, впливають на загально-економічну ситуацію в країні. Основними напрямками такого підходу мають стати такі: на макrorівні – зменшення доларизації економіки, уповільнення темпів інфляції, обмеження зовнішнього валового боргу з метою зниження критичної залежності вітчизняної економіки від загальних тенденцій світових фінансових ринків та стабілізація фіскальної ситуації, поступові структурні зміни економіки; на рівні банківської системи – врегулювання аспектів входження та функціонування іноземних банків на вітчизняному ринку на підставі встановлення обмежень на участь іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі, стимулювання спрямованості банківських кредитів у реальний сектор економіки,

підвищення рівня капіталізації банківських установ, оздоровлення санацийноспроможних банківських установ і ліквідація нежиттєздатних структур, вирішення проблеми “токсичних” активів, розробка та запровадження стандартизованої методики оцінювання вартості майна, що передається заставодавцем у забезпечення за кредитом, та ефективного механізму стягнення й реалізації предметів застави, обмеження рівня банківських ризиків тощо.

*М. Л. Гончарова, канд. екон. наук, доц.,
В. П. Гордієнко, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЯК РЕСУРС ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Сучасний стан ринку характеризується підвищенням значущості та цінності інформації. Збільшуються темпи зростання інформатизації суспільства, споживачу стає доступним все більший обсяг інформації. Однак банки не можуть підвищити обсяги своїх комунікацій пропорційно підвищенню обсягу інформації, яка доступна споживачу. Тому все більше уваги при управлінні банком необхідно приділяти політиці комунікацій. При цьому система комунікацій банку повинна бути спрямована на інформування, переконання споживачів, нагадування їм про товар (послугу) банку, підтримку його збуту, а також створення позитивного іміджу.

Фундаментом комунікаційної політики банку є формування суспільної думки. Це обумовлено характером діяльності, а також її актуалізацією, що пов'язано з розвитком як світового, так і вітчизняного споживчого ринку.

На формування суспільної думки впливають такі фактори:

- ускладнення соціально-психологічного середовища банку, обумовлене як зростанням його учасників, так і їх освіченості;
- зростання нестабільності та невизначеності бізнес-середовища, що пов'язано з прискоренням інформаційних процесів і прийняттям рішень;
- посилення залежності успіху в діяльності банку від стану зовнішнього середовища;
- глобалізація ринків товару, праці та капіталу. Ведення бізнесу в Україні на рівні вимог конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

На сьогодні очевидним є те, що на довіру населення до банківської системи та окремого банку впливають такі фактори:

- загальноекономічна ситуація;
- регуляторні політики, як регулятивна, так і інформаційна;
- зусилля конкретного банку.

Основним є те, що підтримувати та повертати довіру населення можна за рахунок банківської системи, незважаючи на ситуацію за першими двома факторами. Хоча за наявності бажання та активності з боку держави в цілому та регулятора зокрема процес буде більш ефективним.

На сьогодні активність банків з підтримки (повернення) довіри клієнтів можна охарактеризувати відсутністю:

- загальногалузевої програми підтримки довіри;
- дієвої програми комунікацій з клієнтами з урахуванням можливих сценаріїв розвитку подій в економіці та інформаційному просторі і, як результат, – втрата існуючих можливостей;
- стабільності, постійності та системності в комунікаціях з потенційними та реальними клієнтами;
- відкритості і налагодження зворотного зв'язку з клієнтами;
- замовчуванням проблем. Як наслідок – нагнітання напруженості, незадовільна реакція цільових аудиторій.

Тому основні напрямки діяльності при створенні комунікацій з підтримки (повернення) клієнтів повинні бути спрямовані на:

- пошук внутрішніх ресурсів для підтримки (створення) довіри;
- розробку критеріїв оцінки ефективності комунікаційної політики;
- формування основних принципів комунікаційної політики;
- виділення реальних ресурсів на заходи щодо підтримки (повернення) довіри – контроль впровадження.

*Н. А. Грачева, канд. экон. наук, доц.,
Юго-Западный государственный университет,
г. Курск, Российская Федерация*

АНАЛИЗ И УПРАВЛЕНИЕ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КОРПОРАТИВНЫХ СТРУКТУР

В современных условиях для многих компаний денежные средства продолжают оставаться одним из наиболее ограниченных ресурсов. Об этом свидетельствуют следующие обстоятельства.

Во-первых, доля денежных средств в структуре оборотных активов российских предприятий (обрабатывающие производства) остается низкой: в 2006 г. – 4,8 %, в 2007 г. – 4,3 %, в 2008 г. – 5,1 %, в 2009 г. –

4,8 %. Считается, что коэффициенты платежеспособности будут оптимальными, если оборотные активы производственных компаний имеют структуру: запасы – 66,7 %, дебиторская задолженность – 26,7 %, денежные средства – от 6,6 %. Сравнивая статистические данные по обрабатывающим производствам с рекомендуемыми, можно предположить, что значительная часть компаний России испытывает недостаток денежных средств для погашения текущих обязательств.

Во-вторых, Госкомстат России ежегодно проводит опросы по оценке факторов, ограничивающих деловую активность организаций. На первом месте в 2000–2004 гг. для обрабатывающих производств выступал такой фактор, как “недостаток денежных средств”, на втором месте – “недостаточный спрос на продукцию внутри страны”. В 2005–2007 гг. главным фактором, сдерживающим рост производства, становится “недостаточный спрос на продукцию на внутреннем рынке” и на 2-м месте – “недостаток денежных средств”. В 2008–2009 гг. фактор “недостаток финансовых средств” на 3-м месте из десяти по значимости (40–51 % опрошенных) после таких факторов, как “недостаточный спрос на продукцию на внутреннем рынке” и “неопределенность экономической ситуации”.

В-третьих, о проблемах с денежными средствами у многих компаний свидетельствует и доля просроченной кредиторской задолженности. Так, по обрабатывающим производствам РФ этот показатель составил в 2006 г. – 10,4 %, в 2007 г. – 7,45 %, в 2008 г. – 8,9 %, в 2009 г. – 7,86 %. Несмотря на некоторую тенденцию к снижению, она остается достаточно высокой.

В-четвертых, низкие значения коэффициента абсолютной ликвидности у большей части российских предприятий обрабатывающих производств (оптимальное – 0,2–0,3). Их можно рассчитать по бухгалтерской отчетности крупных компаний, которая публикуется в Интернете и печати. Если показатель находится в интервале 0,1–0,19, скорее всего не все обязательства перед кредиторами погашаются в плановом порядке: часть платежей осуществляется с определенной задержкой. Если коэффициент менее 0,1, налицо дефицит денежных средств, который ведет к финансовой неустойчивости компании и в отдельных случаях – к банкротству.

Приведенные статистические данные иллюстрируют проблему недостатка денежных средств для ведения эффективной хозяйственной деятельности, которая обостряется отсутствием необходимых знаний и навыков у финансовых менеджеров по грамотному и эффективному управлению денежными потоками во многих российских компаниях. Вместе с тем для реализации стратегических целей, активизации инновационной деятельности и устойчивого развития компаниям требуются

значительные объемы денежных средств. Активно управляя денежными потоками, можно обеспечить более экономное и рациональное использование собственных финансовых ресурсов и одновременно уменьшить зависимость компании от банковских кредитов и привлекаемых займов. Эффективное управление денежными потоками обеспечит финансовое равновесие и ритмичность текущей деятельности организации. Поэтому одной из главных задач финансовых менеджеров, бухгалтеров и экономистов является внедрение анализа, планирования и управления денежных потоков в общую систему управления компаниями.

*К. Г. Гриценко, канд. техн. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Відомо, що потенціал страхового ринку України є нереалізованим, а страховий ринок залишається перспективним для потенційних інвесторів. Незважаючи на значну кількість страхових компаній (СК), на страховому ринку України основну частку валових страхових платежів акумулюють 100 СК “non-Life” (26 % усіх СК “non-Life”) і 20 СК “Life” (30 % усіх СК “Life”). Для визначення інвестиційної привабливості СК автор пропонує побудувати атлас страхового ринку України, що складатиметься з карт кластерів і карт показників діяльності СК. Інструментом для його побудови обрано некеровану штучну нейронну мережу – карту ознак Кохонена (Self-Organizing Map або SOM), яка широко застосовується для таких досліджень у банківському секторі економіки.

SOM є інструментом кластеризації та візуалізації багатомірних даних ($n > 3$). Вона дозволяє представити n -мірний простір вхідних ознак (показників, які всебічно характеризують діяльність об’єкта дослідження – страховика) у вигляді двомірної карти нейронів, області якої (кластери) сформовані так, що відображають поділ об’єктів на класи. Страховики, близькі за показниками діяльності, розміщуються SOM в одному кластері. У результаті важко аналізовані в сукупності ознак багатомірні об’єкти отримують наочне подання на двомірній карті, яка зберігає їх основні властивості (топологію і розподіл у багатомірному просторі ознак). Крім карти кластерів, для обраних ознак будуються частинні карти та вивчається розподіл значень ознак за цими картами. Карта кластерів і карти ознак утворюють атлас карт. Карта розфарбовується кольорами, які відповідають показникам діяльності страховика, що цікавлять дослідника.

Використання SOM надає такі переваги:

- виявлення груп об'єктів з подібними характеристиками за їх розташуванням на карті кластерів;
- опис груп об'єктів за специфічними особливостями, виявленими на карті ознак, а також на проекціях карти кластерів на кожну ознаку окремо;
- виявлення неявних зв'язків і закономірностей між ознаками;
- проведення оцінки об'єктів (страховиків) у динаміці, оцінка змін як у цілому за структурою кластерів, так і окремо за об'єктами дослідження;
- позиціонування на карті нових об'єктів для визначення їх статусу (рейтингу);
- прогнозування значень одних ознак об'єктів через інші;
- сортування об'єктів з використанням складних критеріїв шляхом селекції зображених на карті областей.

Базу дослідження становили показники діяльності СК, які відображені на веб-сайті інтернет-журналу “Форіншурер” (forinsurer.com), веб-сайті Ліги страхових організацій України (uainsur.com), в загальнодоступній інформаційній базі ДКЦПФР (<http://www.stockmarket.gov.ua>). Для побудови атласу карт кластерів і показників діяльності СК автор використав пакет прикладних програм Viscosity SOMine. Для аналізу були виділені такі показники діяльності СК: достатність капіталу; співвідношення між статутним капіталом і власним капіталом; валові страхові платежі (без урахування перестраховування); питома вага перестраховування; дохід (визначався як різниця між чистими страховими платежами та страховими виплатами); рівень валових виплат; частки платежів за видами страхування (як добровільного, так і обов'язкового) та інші. У результаті був отриманий розподіл вітчизняних СК на кластери, проаналізовані види страхування, якими займаються СК, що потрапили до одного кластера. Основною стратегічною задачею СК сьогодні є повернення до прибуткової роботи. Побудований атлас карт дозволив виділити найсприятливіші для інвестування СК, обґрунтував корисність використання SOM для розв'язання задач конкурентного аналізу.

*Л. Л. Гриценко, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

МІСЦЕ БАНКІВ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Реалізація концепції державно-приватного партнерства на сьогодні вважається особливо важливою та необхідною, оскільки глобальною метою держави є забезпечення належної підготовки та проведення

фінального турніру чемпіонату Європи UEFA Euro-2012 з футболу. За попередніми оцінками експертів, реалізація цього завдання потребує близько 126 млрд. грн., при цьому частка приватних інвестицій становить 80 %. Але зараз ми спостерігаємо розчарування більшості інвесторів в економіко-політичній ситуації в країні та масштабний відтік капіталу за кордон. Отже, альтернативним варіантом вирішення даної проблеми для держави є залучення до співпраці з інвесторами банків, що допоможе значно прискорити процес впровадження крупномасштабних проектів.

Дослідження перспектив розвитку банківської сфери України дозволяють стверджувати, що банки мають змогу бути активними учасниками проектів державно-приватного партнерства, починаючи з етапу конкурсного відбору. Преференції, які потенціально можуть отримати комерційні банки, є високогарантованими та привабливими, але досвід їх отримання спостерігається лише у світовій практиці. Також необхідно відмітити, що, незважаючи на ознаки симптомів оздоровлення, стан банківської системи України продовжує залишатися складним. Проте залучення банків до участі в державно-партнерських відносинах створить передумови для їх підтримки у посткризовому періоді.

За участі в державно-приватному партнерстві банківські установи самостійно контролюють інвестора та мають додаткові права, які надаються їм державою. Наприклад, при проектному фінансуванні банки укладають угоду, в якій зазначається, що у випадку невдалого завершення проекту інвестор зобов'язаний виплатити банкам-кредиторам кредити з належними їм відсотками. Також є можливість використання права *step-in-rights*, тобто заміни інвестора у випадку, якщо банк має підстави вважати, що інвестор не виконує своїх зобов'язань згідно з умовами договору. Низкою переваг є й те, що держава приймає на себе ризики зміни валютних курсів, кредитних ставок, неотримання необхідних домовленостей. Незмінність протягом усього строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів надає банкам і приватним інвесторам більших гарантій за участі в таких проектах.

Реалізація проектів у рамках державно-приватного партнерства може спричиняти збільшення термінів проведення конкурсних процедур і підписання угоди, відповідно збільшення вартості проекту, оскільки банки потребують залучення достатньо великої кількості консультантів на різних стадіях впровадження проекту. Тому першочерговим завданням у контексті розвитку співпраці державного та приватного секторів у країні має стати необхідність удосконалення механізму реалізації концепції державно-приватного партнерства. Окрім цього, прийняття

Закону України “Про державно-приватне партнерство” та затвердження ряду інших нормативно-правових документів повинно стати поштовхом для активізації впровадження такої форми співробітництва.

У цілому Україна має високий потенціал для реалізації проектів державно-приватного партнерства, але стримуючим фактором при цьому є відсутність єдиної державної політики у сфері державно-приватного партнерства, досвіду впровадження інфраструктурних проектів, недостатня гнучкість для учасників проектів при ухваленні ключових рішень, а також байдужість держави до стимулювання інвесторів. У подальшому досягненню мети ефективного розвитку державно-приватного партнерства будуть сприяти розробка аспектів ретельного планування проектів, створення умов для стрімкого залучення інвесторів та їх капіталу в економіку країни, забезпечення державою максимального розподілу ризиків і її зацікавленість вирішувати проблеми у даній сфері.

*І. В. Губатюк, канд. екон. наук, доц.,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Трансформація української економіки в 90-х роках ХХ ст. вимагала формування принципово нової банківської системи. Специфіка створення цього сектору національної економіки полягає в тому, що:

- 1) виникла багатосуб’єктність банківської сфери (в той час як натурально-речова структура, яка представлена підприємствами в інших економічних секторах, довгий час не змінювалася;
- 2) українська “акціонерна революція” розпочалася і практично мала тотальний характер саме в банківському секторі економіки;
- 3) якщо в інших постсоціалістичних країнах в умовах формування банківської системи важливу роль відігравав іноземний капітал, то в Україні елементи цього процесу почали з’являтися тільки наприкінці 90-х років ХХ ст.;
- 4) якщо нові сфери української економіки (наприклад, торгівля і сфера послуг) з самого початку свого формування інтенсивно поглиблювали спеціалізацію своєї діяльності, то установи банківської сфери довгий час лишалися багатопрофільними;
- 5) діяльність підприємств різних сфер економіки на початку 90-х років ХХ ст. здійснювалася в умовах значно вищого рівня економічної

свободи, ніж занадто регламентоване функціонування установ кредитної системи країни;

- б) інші сфери економіки відразу відчули внутрішній і зовнішній конкурентний тиск, проте в банківській системі довгий час конкретне середовище було більш імітаційним, ніж реальним.

Все це зумовлювало особливості формування конкурентного середовища в банківській сфері української економіки. Аналіз досвіду формування та розвитку банківської системи України, на наш погляд, дозволяє виявити такі особливості конкурентного середовища в цій сфері:

- рівень конкуренції економічної діяльності в банківській сфері значно вищий, ніж в інших секторах української економіки;
- конкурентне середовище банківських послуг розвивається в напрямку екстенсивних ознак цих послуг більшою мірою, ніж інтенсивних;
- на перших етапах формування конкурентного середовища в банківській сфері свої конкурентні переваги установи мали в системі управління послугами, проте в подальшому ставка поступово почала робитися на управління персоналом;
- важливо відмітити позитивну тенденцію достатньо швидкої адаптації іноземних банківських установ до конкурентного середовища банківських послуг в Україні;
- у свою чергу, державна регламентація діяльності банківської системи, на наш погляд, не відповідає вимогам сучасної глобалізації економіки;
- до того ж основною проблемою формування реального конкурентного середовища в банківській системі України залишається проблема довіри до характеру та якості банківських послуг як з боку внутрішніх господарських суб'єктів, так і з боку зовнішніх господарських суб'єктів.

Для подальшого розвитку конкурентного середовища в Україні, на нашу думку, необхідно:

- скасувати протекціоністські обмеження щодо функціонування іноземного капіталу в банківській системі України;
- оголосити тимчасовий (на 5–10 років) мораторій на злиття установ кредитної системи країни;
- сприяти зменшенню маржі при формуванні цінових показників основних банківських послуг (насамперед кредитних, валютних, розрахункових);
- підвищити рівень прозорості докредитного, кредитного і післякредитного обслуговування.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Однією із важливих проблем фінансового менеджменту на підприємстві є управління оборотним капіталом. Політика управління оборотним капіталом підприємства спрямована на забезпечення довгострокової виробничої і ефективної фінансової діяльності підприємства, що досягається через пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи. Реалізація даної політики передбачає визначення необхідного рівня оборотних активів та оптимізацію структури джерел їх фінансування.

У практиці фінансового менеджменту використовуються три принципові підходи до фінансування різних груп оборотних активів на основі здійснення багатоваріантних розрахунків стратегій управління оборотним капіталом. Основними альтернативними стратегіями управління оборотними активами щодо визначення їх загального рівня для підтримки заданого рівня виробництва є такі: агресивна, помірна (компромісна) і консервативна. На підставі зазначених концепцій підприємство також обирає відповідну стратегію фінансування оборотних активів.

Важливим питанням для кожної стратегії фінансування є необхідність розробки чітких цільових нормативів обороту грошових коштів, ліквідності та дохідності власного капіталу. На нашу думку, критеріями віднесення до стратегій фінансування оборотного капіталу повинні бути: величина оборотного капіталу; джерела фінансування; ризик; витрати на обслуговування дебіторської заборгованості та утримання запасів; період обертання грошових коштів; ліквідність; дохідність власного капіталу.

Характеризуючи агресивну стратегію фінансування оборотних активів, слід зазначити, що величина оборотного капіталу повинна бути обґрунтовано низькою. За такого фінансування вартість капіталу мінімальна, проте ризик непогашення зобов'язань та забезпечення достатнього рівня ліквідності є досить високим. За рахунок короткострокового позикового капіталу повинна фінансуватися переважна частина постійної і вся змінна частина оборотних активів. Витрати на обслуговування дебіторської заборгованості та запасів є низькими. Період обертання грошових коштів досить короткий і повинен становити до 30 днів. Така модель фінансування створює проблеми в забезпеченні поточної платоспроможності і фінансової стійкості підприємства. Оскільки здійснення операційної діяльності можливе за мінімальної потреби у власному капіталі,

то ефективність діяльності забезпечуватиме найбільш високий рівень його рентабельності ($ROE > 18\%$).

Помірна (або компромісна) стратегія фінансування оборотних активів спирається на те, що величина оборотного капіталу є оптимальною (середньою). За рахунок власного і довгострокового позикового капіталу мають фінансуватися необоротні і постійна частина оборотних активів, а весь обсяг змінної частини оборотних активів – за рахунок короткострокового позикового капіталу (переважно середньострокових кредитів). Середній період обертання грошових коштів повинен знаходитися в межах 30–65 днів. Підприємство балансує терміни активів і зобов'язань по групах, що знижує ризик неплатежів. Такий тип політики фінансування поточних активів забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства і рентабельність використання власного капіталу $ROE 12\text{--}18\%$.

Фінансування оборотних активів за консервативною стратегією передбачає, що величина оборотного капіталу є великою. За рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань повинні фінансуватися необоротні активи, постійна частина оборотних активів і близько половини змінної їх частини. Короткострокові кредити покриватимуть лише незначну частину змінних оборотних активів. Підприємство мало використовує короткострокові кредити, що мінімізує рівень ризику. Тривалість одного періоду обертання грошових коштів повинен становити від 65 до 135 днів. Витрати на обслуговування запасів і дебіторської заборгованості є необґрунтованими. Дана стратегія забезпечуватиме високий рівень фінансової стійкості підприємства (за рахунок мінімального обсягу використання короткострокових позикових коштів), однак призведе до збільшення витрат власного капіталу на їх фінансування та до зниження рівня його рентабельності ($ROE < 12\%$).

Отже, врахування зазначених критеріїв ефективності формування і використання оборотного капіталу дозволить підприємствам приймати виважені управлінські рішення.

О. М. Дутченко, канд. екон. наук, доц.,

О. О. Дутченко, ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЗАСТАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У період розвитку кризових явищ в економіці спостерігається збільшення частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банків. Окрім ефективної оцінки кредитоспроможності позичальника,

одним із факторів зниження кредитного ризику є забезпечення кредиту.

У банківському кредитуванні застава має трояку сутність, що змінюється протягом строку кредиту. Так, на етапі розгляду кредитної заявки застава є необхідною та достатньою умовою видачі кредиту. На етапі обслуговування й погашення заборгованості позичальником та адміністрування цього процесу банком застава містить у собі сутність, що дисциплінує позичальника, а також дозволяє банку мінімізувати свої витрати на формування резервів на можливі втрати. Зрештою на етапі стягнення простроченої заборгованості застава є джерелом задоволення вимог банку до позичальника за рахунок коштів, одержуваних від продажу предмета застави у встановленому законодавством і договором застави порядку.

Ймовірність виникнення кредитних втрат визначається рівнем кредитної якості позичальника. У разі виникнення неспроможності позичальника повернути кредит з об'єктивних чи суб'єктивних причин великого значення для зменшення рівня втрат банку набуває фактор заставного забезпечення.

Але заставний інструментарій, що є важливим вторинним джерелом погашення кредитної заборгованості, у період економічної кризи показав низьку ефективність.

Згідно зі статистичними даними Національного банку України розмір проблемної заборгованості за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам, на початок 2010 року – 69,9 млрд. грн., що становить 9,4 % від загального обсягу кредитів. Наприкінці ж 2010 року питома вага “поганих” боргів становила вже 12 %.

За даними оцінювачів, у загальному обсязі оцінюваних активів для потреб банківського кредитування частка комерційної нерухомості становила 39 %, житлової нерухомості – 18 %, незабудованих земельних ділянок – 5 %, виробничого устаткування – 12 %, автотранспорту й спецтехніки (включаючи повітряні й морські (річкові) судна, літаки й поїзди) – 10 %, майнові комплекси – 8 %, бізнес – 4 %. Окрім того, у даній статистиці не відображена інформація щодо обсягу застави товарно-матеріальних цінностей, цінних паперів і майнових прав.

Накопичені проблемні активи значно обтяжили баланси банків. Така ситуація стала наслідком високої концентрації банківських активів в окремих галузях економіки та низької ефективності вторинних джерел погашення кредитної заборгованості – зокрема заставного інструментарію.

На підставі міркувань теоретичного та практичного характеру можна зробити висновок про недостатнє виконання заставою таких функцій:

- забезпечення та стимулювання повернення наданих банком кредитних ресурсів;
- стримування нарощування кредитної заборгованості позичальника в інших фінансових установах;
- коригування резервів при простроченні платежів за забезпеченими позиками.

Тобто виникає необхідність розробки методичного підходу до роботи з заставою, адекватного ринковим процесам, і такого, що відповідає сучасним вимогам до кредитування, який дозволить українським банкам суттєво просунути в розвитку свого бізнесу та економіки в цілому.

*Ж. М. Довгань, канд. екон. наук, доц.,
Тернопільський національний економічний університет*

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Фінансова стійкість банківської системи є інтегральним показником, який характеризує здатність банківської системи ефективно протидіяти негативним екстерналіям та інтерналіям, а також можливість банківської системи швидко і з найменшими втратами подолати наслідки фінансової кризи шляхом застосування її адаптаційного механізму. Адаптаційний механізм банківської системи – це сукупність певних макро- та мікроекономічних інструментів і технологій їх застосування, що можуть бути використані суб'єктами економічних відносин у сфері банківських послуг для зменшення негативного ефекту від несприятливих змін економічної кон'юнктури, які призводять або можуть призвести до суттєвого погіршення фінансових показників діяльності банківської системи. Такий підхід до трактування фінансової стійкості банківської системи дасть змогу запропонувати нові шляхи розвитку механізмів управління фінансовою стійкістю окремих банків (шляхом урахування інтеграційного впливу на фінансову стійкість банківської системи) та розробити пропозиції щодо побудови дієвого адаптаційного механізму банківської системи з метою протидії актуальним загрозам економічній стабільності України.

Питання забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банківської системи не створене сьогоднішнім, воно має свій початок у минулому, досить складне та нерозв'язане до кінця. Воно є у промислово розвинутих країнах ринкового типу та набуло загальнодержавного

значення і для України, що зумовлено особливостями розвитку українських банків. Зокрема, відносно короткий період діяльності банків, необхідність функціонувати в умовах підвищених ризиків, що пов'язано з політичною та економічною нестабільністю в країні, та порівняно з комерційними банками розвинутих ринкових країн малі обсяги власного капіталу. Саме через це ефективне управління та забезпечення фінансової стійкості повинно бути обов'язком і головним стратегічним завданням кожного вітчизняного банку.

Уміння управляти ризиками – один з елементів системи забезпечення фінансової стійкості банку. Одним з головних завдань для вітчизняних банківських установ є розробка та впровадження ефективного ризик-менеджменту, який відповідає вимогам фінансового ринку України. Разом з тим слід звернути увагу на те, що йдеться саме не про уникнення ризиків у цілому, а про їх передбачення та мінімізацію.

Банківську сферу в цілому можна охарактеризувати вищою ризикованістю порівняно з іншими видами економічної діяльності. До даних причин можна віднести такі:

- 1) банки протягом усього періоду своєї ділової активності працюють з чужими грошима, а саме тому мають здійснювати контроль за поточною ліквідністю;
- 2) банки працюють з великими обсягами грошей;
- 3) відхилення розвитку подій від запланованого може призвести до великих короткотермінових, але важливих для банку зрушень саме у структурі майна банку.

У сукупності ризиків, притаманних банківській діяльності, одне з провідних місць за своєю значущістю належить фінансовим ризикам. Проте у вітчизняній практиці недостатньо комплексних теоретичних досліджень і практичних розробок щодо управління фінансовими ризиками, що супроводжують банківську діяльність, тому важливого практичного та теоретичного значення набуло питання оцінки фінансових ризиків та обрання методів управління ними.

Необхідність дослідження зумовлена також тим, що в умовах перехідної економіки ризики істотно вищі, ніж у стабільних економіках. У вітчизняній банківській практиці до цього часу часто виникають проблеми надійності банків, довіри до них з боку клієнтів і держави.

З другого боку, саме в періоди розвитку банківського сектору в умовах перехідної вітчизняної економіки від вмілого використання широкого комплексу фінансово-кредитних інструментів безпосередньо залежить його існування, можливість одержання прибутку від операцій на фінансових ринках, або ж, навпаки, ризик втрати ліквідності та банкрутства.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКУ

Діяльність банків і всієї банківської системи в цілому показує, що незалежно від типу кредитної політики, якості кредитного портфеля, методик, які застосовуються при оцінці кредитоспроможності позичальника та управління кредитним ризиком, усі банки тією чи іншою мірою стикаються з проблемами неповернення кредитів.

У більшості випадків неповернення кредиту та його пролонгація зумовлюється погіршенням фінансового становища та виникненням відповідних проблем у господарській діяльності позичальника банку. Це у свою чергу зумовлює несвоєчасну виплату основної суми кредиту та процентів за ним, що негативно відображається на діяльності кредитора. Все це призводить до виникнення проблемної заборгованості за наданими кредитами або ж до перетворення звичайних кредитів у проблемні.

Проблемний кредит – це кредит, за яким своєчасно не проведені один чи декілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, виникли обставини, які дозволяють банку сумніватися у поверненні кредиту.

Наданий кредит позичальнику відразу не є проблемним, він таким стає. Хоча здебільшого проблемні кредити не виникають несподівано. Обґрунтуванням такої ситуації є те, що розрізняють багато сигналів, які свідчать про погіршення фінансового стану позичальника та виникнення проблем зі своєчасною сплатою або й взагалі несплатою тіла кредиту та відсотків за ним.

Ефективне управління проблемними кредитами потребує чітко сформованого організаційного забезпечення.

Розрізняють три рівні організаційного забезпечення, а саме: стратегічний, тактичний та оперативний.

На стратегічному рівні управління проблемними кредитами здійснюється загальними зборами акціонерів, спостережною радою та правлінням банку.

Загальні збори акціонерів вирішують стратегічні питання щодо управління проблемними кредитами.

Спостережна рада банку як орган банку, який представляє інтереси його власників, несе відповідальність за визначення стратегії роботи банку в цілому.

Правління банку несе відповідальність за організацію та впровадження загальної ефективної системи управління проблемними кредитами.

На тактичному рівні управління проблемними кредитами займаються кредитний комітет, тарифний комітет і служба внутрішнього аудиту.

На оперативному рівні управління проблемними кредитами банку здійснюється підрозділом по роботі з проблемними кредитами, підрозділом стратегічного аналізу банку, підрозділами безпеки, юридичними службами та співробітниками фронт та бек-офісу.

Для ефективної роботи банку доцільно створити спеціалізований підрозділ по роботі з проблемними активами, який здійснює комплекс заходів щодо повернення проблемної заборгованості, супроводжує активи від стадії переходу до групи проблемних до одержання конкретного результату, здійснює організацію, облік і контроль діяльності дочірніх структур банку, котрі залучаються до роботи з проблемною заборгованістю в межах своєї компетенції, а також здійснює розрахунки, нарахування і контроль за рухом сформованих резервів на можливі втрати за проблемними кредитами.

Підрозділ по роботі з проблемними активами повинен підтримувати безпосередній безперервний оперативний контакт із юридичною службою та службою безпеки.

Лише завдяки консолідованим зусиллям всіх служб банку можливе досягнення очікуваного ефекту в роботі з проблемними кредитами.

*В. Ф. Жаренко, канд. юрид. наук,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Важливе значення в розвитку вітчизняного сільськогосподарського виробництва, ринку продовольчих товарів, зокрема в частині фінансового забезпечення потреб, має широке запровадження кредитування (з визначенням пріоритету середньострокового і довгострокового) сільськогосподарських товаровиробників під іпотеку земельних ділянок сільськогосподарського призначення. У той же час з дня набрання чинності Земельним кодексом України (з 1 січня 2002 року) Верховною Радою України застосовується і до цього часу діє мораторій на вільний обіг земель сільськогосподарського призначення, включаючи й іпотеку земель вказаної категорії. Зокрема, п. 15 Перехідних положень ЗК України (з урахуванням внесених змін) передбачено, що до набрання чинності законами України про державний земельний кадастр та про ринок

земель, але не раніше 1 січня 2012 року, не допускається: купівля-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім викупу (викупу) їх для суспільних потреб; купівля-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання), які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та викупу (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб.

В інформаційному бюлетені Держземагентства України “Земельна реформа” (травень 2011) опублікований для обговорення законопроект “Про ринок земель”. Як зазначається в проекті закону, він визначає правові та економічні засади організації і функціонування ринку земель, а також порядок проведення земельних торгів, спрямований на регулювання ринку земель як сільськогосподарського, так і несільськогосподарського призначення. Розглянемо окремі положення проекту закону щодо першої категорії земель.

Як передбачено ст. 12 проекту закону, земельні ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва можуть набувати у власність за цивільно-правовими угодами лише громадяни України, які мають сільськогосподарську освіту чи займаються веденням сільськогосподарського товарного виробництва; фермерські господарства, створені відповідно до закону; держава в особі державної спеціалізованої установи чи територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування. Проект закону зберіг діюче положення Земельного кодексу (ст. 22) щодо неможливості придбання у власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення іноземними особами. Водночас немотивованим положенням проекту є визначення із числа юридичних осіб, які мають право на придбання у власність земельних ділянок вказаної категорії, тільки фермерського господарства, позбавивши цього права юридичних осіб інших організаційно-правових форм (господарських товариств, приватних підприємств), які на сьогодні домінують у кількості використовуваних для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на умовах оренди земель сільськогосподарського призначення.

Проект закону передбачає обмеження щодо граничних площ земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення

товарного сільськогосподарського виробництва. Гранична максимальна загальна площа земельних ділянок у приватній власності однієї особи для використання у вищевказаних цілях у межах природно-сільськогосподарської зони (гірської області) становить: Полісся – 1 500 га, Лісостеп – 1 750 га, Степ, Степ посушливий, Сухий степ – 2 100 га, Карпатська гірська область – 900 га, Кримська гірська область – 1 100 га, що, наприклад, у межах сім'ї чи родинної групи дозволить мати у власності достатньо значні площі земель зазначеної категорії. З іншого боку, встановлені обмеження потребують додаткового законодавчого обґрунтування.

Є суперечливими і необґрунтованими з точки зору відповідності Конституції України, Цивільному та Земельному кодексам України положення ст. 22 проекту, відповідно до якої переважне право на придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення, що перебуває у власності громадян та юридичних осіб, або права на неї за ціною, визначеною її власником для продажу, має державна спеціалізована установа (перше переважне право), а при відмові від придбання земельної ділянки зазначеною спеціалізованою установою друге переважне право на її придбання має відповідна сільська, селищна міська рада за місцем розташування земельної ділянки. І лише третє переважне право на придбання земельної ділянки має користувач цією земельною ділянкою. Можна припускати, що при умові прийняття норми такого змісту держава фактично здійснить “деприватизацію” земельних ділянок сільськогосподарського призначення, переданих у власність громадян України після проведеного паювання земель вказаної категорії. При цьому проект закону не передбачає належних гарантій захисту економічних інтересів громадянам-власникам при продажу ними земельних ділянок державі чи територіальній громаді в особі відповідних органів. Не можна допустити порушень, які охороняються Конституцією та іншими законами України, прав приватної власності на земельні ділянки мільйонів громадян України.

Позитивним положенням у проекті закону є заборона зміни цільового призначення земельних ділянок сільськогосподарського призначення, придбаних із земель державної та комунальної власності. Вважаємо за доцільне розглянути можливість введення подібної заборони і щодо земель, придбаних у фізичних осіб і юридичних осіб приватного права.

У цілому проект Закону України “Про ринок земель” є важливою та оптимальною основою для доопрацювання на його базі проекту більш досконалого закону в інтересах усіх учасників майбутнього ринку земель.

ОСНОВНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОФОРМЛЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ЛІЦЕНЗІЇ НА ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКАМИ І ФІЛІЯМИ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ

З метою підвищення надійності та стабільності банківської системи України, розвитку ринків банківських, фінансових послуг та іншої діяльності і забезпечення захисту інтересів їх учасників відповідно до Закону України від 15.02.2011 № 3024-VI “Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків”, яким внесені зміни до статті 47 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, керуючись статтями 7, 44 Закону України “Про Національний банк України”, Законом України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, статтями 5, 11, 13 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.93 № 15-93 “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”, Національний банк України визначив порядок надання банкам і філіям іноземних банків (далі – Банки) генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій.

Положення про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій затверджене постановою Правління Національного банку України від 15.08.2011 № 281 та зареєстроване у Міністерстві юстиції України 06.09.2011 за № 1054/19792 (далі – Положення № 281).

Згідно із вимогами Положення № 281 Банки здійснюють валютні операції за правилами та в порядку, визначеному законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку і розробленими відповідно до них внутрішніми положеннями Банку, а також у межах переліку видів операцій, зазначених у генеральній ліцензії.

Національний банк надає банку генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій, по-перше, за умови дотримання розміру регулятивного капіталу Банку, який становить 120 млн. гривень (за винятком тих видів діяльності, для яких Національним банком у пункті 3.2 цього розділу Положення № 281 встановлені спеціальні вимоги). По-друге, Банк не є об’єктом застосування заходів впливу або штрафних санкцій за порушення вимог банківського законодавства України, валютного законодавства України, законодавства України з питань регулювання ринків фінансових послуг, у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку, протягом трьох місяців, що передують зверненню банку до

Національного банку з клопотанням про надання генеральної ліцензії. По-третє, за наявності затверджених керівником банку (уповноваженої ним особи) положень Банку щодо виконання відповідних операцій. Банк для отримання генеральної ліцензії подає до Національного банку України: а) клопотання банку про надання генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій за підписом керівника банку (уповноваженої ним особи); б) відповідні внутрішні положення банку, що регулюють виконання ним операцій, право на здійснення яких надає йому генеральна ліцензія, що відповідають вимогам законодавства України. Керівник Банку (уповноважена ним особа) засвідчує своїм підписом та відбитком печатки копії документів, що подаються до Національного банку України. Національний банк України протягом 15 робочих днів перевіряє пакет документів щодо його комплектності відповідно до переліку згідно із вимогами Положення № 281. Зокрема, Національний банк України має право продовжити строк розгляду документів до 50 робочих днів, якщо висновки щодо надання генеральної ліцензії від спеціальних органів по боротьбі з організованою злочинністю не надійдуть протягом встановленого строку. Національний банк України у разі прийняття Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків рішення про надання Банку генеральної ліцензії оформляє її на номерному бланку Національного банку із засвідченням підписом Голови Національного банку або уповноваженої ним посадової особи Національного банку і відбитком гербової печатки Національного банку.

Порушення банком умов генеральної ліцензії та/або порушення вимог цього Положення (у тому числі здійснення валютних операцій після відкликання Національним банком генеральної ліцензії) тягне за собою відповідальність згідно із законодавством України.

Л. В. Катроша, Національний банк України, м. Київ

ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ УКРАЇНИ

Сфера державних закупівель України, попри задекларований високий рівень контролю та прозорості, залишається однією з найбільш регульованих та реформованих. Важливим напрямком її реформування є удосконалення процедур державного фінансового контролю на всіх стадіях державних закупівель. Програмою економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” передбачено ряд заходів щодо модернізації сфери державних закупівель, які деталізуються у посиленні фінансового

контролю, сприянні підвищенню конкурентності державних закупівель, їх ефективному моніторингу та унеможливленню корупційних дій відповідно до стандартів Європейського Союзу та Світової організації торгівлі.

Нормативним підґрунтям для здійснення вказаних заходів є внесення змін до чинних і прийняття нових законодавчих актів у сфері державних закупівель та фінансового контролю, об'єднаних спільною метою – підвищення ефективності та контрольованості використання бюджетних ресурсів, спрямованих на державні закупівлі.

Загалом на вищому законодавчому рівні державний контроль і регулювання у сфері державних закупівель здійснюють уповноважений орган та інші органи відповідно до їх компетенції, які не мають права втручатися у проведення процедур закупівель, зокрема Міністерство економічного розвитку і торгівлі України – уповноважений орган, Державна казначейська служба, Рахункова палата, Антимонопольний комітет України, Державна фінансова інспекція України, Державна служба статистики та інші контрольні органи.

Ключові функції оперативного фінансового контролю в процесі здійснення державних закупівель, а саме: моніторинг державних закупівель, ведення обліку закупівель, співробітництво з відповідними органами щодо виявлення фактів порушення законодавства, економічної конкуренції, запобігання проявам корупції у сфері закупівель та вжиття заходів щодо забезпечення ефективного та раціонального використання державних коштів, максимальної їх економії при здійсненні державних закупівель згідно з новими законодавчими нормами покладені на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Контрольні повноваження, що також мають оперативний характер, реалізує і Державна казначейська служба, яка забезпечує розрахункове виконання процедури закупівель і вживає заходів щодо недопущення здійснення платежів з рахунку замовника згідно з взятим фінансовим зобов'язанням за договором про закупівлю.

Державна фінансова інспекція України, згідно з новим Указом Президента України “Про положення про Державну фінансову інспекцію України” від 23.04.2011 № 499/2011, здійснює державний фінансовий контроль за дотриманням законодавства про державні закупівлі шляхом проведення інспектування та державного фінансового аудиту у формі планових і позапланових ревізій певного комплексу чи окремих питань фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій, які отримували кошти в ході процедури державних закупівель. Антимонопольний комітет України забезпечує належне оскарження в процедурах державних закупівель з метою неупередженого та ефективного захисту прав і законних інтересів їх учасників, а Рахункова

палата та Державна служба статистики України виконують контрольні функції відповідно до вимог законодавства, що регламентує їх діяльність.

Отже, з внесенням змін до законодавства України з питань державних закупівель на вищому рівні закріплено повноваження основних органів, що здійснюють державний фінансовий контроль у цій сфері, що має сприяти її подальшому реформуванню.

О. В. Кантасва, д-р екон. наук, доц.,
*Севастопольський інститут банківської справи
Української академії банківської справи НБУ;*
О. В. Бондар, Територіальне Кримське
контрольно-ревізійне управління Міністерства оборони України

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Розвиток вітчизняної системи бухгалтерського обліку опосередковується станом економічних відносин у нашій країні. Нестабільність державної політики управління, висока динаміка змін законодавства, відсутність заходів адаптації запозичених моделей бухгалтерського обліку та аудиту із західної практики до вітчизняних умов господарювання ускладнює пристосування облікової інформаційної системи до нових потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів фінансової звітності. Основними причинами занедбаного стану бухгалтерського обліку в нашій державі є: відсутність послідовної концепції реформування бухгалтерського обліку, недосконалість змісту Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”.

На рівні теорії бухгалтерського обліку перехід на нові принципи ведення обліку обумовив роз’єднання єдиної бухгалтерської системи на підсистеми фінансового, управлінського, податкового обліку, до яких науковці також відносять оперативний і статистичний. В обліковій практиці пріоритет віддається веденню податкової частини бухгалтерського обліку. Середовище бухгалтерського обліку нерозривно пов’язане з аудитом, оскільки облік надає інформацію для прийняття економічних рішень різним категоріям користувачів, а в процесі аудиту формується професійна думка щодо рівня достовірності, повноти і відповідності законодавству обліку та звітності.

Перевірка стану бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та управління на підприємствах, що проходять обов’язковий аудит, є важливим компонентом аудиторської перевірки. Достовірність фінансової

звітності багато в чому визначається належною організацією та ефективним функціонуванням систем обліку, контролю й управління. Необхідність вивчення стану організації та функціонування обліку і контролю в процесі аудиторської перевірки регламентується Міжнародними стандартами аудиту (зокрема, МСА 315 “Розуміння суб’єкта господарювання та його середовища та оцінка ризиків суттєвих викривлень”, МСА 330 “Аудиторські процедури відповідно до оцінених ризиків”, МСА 610 “Розгляд роботи внутрішнього аудиту”).

Говорячи про концепцію, то в Україні досі невідомо, які види обліку у нас є: чи є на підприємствах фінансовий облік, про який не зазначено в законі, чи є управлінський облік складовою бухгалтерського. Такі питання повинні вирішуватися на законодавчому рівні.

Формування системи при класичному підході відбулося шляхом злиття її компонентів (стандартів), розроблених окремо, поетапно:

1-й етап – визначення цілей функціонування окремих підсистем. Щодо реформи бухгалтерського обліку це означає постановку мети створення того або іншого ПСБО відповідно до завдання, поставленого розробникам стандартів.

2-й етап – аналіз інформації, необхідної для формування окремих підсистем (ПСБО), тобто розгляд положень, еквівалентних МСФЗ.

3-й етап – формування підсистеми (стандарту), які в сукупності власне і утворили систему бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Метою нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні є встановлення єдиних для всіх підприємств правил його поведінки, які гарантують і захищають інтереси користувачів фінансової звітності і визначення перспектив та основних напрямків удосконалення його з урахуванням загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів. Також основною причиною кризи у вітчизняному бухгалтерському обліку є кардинальні розбіжності між бухгалтерським і податковим законодавством.

***В. В. Колдовський, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”***

ПЕРСПЕКТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ У ПРОЕКТАХ З РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Оцінка економічних показників проектів з розробки програмного забезпечення (ПЗ) залишається достатньо складною задачею, незважаючи на те, що наукові дослідження у цій галузі тривають уже понад

півсторіччя. Підходи, які використовуються на практиці, характеризуються надмірним спрощенням (кількість рядків коду – LOC, точки прецедентів і функціональні точки) або навпаки – надмірним ускладненням (COCOMO, COCOMO 2, COSYSMO), що, однак, не свідчить про їх вищу ефективність. У табл. 1 наведено результати спостереження за виконанням програмних проектів за період з 1994 до 2009 року, виконані незалежною дослідницькою компанією Standish Group.

Таблиця 1

**Результати виконання програмних проектів
за період 1994–2009 рр., %**

Результат проекту	Рік						
	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2009
Успіх	16	27	26	28	34	29	32
Невдача	31	40	28	23	15	18	24
Перевитрати	53	33	46	49	51	53	44

Відповідно до табл. 1 значна кількість проектів з розробки ПЗ закінчується невдачею або призводить до істотних перевитрат відведених ресурсів і виділеного для них часу. Основна причина полягає у неспроможності існуючих підходів давати надійну оцінку економічних параметрів проектів, зокрема двох найважливіших з них – вартості і тривалості виконання. Якщо б менеджери проектів володіли об'єктивною інформацією про тривалість реалізації і обсяг ресурсів, необхідний для виконання проекту, то відносна частка тих із них, що призвели до перевитрат чи не досягли своєї мети, була б істотно нижчою, оскільки необхідні ресурси та час були б передбачені у належному обсязі ще до початку робіт, а ті проекти, економічна доцільність яких не була б доведена, просто не прийняті до виконання.

На наш погляд, основна причина невдач оцінки економічних параметрів програмних проектів полягає насамперед у недооцінці обсягів робіт, які необхідно виконати для досягнення цілей проекту, що, у свою чергу, пояснюється як недостатніми обсягами інформації, що використовуються під час оцінки проекту, так і істотним рівнем невизначеності, характерним як для проектів інтелектуальної сфери діяльності в цілому, так і розробки ПЗ зокрема.

Таким чином, ефективні підходи до оцінки економічних показників програмних проектів повинні включати не лише якомога більше інформації про проект, але й враховувати її нерівномірну якість, оскільки єдиним надійним способом зменшення невизначеності показників по проекту є лише його виконання.

На наш погляд, перспективні підходи до оцінки економічних параметрів у проектах з розробки ПЗ мають характеризуватися такими рисами: не допускати надмірного спрощення і абстрагування від прийнятих у проекті артефактів; інтегруватися у програмний інструментарій, що використовується аналітиками, проектувальниками і розробниками з метою зібрання актуальної і повної інформації про характеристики проекту; передбачати можливість динамічного перегляду та уточнення отриманих показників як у процесі деталізації розробки проекту, так і в ході його виконання; передбачати можливість прогнозування і моделювання можливих ризиків, даючи тим самим декілька оцінок, що характеризуватимуть виконання проекту в умовах різних сценаріїв розгортання подій. Серед конкретних перспективних підходів до оцінки економічних параметрів у проектах з розробки ПЗ вважаємо за доцільне виділити підхід на основі тривимірних функціональних точок, що вперше був запропонований Boeing у 1991 р., однак до цього часу не набув достатнього поширення.

*Ю. С. Конопліна, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах України, крім демографічних проблем (тенденції старіння населення), функціонування пенсійної системи ускладнюється і значними соціально-економічними проблемами. Дисциплінованість платників внесків останнім часом підвищується, однак і дотепер не вдається повністю подолати проблему заборгованості роботодавців щодо сплати внесків. В Україні спостерігається великий розрив у розмірах пенсій чоловіків і жінок. Відсутня належна диференціація пенсійних виплат відповідно до здійснених страхових внесків. Зазначена проблема загострюється при підвищенні мінімальних трудових пенсій без підвищення інших пенсій. Застосування позитивної мотивації до продовження трудової діяльності в рамках сучасної пенсійної системи є недостатнім. Очевидною є відсутність дієвих стимулів до сплати страхових внесків за період, що перевищує тривалість стажу, необхідного для отримання мінімальної пенсії. Законодавче підґрунтя пенсійної системи є занадто громіздким. Існує велика кількість законів, що встановлюють особливі умови пенсійного забезпечення певних категорій громадян.

Загальна економічна ситуація в країні також обумовлює необхідність реформування пенсійної системи. Тінізація заробітної плати

та зайнятості до цього часу залишаються актуальними проблемами. Нерозвинутим є фінансовий сектор. Не вистачає надійних фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів. Корпоративне управління в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання є неефективним. Все це ускладнює інвестування пенсійних коштів у цінні папери вітчизняних емітентів. Роботодавці і наймані працівники не усвідомлюють необхідності додаткового (недержавного) пенсійного забезпечення. Рівень професійної підготовки працівників системи недержавного пенсійного забезпечення є недостатнім. Обізнаність населення щодо недержавного пенсійного забезпечення залишається незадовільною. Спостерігається недовіра населення до недержавного пенсійного забезпечення.

Враховуючи демографічні та економічні проблеми, в Україні необхідно здійснити пенсійну реформу. При цьому основною метою є забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи, а серед основних задач можна виокремити посилення страхових принципів на солідарному рівні пенсійної системи, запровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи, розвиток недержавного пенсійного забезпечення. Сучасна пенсійна реформа спрямована на вирішення розглянутих проблем. Передбачаються конкретні заходи щодо посилення страхових принципів у солідарній системі. Так, всі пенсії (і навіть мінімальні) повинні встановлюватися у чіткій залежності від страхового стажу та сплачених внесків, а забезпечення мінімальних соціальних стандартів життя пенсіонерів має досягатися за рахунок державної соціальної допомоги. Для забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи рішення про перегляд розмірів пенсій мають прийматися на основі актуарних розрахунків і реальних можливостей бюджету Пенсійного фонду. У рамках реформи запропоновані і вже почали здійснюватися конкретні заходи щодо оптимізації пенсійного віку відповідно до тенденцій старіння населення. Заплановано досягти розширення бази нарахувань страхових внесків за рахунок легалізації та підвищення рівня заробітної плати. У перспективі підвищиться контроль за належним оформленням трудових відносин. Передбачаються заходи щодо скорочення неповної зайнятості та безробіття.

Однією із особливих переваг сучасної пенсійної реформи є врегулювання основних аспектів запровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи, так званого другого рівня пенсійної системи. Запровадження другого рівня пенсійної системи відкладалося вже тривалий період часу через методологічну та практичну складність цієї задачі, а реалізація даного заходу допоможе значно підвищити ефективність всієї пенсійної системи за рахунок нового накопичувального механізму акумуляції пенсійних внесків.

Як допоміжні заходи успішної реалізації сучасної пенсійної реформи можна розглядати розширення та вдосконалення професійної підготовки актуаріїв, запровадження в Україні додаткових надійних фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів, подальше вдосконалення механізмів участі соціальних партнерів в управлінні системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Н. І. Корецька, канд. екон. наук, доц.,
Луцький національний технічний університет

РИНОК ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

Проблематиці розвитку платіжних карток науковці приділяють все більше уваги. Особлива роль відводиться місцю платіжних карток у банківській системі України, аналізу основних тенденцій їх розвитку і т.д.

За статистичними даними НБУ, ринок платіжних карток в Україні активно розвивається. Так, на початок 2011 р. емісію та еквайрінг платіжних карток здійснював 141 банк (81 % від загальної кількості, що мали банківську ліцензію). А це на 5 банків менше порівняно з 2009 р. Загальна кількість платіжних карток, термін дії яких не закінчився, становила близько 44,5 млн. шт. у 2010 р. та 46,4 млн. шт. у 2011 р. Кількість платіжних карток, емітованих банками України, за якими протягом 2010 р. було здійснено хоча б одну операцію, збільшилася на 1 % – до 29,4 млн. шт., з яких на особисті картки припадало 98,9 %, а на корпоративні – 1,1 %. За 2010 р. кількість банкоматів і платіжних терміналів зросла до 30,2 тис. од. та 108,1 тис. од. відповідно, що на 4,1 і 4,7 % більше порівняно з 2009 р.

Загальна ситуація на українському ринку карткових платіжних систем наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники ринку платіжних карток в Україні за 2010–2011 рр.

Дата	Банки – члени карткових платіжних систем (од.)	Держателі платіжних карток, тис. осіб	Платіжні картки, тис. шт.	Платіжні картки в обігу, тис. шт.	Банкомати, шт.	Термінали, шт.			Імпринтери, шт.
						загальні	торговельні	банківські	
01.01.2010	146	39 395	29 104	44 469	28 938	103 063	74 510	28 553	76 718
01.01.2011	141	39 942	29 405	46 375	30 163	108 140	80 544	27 596	15 858
01.07.2011	142	33 407	32 066	51 402	30 163	111 883	82 453	28 430	16 389

Щодо кількості операцій за платіжними картками, емітованими банками України, то 88,1 % у 2009 р. та 87 % у 2010 р. операцій держателі платіжних карток банків України здійснювали у власній мережі банку-емітента, 11,1 та 12,2 % операцій відповідно – у мережі інших банків-резидентів, 0,8 % операцій як у 2009 р., так і в 2010 р. – за кордоном.

Обсяг операцій з отримання готівки за 2010 р. порівняно з 2009 р. збільшився на 86,4 млрд. грн. і становив понад 421,2 млрд. грн. (93,5 % від загальної суми операцій за картками), сума безготівкових платежів збільшилася на 11,1 млрд. грн. – до 29,5 млрд. грн. (6,5 % від загальної суми операцій за картками).

Аналіз кількості та сум операцій за платіжними картками подано в табл. 2.

Таблиця 2

Використання платіжних карток за 2009–2010 роки

Використання платіжних карток	Сума операцій, млрд. грн.						Кількість операцій, млн. од.					
	отримання готівки		безготівкові платежі		Усього		отримання готівки		безготівкові платежі		Усього	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
У власній мережі банку	318,3	400,5	7,0	14,0	325,3	414,5	475,9	529,4	44,6	72,9	520,5	602,3
У мережі інших банків-резидентів	13,3	17,4	6,0	9,0	19,3	26,4	36,2	40,6	29,5	43,7	65,7	84,3
У мережі інших банків-нерезидентів	3,2	3,3	5,4	6,5	8,6	9,8	1,2	1,2	3,2	4,8	4,4	6,0
Усього	334,8	421,2	18,4	29,5	353,2	450,7	513,3	571,2	77,3	121,4	590,6	692,6

Отже, можна констатувати, що загальна кількість платіжних карток з кожним роком зростає. Крім того, банкіри впевнені, що і надалі ситуація з даним банківським продуктом буде такою ж, а особливо, на їх думку, динамічно будуть розвиватися кредитні платіжні картки.

**О. В. Кравченко, канд. екон. наук,
ДНВЗ “Українська академія банківської справи НБУ”**

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ОБЛІКОВОЇ СФЕРИ**

В умовах сьогодення зростає попит з боку суспільства на фахівців відповідних спеціальностей і рівня кваліфікації. Тому особливої ваги набуває підготовка фахівців, здатних ефективно працювати в нових

умовах, професійно виконувати свої завдання. Існуючі технології навчання в більшості вищих навчальних закладів (ВНЗ), які базуються на пасивних інформаційних принципах навчання, здатні до випуску неконкурентоспроможних спеціалістів.

Позитивну динаміку цього процесу значною мірою зможе забезпечити зміна концептуальних підходів до управління системою професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ. Сучасна освітня технологія – це науково обґрунтована і унормована за метою підготовки фахівців, змістом освіти, місцем та терміном навчання система форм, методів, засобів і процедур, що використовуються для організації та здійснення спільної навчальної діяльності тих, хто навчає, і тих, хто навчається.

Сучасна освіта повинна вирішувати подвійне завдання: забезпечити загальний розвиток, який спрямований на формування інтелектуальних, естетичних, духовно-творчих, моральних, психофізичних якостей людини; сприяти професійному розвитку. Це передбачає побудову динамічної моделі системи управління якістю підготовки фахівців, зокрема й на основі пошуку та впровадження нових підходів забезпечення процесу навчання.

Щоб не відставати від вимог часу, провідні вищі навчальні заклади України інтенсифікують навчальний процес через впровадження в нього новітніх технологій навчання. Всезростаючий потік інформації вимагає впровадження таких методів навчання, які дозволяють за достатньо короткий термін передавати досить великий обсяг знань, забезпечити високий рівень оволодіння студентами матеріалу, що вивчається, і закріплення його на практиці.

Особливо гостро питання реформування професійної підготовки постають для фахівців облікової сфери, враховуючи також виконання загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, якою визначено такі пріоритетні сфери: бухгалтерський облік компаній; податки та ін. Специфіка організації процесу підготовки фахівців облікових професій ускладнюється постійними змінами чинного законодавства, а також повинна передбачити максимальне наближення навчальних занять до умов практичної діяльності.

Актуальним при цьому також є питання компетентності бухгалтера як ключової характеристики його професіоналізму в умовах постійної невизначеності середовища. Для формування компетентності необхідним є запровадження такої системи освіти, яка б забезпечувала безперервне підвищення кваліфікації бухгалтера, формування його інформаційної культури, розвиток критичного мислення. У той же час важливо звернути увагу і на створення ефективної системи контролю знань, оскільки вона показує рівень підготовки кваліфікованого фахівця

відповідно до вимог ринку. Досягти ефективних результатів при цьому можна через використання активних методик навчання, які дозволяють формувати і удосконалювати практичні вміння і навички, визначені програмами навчальних дисциплін, готуватися до активного впровадження набутих знань, що значно підвищує якість підготовки фахівців. Найбільш поширеними є такі активні методи навчання: тренінги; програмоване, комп'ютерне навчання; навчальні групові дискусії; аналіз конкретних, практичних ситуацій; ділові ігри.

Розвиток інформаційних технологій дав можливість навчатися на відстані – дистанційне навчання. Дистанційна освіта дозволяє за короткий термін і відносно невеликих затратах підготувати досить професійно-кваліфіковані кадри обліковців, проводячи апробацію та впровадження новітніх методик організації навчального процесу в умовах постійної, активної взаємодії студентів і викладача. Слід також звернути увагу й на можливість використання дистанційного навчання для підвищення кваліфікації облікових працівників.

Дистанційне навчання мотивує студентів до підвищення професіоналізму через набуття умінь і навичок самоосвіти, дозволяє постійно і швидко оновлювати знання, а також створює самостійний і творчий підхід до знань. Студенти залучаються до роботи з великими обсягами інформації, формують систему ставлень, зростає інтерес до оволодіння новими знаннями.

Підготовка висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців облікової сфери можлива за умов поєднання найкращих традицій і принципів з інноваційними технологіями навчання, накопичених світовою наукою фундаментальних і прикладних знань та практичного досвіду; розроблення методичного, організаційного, програмного, технічного, інформаційного забезпечення.

*О. В. Крухмаль, канд. екон. наук,
О. А. Криклій, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

АНАЛІЗ ДОХІДНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодні діяльність банків в Україні характеризується обережним розширенням спектра банківських послуг. Більшість банків досить прагматично розширюють асортиментну політику і дуже завбачливо пропонують клієнтам нові банківські продукти. Адаже нові банківські

продукти – це не лише конкурентні переваги, нові клієнти та можливості, це ще й значні витрати. Особливо це важливо в сучасній ситуації післякризового відновлення, коли банки балансують на межі прибутковості – збитковості.

Результати досліджень науковців і практиків свідчать про те, що часто вкладення банків у нові продукти значно вищі за доходи, які отримують банки від їх впровадження. Крім того, необхідно знати, чи буде адекватний витратам рівень їхнього клієнтського використання. Тому актуальним є впровадження в банківську практику процедури аналізу дохідності в розрізі клієнтської структури та асортиментної політики.

Проведення аналізу дохідності для банку стає можливим на основі знань асортименту банківських продуктів, собівартості кожного продукту, його дохідності та набору продуктів, які споживає кожний клієнт. Завдяки цьому створюються реальні передумови для впровадження системи індивідуального обслуговування клієнтів на основі пакетного ціноутворення, проведення ефективного перспективного планування банківських операцій і фінансових результатів діяльності банку. Використання аналізу дохідності дозволить реалізовувати стратегію найменших витрат, стратегію диференціації, що сприятиме підвищенню дохідності, отримання банком конкурентних переваг.

Обґрунтування доцільності аналізу продуктової та клієнтської рентабельності спричиняє необхідність розробки методики його проведення. Рентабельність банківських продуктів і груп клієнтів традиційно визначається як відношення різниці доходів і витрат до витрат. Але в деяких випадках неможливо провести оцінку за традиційною схемою. Так, наприклад, від реалізації депозитних продуктів банк не отримує прямих доходів. Отже, необхідно розрізняти показники продуктової та клієнтської рентабельності продуктів, що приносять прибуток, і продуктів, що мають на меті формування ресурсної бази. Останні мають визначатися через показники витрат на 1 гривню залучених коштів.

Аналіз продуктової рентабельності спрямований на виявлення прибутковості певного банківського продукту чи ряду продуктів. Аналіз клієнтської рентабельності спрямований на виявлення прибутковості реалізації та обслуговування банківських продуктів, які пропонуються певному клієнту чи клієнтській групі.

З метою визначення ступеня рентабельності банківських продуктів і клієнтських груп коефіцієнт загальної рентабельності порівнюється з межею рентабельності. При цьому межу рентабельності слід розуміти

як показник, що встановлює нижнє граничне значення ефективності продукту чи клієнтської групи.

Підбиваючи підсумок, можна зазначити, що за умов зниження загального рівня рентабельності в банківській діяльності, зростання конкурентної боротьби за клієнтів банк повинен розробляти гнучкі схеми роботи, враховуючи потреби перспективних клієнтів, знижувати тарифи та пропонувати такі ціни на банківські продукти, які б повною мірою відображали інтереси як банків, так і клієнтів. Таку роботу доцільно проводити, базуючись на ґрунтовному аналізі дохідності банківських продуктів і клієнтських груп.

В. О. Мартиненко, канд. держ. упр., доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
В. В. Сумська, аспірантка
Харківського регіонального інституту
Національної академії державного управління
при Президентові України

ВИКОРИСТАННЯ ЛОБІЗМУ В РЕАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ІНТЕРЕСІВ

Успіхи економічної діяльності фінансової установи значною мірою залежать від багатьох зовнішніх чинників, які суб’єкти економіки прагнуть трансформувати у найсприятливіші для себе. Один із напрямків такої діяльності, пов’язаної зі сферою управління учасників економічного процесу, визначається як лобіювання власних інтересів. Оскільки Національна банківська система має певні пріоритети розвитку, тому банки прагнуть активно впливати на прийняття рішень органами влади, великими фінансовими і промисловими компаніями.

Для цього банки використовують методи лобіювання, які дозволяють їм досягати пріоритетних цілей і реалізації ключових інтересів, підтримки довіри до національної банківської системи та формувати сприятливу суспільну думку й позитивну атмосферу для підвищення інвестиційної привабливості банківської системи.

Оскільки в банківській сфері високий рівень державного регулювання, для банків у процесі лобіювання інтересів основними об’єктами є державні органи влади і відомства, які приймають важливі для фінансових установ рішення. Реалізація цих цілей може бути досягнута як через пряме представництво посередниками інтересів банку в органах влади, так і посередників, котрі мають повноваження або зв’язки з необхідними людьми.

Серед основних методів лобіювання, завдяки яким банки досягають цілей, слід відзначити:

- по-перше, висунення своїх представників до державних органів влади шляхом фінансування (відкрите або приховане) виборчої кампанії певного політика чи просування по службі близького до нього чиновника в державному відомстві;
- по-друге, залучення до виконання цілей банку експертів – колишніх службовців саме в тій сфері, яка найбільше цікавить банк;
- по-третє, формування позитивної репутації та доброзичливого ставлення до банків не лише державних установ, а й суспільства. Це дозволяє формувати органам влади і державним установам оцінки діяльності національної банківської системи, тому вона впливає на ухвалення регулятивних норм. Тому формування позитивної громадської думки є обов'язковим допоміжним методом банківського лобіювання.

Проаналізувавши та визначивши шляхи лобіювання банківських інтересів у процесі реалізації пріоритетних цілей, можна відзначити, що для цього є широкий спектр засобів і механізмів. Одним із найбільш дієвих і найефективніших є формування сприятливої громадської думки та позитивної репутації установи через засоби масової інформації.

Для цього банки можуть використати потенціал фахівців зі зв'язків з громадськістю (РК), публікації у спеціалізованих виданнях, безпосередню взаємодію з журналістами шляхом проведення прес-конференцій, брифінгів, круглих столів, надання ексклюзивної інформації. Широко застосовується й платна реклама в засобах масової інформації.

Однак це не єдиний засіб ефективного поширення необхідної інформації до кінцевого одержувача – клієнта. Для цього також застосовують організацію інших непрямих видів реклами: презентації, промоути, конкурси, фестивалі, розіграші призів, видання власної друкованої продукції, участь у тематичних виставках, публічні виступи представників банку, конференції і семінари, спеціальні заходи, благодійні акції.

*Т. О. Меліхова, канд. екон. наук,
Запорізька державна інженерна академія*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах ринкової економіки добробут підприємства залежить від ефективності податкового планування. Інформація податкового обліку є базою для проведення аналізу за звітний період, а також планування

подальшої діяльності підприємства для виявлення і подолання загрози його фінансової безпеки.

З метою з'ясування частки єдиного соціального внеску серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів, які сплачує підприємство, пропонується така формула:

$$PB_{\text{ЄСВ}} = \frac{\sum P_{\text{ЄСВ}_3}}{\sum P},$$

- де $PB_{\text{ЄСВ}}$ – частка єдиного соціального внеску серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів;
 $\sum P_{\text{ЄСВ}_3}$ – сума єдиного соціального внеску, сплаченого підприємством у звітному періоді;
 $\sum P$ – сума всіх платежів (податків, внесків), сплачених підприємством у звітному періоді.

Наведена формула показує питому вагу єдиного соціального внеску у загальному обсязі сплачених податків підприємства, що дає змогу підприємству обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Важливим для аналізу єдиного соціального внеску є його динаміка за періодами діяльності підприємства, визначена в сумі. Для цього треба розрахувати показник динаміки ЄСВ за періодами в сумі:

$$D_{\sum \text{ЄСВ}} = \sum \text{ЄСВ}_n - \sum \text{ЄСВ}_3,$$

- де $D_{\sum \text{ЄСВ}}$ – динаміка єдиного соціального внеску за періодами в сумі;
 $\sum \text{ЄСВ}_3$ – сума єдиного соціального внеску у звітному періоді;
 $\sum \text{ЄСВ}_n$ – сума єдиного соціального внеску у попередньому періоді.

Також пропонуємо розраховувати динаміку єдиного соціального внеску за періодами у відсотках. Для цього треба розрахувати показник динаміки єдиного соціального внеску за періодами у відсотках:

$$D_{\% \text{ЄСВ}} = \frac{\sum P_{\text{ЄСВ}_n}}{\sum P_{\text{ЄСВ}_3}} \cdot 100 \%,$$

- де $D_{\% \text{ЄСВ}}$ – динаміка єдиного соціального внеску за періодами, %.

Динаміка єдиного соціального внеску, визначена за цими формулами, надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення при сплаті внеску підприємством.

Важливим моментом підвищення рівня фінансової безпеки підприємств є використання системи податкового планування єдиного соціального внеску з фонду оплати праці. З цією метою проводиться розрахунок запланованого фонду оплати праці для кожної категорії працівників підприємства для визначення бази оподаткування. Аналіз та планування здійснюються за кожною окремою ставкою єдиного соціального внеску. При цьому сума єдиного соціального внеску з фонду оплати праці у запланованому періоді здійснюється за такою формулою:

$$P_{\text{ЄСВ}_{nl}} = \sqrt{\frac{\text{ФОП}_{nl} \cdot C_{\text{ЄСВ}_{nl}}}{100}},$$

- де $P_{\text{ЄСВ}_{nl}}$ – сума єдиного соціального внеску з фонду оплати праці у запланованому періоді;
- ФОП_{nl} – фонд оплати праці кожної категорії працівників у запланованому періоді;
- $C_{\text{ЄСВ}_{nl}}$ – ставка єдиного соціального внеску з фонду оплати праці у запланованому періоді.

Отже, методичний підхід до податкового планування єдиного соціального внеску підприємств, який на відміну від існуючого, додатково враховує розрахунок частки єдиного соціального внеску серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів, його динаміку, визначену в сумі та у відсотках, розмір єдиного соціального внеску з фонду оплати праці у запланованому періоді. Своєчасне податкове планування сприятиме покращенню фінансової безпеки підприємств.

*С. В. Мирославський, канд. юрид. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АВАЛЮВАННЯ ВЕКСЕЛІВ У СУЧАСНІЙ БАНКІВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку банківської системи України після відчутного спаду в банківській практиці знову намітилися тенденції збільшення питомої ваги операцій з цінними паперами, у тому числі з

векселями. Проте, на відміну від банківських систем інших країн, зокрема Німеччини та Франції, окремі види операцій банків з векселями в Україні є недостатньо розвиненими та малодослідженими юридичною наукою. Серед таких операцій слід виділити операції з авалювання векселів у сучасній банківській практиці.

В Україні дослідженню цього питання не приділялося достатньої уваги. Окремі його частини проблеми досліджувалися такими вченими, як М. М. Агарков, В. А. Белов, В. М. Гордон, В. В. Грачов, О. М. Єфімов, Д. І. Мейер, В. Л. Яроцький. При цьому потребує подальшого дослідження питання співвідношення поручительства у вексельному праві із поручительством у цивільному праві, яке залишалося тривалий час за межами наукових досліджень у питанні авалювання векселів банками.

Так, зокрема, оплата векселя боржником та авалістом мають різні наслідки для існування вексельних зобов'язань. Відповідно до ч. 3 ст. 32 Уніфікованого закону “Про переказні векселі та прості векселі”, здійснюючи платіж за переказним векселем, аваліст набуває прав, що впливають з переказного векселя, проти особи, зобов'язання якої він забезпечив, і проти тих осіб, які зобов'язані перед останньою за переказним векселем. Таким чином, навіть якщо аваліст здійснює платіж за векселем за прямого боржника (акцептанта в переказному векселі або векседавця в простому), то всі вексельні зобов'язання не припиняються, існує вексельне зобов'язання боржника перед авалістом, який здійснив платіж за векселем за боржника, і відносини між ними регулюються нормами вексельного законодавства. Зокрема, аваліст у такому випадку має право вимагати від боржника за векселем всіх сум, передбачених ст. 49 Уніфікованого закону. При цьому слід звернути увагу на те, що оплату векселя за боржника не можна відносити до професійної діяльності на ринку цінних паперів.

Спеціальні правила поручительства при авалюванні векселів банками передбачено у положенні “Про операції банків з векселями”. На сучасному етапі платіж за векселем банк може забезпечити авалем повністю або в частині його суми. Банк вчиняє аваль безпосередньо на векселі або на алонжі. Суть напису, який вчиняє банк, має бути таким, який одноманітно сприймається як аваль і може мати, зокрема, такий вигляд – “вважати за аваль”.

Крім того, для поручительства у вексельному праві важливе значення має визначення особи, за яку поручається банк. У випадку відсутності такої вказівки вважатиметься, що аваль видано за трасанта.

При авалюванні векселів банк використовує двосторонній договір з позичальником про авалювання векселів. Однак цей договір слід відрізнити від договору поручительства у цивільному праві, оскільки сам по собі цей договір не є договором поручительства, а лише визначає певні передумови спеціального вексельного поручительства, зокрема термін, протягом якого може здійснюватись авалювання, визначення векселів, які підлягатимуть авалюванню. Поручительством буде вважатися тільки сам напис про авалювання, вчинений на векселі або приєднаному до нього аркуші – алонжі.

За загальним правилом банк-аваліст несе зобов'язання по оплаті векселів тільки в межах тієї суми, на яку він авалював такий вексель. Але у випадках, коли вимога про ці витрати пред'явлена банку векселедержателем або надписувачем, який оплатив вексель у порядку регресу, банк-аваліст несе також обов'язки по сплаті векселедержателю відсотків та пені на повну суму векселя, а також витрати на опротестування та інші витрати. При цьому банк не зобов'язаний відшкодувати векселедержателю витрати на опротестування, якщо векселедавець застосував відповідні вексельні застереження, зокрема “обіг без витрат” або “без протесту”, які вказують на те, що векселедавець зняв із себе відповідальність за будь-які витрати за цим векселем.

Необхідно звернути увагу на те, що коли аваль, наданий за акцептанта або векселедавця простого векселя, то для звернення вимоги до банку-аваліста здійснення протесту не є обов'язковим. При цьому банкам слід завжди вимагати від векселедержателя належних доказів того, що той звертався з вимогою про платіж або акцепт і отримав відмову.

У тих випадках, коли з вимогою про платіж до банку звертається не останній векселедержатель, особа, яка придбала вексель у порядку регресу, то відповідальність банку настає тільки перед тим із надписувачів, який вчинив свій підпис після позичальника.

Отже, на сучасному етапі при здійсненні операцій банками з авалювання векселів слід враховувати основну особливість інституту авалювання, суть якого – вексельне поручительство, що має істотну відмінність від класичного поручительства, врегульованого нормами цивільного законодавства і відомого тільки вексельному праву.

Під час розробки перспективного законодавства у даному напрямку важливо взяти до уваги той факт, що за своєю природою поручительство у цивільному праві являє собою цивільно-правовий договір у письмовій формі між основним кредитором і особою, що видала поручительство, а аваль являє собою односторонній правочин, у результаті якого аваліст видає гарантію за платіж за зобов'язаннями конкретної особи боржника перед будь-якою особою, яка легітимує себе як кредитор.

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У жорстких умовах господарювання особливої актуальності набуває підвищення якості управління грошовими потоками підприємства.

Поняття та класифікація грошових потоків підприємства авторами розглядаються достатньою мірою. Окремі автори вважають, що грошовий потік – це чисті грошові кошти, що надходять у фірму або витрачаються нею протягом операційного циклу, при цьому не враховуються результати фінансової діяльності. Інші науковці витісняють на другий план показники прибутковості, рентабельності або формують грошовий потік під час загальної стохастичної оцінки діяльності підприємства, що не враховує можливого розширення чи звуження діяльності підприємства. “Грошовий потік – це сукупність грошових засобів, що створюються господарською діяльністю та пов’язані з факторами часу, ризику та ліквідності” (А. Бланк). Дане трактування грошового потоку є найбільш широким. На нашу думку, поняття “грошові потоки” є динамічним показником, що характеризує постійний рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, що пов’язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства. У результаті ж збалансування вхідних і вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним фактором діяльності підприємства. Враховуючи це, особливого значення набуває дослідження структури грошових потоків та їх класифікація через дію численних факторів, що визначають рух коштів підприємства і унеможливають якісний аналіз, планування.

Щодо класифікації грошових потоків, то більшість учених обмежується одиничним критерієм класифікації грошових потоків – їх направленістю. Відповідно виділяються позитивні (сукупні надходження) та негативні (витрачання та різного роду виплати) грошові потоки. Окремі вчені виділяють дванадцять класифікаційних ознак. Однак пріоритет залишається за одиничним критерієм. Водночас існує багато проблем, пов’язаних з управлінням грошовими потоками, які не досліджуються авторами взагалі. Відволіканням від негативних явищ є оптимізація грошових потоків. Дане питання досліджується незначною кількістю авторів, оскільки є складним. Недостача фінансових ресурсів призводить до кризових явищ як для самого підприємства, так і всієї країни в цілому – від зниження виплат зарплати до банкрутства. З проблемних питань, що потребують розв’язання, слід виділити такі: формування ефективної моделі управління грошовими потоками та розробка її

функціональних елементів; обґрунтування критеріїв оцінювання ефективності управління грошовими потоками.

Об'єктивною передумовою ефективного управління грошовими потоками є їх структурування – формування впорядкованої сукупності грошових потоків відповідно до встановленого критерію та визначення їхніх базових функціонально-організаційних особливостей. Тому суб'єктам господарювання доцільно об'єднатися в однорідні цілісні групи. Організація управління грошовими потоками має розглядатися комплексно, разом із напрямками фінансового управління. Тому основними задачами є максимізація прибутку підприємства і мінімізація матеріальних, трудових і часових ресурсів, а також ризик втрати ліквідності та оптимізації грошових потоків. Визначення структурно-логічної схеми оптимізації грошових потоків є відповідним кроком у формуванні їх перспектив.

Отже, формування цілей на основі загальних принципів оптимізації грошових потоків визначимо як перший і основоположний етап процесу оптимізації грошових потоків, за яким можливо сформувати та визначити наступні пріоритетні етапи.

*С. М. Новак, канд. техн. наук, доц.,
С. О. Хайлук, канд. екон. наук, доц.,
Севастопольський інститут банківської справи
Української академії банківської справи НБУ*

ОПТИМІЗАЦІЯ МАСШТАБУ ВИРОБНИЦТВА З МЕТОЮ МАКСИМІЗАЦІЇ ЙОГО РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Існує достатньо велика кількість моделей, що дозволяють пояснити поведінку фірми (виробника) на ринку товарів і послуг з точки зору її завдань і цілей. До них відносять такі моделі: максимізації прибутку; максимізації продажу; максимізації зростання; управлінської поведінки; максимізації доданої вартості тощо. Модель максимізації прибутку фірми є найбільш поширеною, оскільки більшість економістів погоджуються з припущенням, що основною метою будь-якого виробника є максимізація його доходу порівняно з витратами, які він несе. Але ця модель побудована на припущенні, що ресурси для виробництва є необмеженими, що не відповідає реаліям сьогодення. Отже, однією з невирішених частин проблеми мікроекономічного моделювання поведінки виробника, на наш погляд, є відсутність моделі фірми, що враховує ефективність використання ресурсів при розширенні виробництва. Наприклад, в умовах конкуренції за ресурси для виробництва найбільш ефективним буде такий обсяг випуску, який забезпечить максимум прибутку на одиницю вкладених коштів.

Авторами була побудована мікроекономічна модель виробництва, що базується на гіпотезі максимізації рентабельності виробництва. Проведені дослідження показують, що результати мікроекономічного моделювання при застосуванні одних і тих же інструментів моделювання залежатимуть від базових гіпотез. У даному випадку ми порівняли гіпотезу максимізації прибутку фірми та гіпотезу максимізації рентабельності виробництва. У результаті виявили, що в загальному випадку оптимальні обсяги виробництва в обох випадках будуть різними (рис. 1).

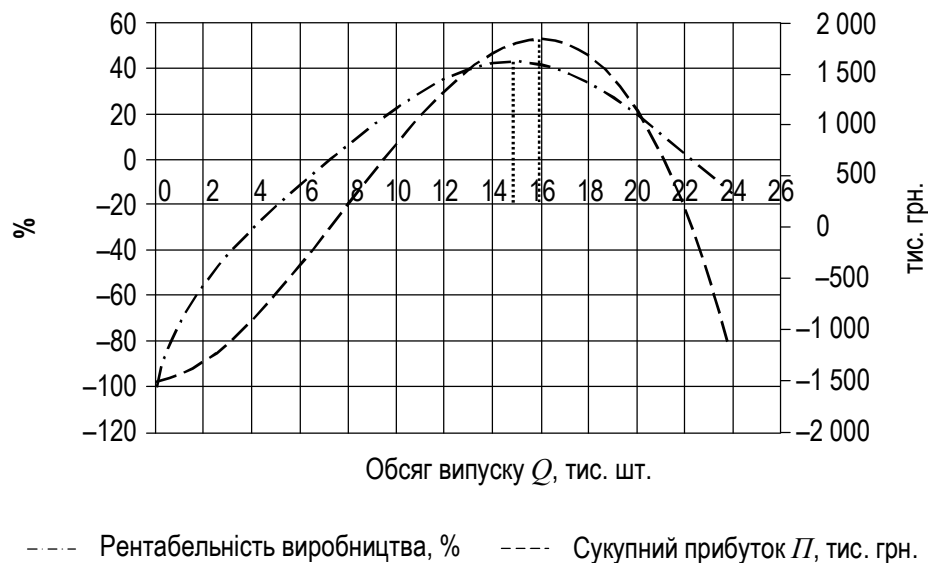

Рис. 1. Криві сукупного прибутку та рентабельності виробництва

При цьому оптимальний з точки зору максимізації прибутку обсяг виробництва не буде відповідати максимальній рентабельності виробництва, яка досягається при менших обсягах виробництва. З цього приводу виникає питання щодо економічних наслідків мотивації виробництва. Можна припустити, що мета фірми щодо максимізації прибутку в кінцевому підсумку призводить до перевиробництва, оскільки не враховує ефективність використання ресурсів для випуску продукції, на відміну від умови максимізації рентабельності виробництва.

*Н. Г. Пігуль, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Корпоративний сектор є однією з найважливіших складових інституційної структури економіки, без ефективного функціонування якої неможливо собі уявити подальший розвиток ринкових відносин в

Україні. Економічне зростання в нашій країні безпосередньо залежить від стану корпоративного сектора в цілому і діяльності його суб'єктів, оскільки він здатний залучати інвестиційні ресурси, що необхідні для удосконалення структури виробництва й економіки. Забезпечення ефективного розвитку економіки України великою мірою залежить від рівня концентрації капіталу в корпоративному секторі.

Ключовою проблемою у сфері корпоративної власності є проблема корпоративного управління, суть якої полягає у забезпеченні реального захисту прав і законних інтересів усіх учасників акціонерних товариств, передусім акціонерів як співвласників товариства.

За період незалежності в Україні почала формуватися власна національна модель корпоративного управління, що є змішаною формою англо-американської та німецької моделей. При цьому слід зазначити, що останнім часом розвиток вітчизняного корпоративного управління спричиняє все більше вираження континентальної моделі, що виявляється у поступовому зменшенні кількості дрібних акціонерів, про шарок яких утворився внаслідок першої хвилі приватизації. Основними особливостями національної моделі корпоративного управління є такі: перманентний процес перерозподілу власності; значна частка держави в акціонерному капіталі; висока питома вага інсайдерів у структурі власності; недостатня прозорість інформації про діяльність акціонерних товариств; недостатньо ефективна система захисту прав дрібних акціонерів.

Слід зазначити, що існує низка проблем концептуального характеру, що ускладнюють розвиток національної моделі корпоративного розвитку: недосконале законодавче забезпечення; недовіра до акціонерної форми власності і неможливість залучати кошти вітчизняних та іноземних інвесторів; слабкість фондових ринків; розпорошеність акціонерного капіталу; порушення прав міноритарних акціонерів; порушення вимог розкриття інформації; виведення активів у дочірні, залежні та інші компанії; здійснення фіктивних банкрутств із наступним скуповуванням активів, що продаються.

Розглянутий комплекс проблем демонструє складність впровадження корпоративного управління в Україні. З метою підвищення рівня корпоративного управління в Україні є доцільним: вироблення виваженої державної політики корпоративного управління, насамперед шляхом удосконалення його нормативно-правової бази; удосконалення системи управління корпоративними правами держави; забезпечення моніторингу і створення національних методик оцінки стану корпоративного управління; посилення державного контролю за додержанням прав акціонерів і всіх учасників корпоративних відносин; подальше формування та розвиток інфраструктури фондового ринку, яка б відповідала

світовому рівню і забезпечувала ефективний обіг цінних паперів; поширення міжнародних стандартів корпоративного управління.

Отже, поєднання вищезазначених напрямів і їх впровадження зможе призвести до реального покращення стану корпоративного управління в Україні та підвищення ефективності функціонування економічної системи в цілому.

*Л. П. Перхун, канд. пед. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПРАЦІ ВІДДАЛЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ

За статистичними даними кількість віддалених працівників на сьогодні збільшується на 10–15 % щорічно. Усе більше фірм сьогодні виводять власний штат із офісу, отримуючи при цьому такі переваги: економія на оренді та утриманні офісних приміщень; економія на обладнанні та іншій офісній інфраструктурі; можливість оптимізації кількості співробітників; більш широкий вибір виконавців, що не залежить від їх географічного положення, та ін. Отже, варто досліджувати результативність та ефективність роботи віддалених співробітників для того, щоб знати, хто дійсно працює відповідно до оплати праці, а хто має інші пріоритети.

Проблема оцінювання результативності праці не нова для дослідників-економістів, однак вона знов набуває своєї актуальності у зв'язку з переорієнтацією економіки країн в економіку знань (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика методів оцінки результативності праці

Назва	Сутність	Переваги	Недоліки
Визначення результативності праці у виробничій сфері	Вимірювання кількості продукції, що вироблена за одиницю часу	Інформація про кількість виробленої продукції легкодоступна	Важко оцінити кількість виробленої продукції у тому випадку, коли оцінювана робота складається не з повторів одних і тих же операцій
Електронне спостереження за робітником	Кожен раз, коли працівник виконує будь-який елемент однієї зі стандартних операцій, що входять до кола його обов'язків, ця дія враховується, а інформація про неї зберігається	Дає можливість об'єктивно оцінювати інформацію про кількість виконаних операцій за одиницю часу, кількість допущених помилок, тривалість відпочинку тощо	Дозволяє оцінювати тільки ту роботу, яка складається зі стандартних операцій

Назва	Сутність	Переваги	Недоліки
Об'єктивні рейтинги	Супервізор спостерігає за працівником і оцінює якість його роботи на основі шкал рейтингів	Дозволяє проводити оцінювання за кількома параметрами, порівнювати поточну результативність праці з попередньою	Деякий суб'єктивізм супервізора, попередня розробка обґрунтованих шкал вимірювання релевантних характеристик для кожного працівника
Письмові характеристики	Короткі описи виробничої діяльності того, кого оцінюють	Формування вхідної інформації для рейтингів і процедур ранжування	Суб'єктивність супервізора
Метод ранжування	Складається перелік працівників, що оцінюються, в порядку зниження або зростання оцінки певного аспекту їх трудової діяльності	Простий у реалізації	Невідомо, як результативність праці навіть кращого за певним аспектом діяльності працівника співвідноситься з "еталонним" показником. Не дає відповіді стосовно динаміки результативності роботи "кращого" працівника за певним аспектом діяльності
Метод парних порівнянь	Порівняння кожного працівника з його колегами (аналогічний до ранжування)	Легше винести судження, ніж у методі ранжування, оскільки порівнюються одночасно тільки два працівники. Дає можливість поставити на один рівень осіб з однаковою результативністю	Аналогічні методу ранжування
Метод, що ґрунтується на вимушеному виборі	Супервізору надають ряд описових тверджень, об'єднаних у групи. Необхідно у кожній групі вибрати те твердження, що найбільше або найменше характеризує працівника	Дозволяє враховувати як позитивні, так і негативні характеристики того, кого оцінюють, що дещо знижує суб'єктивізм	Проведення спеціальних досліджень для визначення прогностичної валідності кожного твердження підвищує вартість розробки методики. Інструкції методу можуть бути складними для розуміння, а необхідність обирати між схожими альтернативами – заняттям, що швидко втомлює

Основна проблема оцінювання праці полягає в тому, що частіше за все два працівники виявляються незрівнянними в цілому, тобто за деякими показниками один працює краще за іншого, а за іншими – гірше. Одним з допустимих методів подолання незрівнянності багато-параметричних об'єктів є метод зведених показників.

*Н. С. Різник, канд. екон. наук, доц.,
Луцький національний технічний університет*

КЛАСИФІКАЦІЯ ОФШОРНИХ БАНКІВСЬКИХ ЦЕНТРІВ

Офшорні банківські центри – невеликі держави або території, на яких залучаються іноземні капітали за допомогою надання податкових та інших пільг при проведенні фінансово-кредитних операцій нерезидентами і в іноземній валюті для країни розташування.

Офшорні банківські центри почали з'являтися з 1960 р. Однак їх можна розглядати як окрему категорію міжнародних фінансових центрів, що виконують посередницькі функції для позичальників і депонентів. Основною причиною привабливості офшорних банківських центрів є мінімальне офіційне регулювання, практична відсутність податків і контролю за управлінням портфелями цінних паперів банків.

Нині у світі діє більше 30 міжнародних офшорних фінансових центрів, а кількість заснованих офшорних банків сягає більше тисячі. Сукупні закордонні банківські депозити тільки семи офшорних центрів (Гонконг, Бахрейн, Панама, Сінгапур, Багамські Острови, Кайманові, Нідерландські Антильські Острови) становили в 1975 році 21,7 % депозитів усіх розвинутих країн світу, а в 1995 – вже 28,3 %. Практично всі великі американські і європейські банки мають дочірні структури в офшорних зонах. За даними Boston Consulting Group (BCG), сьогодні офшорні банки управляють капіталом у розмірі 7 трлн. дол., а за оцінками Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) – 11,5 трлн. дол. Як підраховали експерти британської організації Oxfam, фізичні і юридичні особи з країн, що розвиваються, тримають на офшорних рахунках 6,2 трлн. дол., причому щорік ця сума поповнюється на 200–300 млрд. дол. Державний бюджет країн, що розвиваються, недоотримує податків на суму 124 млрд. дол., у той час як міжнародна допомога їм становить 103 млрд. дол. на рік. Зростання інтересу до офшорних територій вимагає формування чіткої позиції щодо цього явища: від обмеження практики зарубіжних офшорів до заборони використовувати офшорні схеми або ж – до створення офшорного центру на власній території. Розглянемо детальніше класифікацію офшорних банківських центрів (табл. 1).

Класифікація офшорних фінансових центрів

Критерій систематизації	Види
1. Ведення та складання фінансової звітності	1. Офшор. 2. Оншор
2. За рівнем оподаткування	1. "Податкові гавані". 2. Юрисдикції з "помірним" рівнем оподаткування. 3. "Комбіновані" юрисдикції
3. Залежно від отримуваних вигод і переваг для різних категорій платників податків	1. Відсутність податків. 2. Обкладення податками на прибуток, одержаний у даній країні, але звільнення від податків доходів, які надходять з-за кордону. 3. Прибуток не обкладається податком, зате обкладається прибуток, одержаний з-за кордону. 4. Податкові ставки на прибуток дуже низькі – нижче ніж 1 %. 5. Оподатковують накопичені багатства (матеріальні цінності), а не поточний прибуток. 6. Поєднання різних комбінацій з пільговими податковими правилами
4. Ліцензування банківської діяльності	1. Повна ліцензія. 2. Обмежена ліцензія. 3. Банки "без персоналу". 4. "Представницькі" банки. 5. Кредитна установа небанківського типу
5. За функціональним призначенням	1. "Паперові" центри. 2. "Функціональні" центри
6. Використання міжнародних податкових стандартів	1. Країни, які відповідають міжнародним податковим стандартам. 2. Країни, які взяли на себе зобов'язання щодо відповідності інтернаціональному податковому стандарту, але недостатньо їх виконують. 3. Країни, які не відповідають міжнародним стандартам податкового співробітництва
7. Географічне положення	1. Британські залежні території. 2. Близький Схід. 3. Центральна Америка. 4. Європа. 5. Карибський регіон. 6. Африка. 7. Тихоокеанський регіон. 8. Південна Азія

При виборі конкретного місця для заснування банку особлива увага приділяється не тільки режиму оподаткування самої кредитної установи, а й тим умовам обслуговування, що створюються для клієнтів цього банку: податкові номери, банківський рахунок у країні реєстрації, телефон, факс тощо. Сформувався й досить широкий спектр офшорних послуг, які задовольняють різноманітні потреби бізнесу.

*О. А. Розкошна, канд. екон. наук, доц.,
А. Ф. Бондаренко, канд. техн. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА В БАНКУ

Сьогодні найбільш ефективним у банківській системі є спосіб управління, що базується на корпоративній культурі, яка містить визнані в організації цінності, стандарти управління, політику відносно розвитку персоналу, правила поведінки, соціальні, комунікативні і моральні норми, ритуали, корпоративну стилістику та ін. Вищезазначені елементи корпоративної культури сформовані практично в кожному банку, тому що фінансово-кредитні установи постійно перебувають у сфері особливої уваги з боку клієнтів, діяльність їх чітко регламентована законодавством, регулярно і комплексно перевіряється наглядовими органами і залежить від жорсткої конкуренції. Проте корпоративна культура українських банків вимагає більш чіткої систематизації, стандартизації, проведення комплексу заходів, що сприятимуть якісно новому підходу до впровадження корпоративних стандартів на практиці. Відомо, що діяльність будь-якого банку насамперед спрямована на задоволення потреб клієнтів, а тому правила корпоративної культури повинні врегульовувати не лише внутрішній стан організації, а й її зовнішні прояви, особливо щодо взаємовідносин з клієнтською аудиторією. На жаль, у сучасній практиці далеко не всі банки дотримуються принципу клієнтоорієнтованості. За зовнішньою презентабельністю офісу такої банківської установи, дієвою рекламою і гарними буклетами можуть бути приховані байдужість і непрофесіоналізм персоналу. Лише шанобливе ставлення до клієнта повинно бути основним принципом корпоративної культури банку. Більшість спеціалістів банківської сфери вважають, наприклад, що прямі комунікації зі споживачами банківських послуг забезпечують можливість донесення до цільової аудиторії суті надаваної послуги максимально доходливо і переконливо, а також нестандартно, формуючи певний образ банку, що відрізняє його від інших. А тому залишаючись представниками банку, навіть поза стінами своєї установи, банківські працівники повинні сприяти формуванню її позитивного

іміджу і залученню клієнтів. Особливу увагу варто приділяти питанням банківської етики і корпоративним стандартам щодо зовнішнього вигляду банківського службовця.

Філософія банку – орієнтир на клієнта, має передбачати насамперед наявність лояльних і компетентних співробітників, якісну систему управління, ефективні зовнішні і внутрішні комунікації. Саме Кодекс корпоративної етики є втіленням філософії банку, його стратегії і тактики поведінки у бізнес-середовищі.

Наприклад, у Першому українському міжнародному банку розроблений Кодекс ділової поведінки та корпоративної етики, в якому подаються етичні норми і правила поведінки співробітників, визначені стандарти діяльності банку. Починаючи працювати в ПУМБ, кожен співробітник несе відповідальність за свою поведінку, включаючи дотримання законодавства, положень вищезазначеного кодексу, корпоративних принципів банку тощо. Так, згідно з Кодексом ділової поведінки та корпоративної етики ПУМБ взаємовідносини співробітників банку з клієнтами базуються на основі стандартів обслуговування клієнтів.

Кодекс корпоративної етики ПАТ “Укргазбанк” передбачає набуття банком статусу “клієнт-орієнтований банк”, згідно з яким клієнтам гарантуються послуги бездоганної якості, індивідуальний підхід і задоволення від співробітництва. До того ж банк орієнтується на довгострокове партнерство, що ґрунтується на відповідальності за бізнес і бюджет родин клієнтів.

Отже, як показує практика, банківські установи, де вище керівництво приділяє значну увагу розвитку корпоративної культури, особливо реалізуючи її на засадах такого важливого організаційно-регламентційного документа, як Кодекс корпоративної етики, мають найвищі рейтинги репутаційної стабільності.

*М. В. Руденко, канд. екон. наук,
Севастопольський інститут банківської справи
Української академії банківської справи НБУ*

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Аграрний сектор економіки України є одним із бюджетоформуючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 9–10 %, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту. В умовах економічної кризи агропромисловий комплекс фактично позбавлений

можливості формування фінансових ресурсів за рахунок банківського кредиту та актуалізації питання кредитування агропідприємств, які потребують стабільного авансування коштів на відносно тривалий період часу.

Зазначена проблема зумовлює необхідність удосконалення механізмів кредитної політики з урахуванням специфіки аграрного виробництва як об'єкта кредитування та сучасних економічних умов господарювання.

Обмеженість бюджетного фінансування аграрної сфери економіки України спричиняє необхідність залучення кредитних коштів банківських установ, оскільки за таких умов кредит є основним джерелом фінансування поточних проектів аграрного підприємства.

Банківське кредитування агропромислових підприємств має ряд специфічних ризиків. По-перше, нестійкість фінансового становища позичальників і нестабільність виконання бюджету, зокрема тих його статей, які стосуються фінансування сільського господарства. По-друге, залежність сільськогосподарського виробництва від природно-кліматичних умов і сезонність виробництва. По-третє, відсутність в аграріїв ліквідного забезпечення кредиту, оскільки у загальній вартості їх майна понад 70 % припадає на необоротні активи, переважну частку яких становлять основні засоби, які є неліквідними через високий рівень (до 80 %) зносу та моральну застарілість. По-четверте, можливі труднощі в агроформувань з реалізацією виробленої продукції чи затримки виручки від її реалізації. Все вищезазначене, а також щорічне збільшення заборгованості за виплатами кредитів сільськогосподарськими організаціями, ускладнює взаємовідносини між банківською системою та підприємствами АПК.

Часткове розв'язання проблеми довгострокового кредитування аграрних підприємств можливе за державної підтримки аграрного сектору, головною складовою якої є створення спеціальної системи кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Державі необхідно брати безпосередню участь у системі гарантування банківського кредитування та забезпечення збереженості кредитних коштів, вкладених у виробництво сільського господарства шляхом створення гарантійної кредитної інфраструктури, здешевлення агрокредитів, підтримки агрострахування тощо.

Поділяємо думку професора О. Є. Гудзя, що банківський механізм в Україні поки що не спрямований на розвиток кредитування довготермінових проектів агроформувань, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію ліквідності банківської системи, високий розмір відсоткових ставок

і складні умови та процедури надання кредитів, які значною мірою перекривають доступ значній кількості підприємств галузі на ринок позичкових капіталів.

Таким чином, існуючий стан справ кредитування аграрної сфери економіки України потребує комплексного вирішення проблеми на макрорівні, де потрібно здійснити перегляд кредитної, процентної, бюджетної, аграрної політики та розробити відповідні законодавчі зміни. На мікрорівні (внутрішньобанківському) необхідно розробити заходи щодо спрощення та зростання доступності кредитних операцій для сільськогосподарських товаровиробників.

*І. І. Рекуненко, канд. екон. наук, доц., Р. В. Коробка, аспірант,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

ІНФРАСТРУКТУРА ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Висхідною посилкою розгляду сутності інфраструктури фінансового ринку є те, що інфраструктура фінансового ринку є частиною (елемент, сегмент) структури ринкової системи. Можна з впевненістю говорити про те, що цей елемент є відносно самостійним, зі своїм економічним змістом, який породжений і затребуваний системою фінансового ринку.

На основі досліджень, зроблених нами, можна сказати про те, що інфраструктура, в тому числі і фінансового ринку, реалізується як особливе економічне явище, виступаючи як сукупність певних елементів і специфічних видів діяльності суб'єктів господарювання (в основному професійних учасників ринку) на фінансовому ринку. Здійснюючи кожен вид діяльності, суб'єкти вступають в економічні відносини як між собою, так і з клієнтами (споживачами капіталу, інвесторами), і реалізація даних відносин здійснюється в процесі руху фінансових активів на фінансовому ринку. Саме обслуговування потоків фінансових активів з моменту створення (акумуляції) до моменту перетворення в інвестиції і є функціонуванням інфраструктури фінансового ринку.

Сферу фінансового ринку, де відбувається рух фінансових активів, ми розглядаємо як економічний простір існування інфраструктури даного ринку. Основною задачею інфраструктури фінансового ринку є допомога і обслуговування перетворення заощаджень в інвестиції, зниження ступеня інвестиційного ризику, а також реалізація механізму забезпечення процесу накопичення, мобілізації і переливу капіталу з метою його збільшення.

Головною метою інфраструктури фінансового ринку є забезпечення переливу капіталу, його накопичення, мобілізація, за допомогою чого і досягається економічне зростання. Економічні зв'язки між суб'єктами інфраструктури фінансового ринку об'єднують елементи інфраструктурної системи фінансового ринку, організовують її в єдиний механізм. Завдяки різноманітним зв'язкам вона стає рухомою, відкритою для взаємодії з іншими економічними системами.

Потрібно відмітити, що інфраструктура фінансового ринку і структура ринкової системи мають загальні риси. Обидві вони є елементами економічної системи, що розкривають її зміст. Вони мають одну і ту ж задачу – акумулювати, перерозподіляти грошові кошти, направляти їх на ефективне використання. Але в той же час, і як елемент однієї і тієї ж системи, вони різні, самостійні. Їх самостійність виявляється насамперед у тому, що вони мають різних суб'єктів.

Можна з впевненістю зазначити, що інфраструктура фінансового ринку – це своєрідний цілісний механізм її організації, який є свого роду джерелом життєдіяльності системи фінансового ринку. Тому процес становлення інфраструктури фінансового ринку включає і становлення організаційних ознак її елементів (форм, методів, способів, інструментів).

Кожний із існуючих елементів виконує досить важливу і притаманну тільки йому роль в організаційному механізмі функціонування інфраструктури фінансового ринку. Їх розвиток і постійне вдосконалення означає процес становлення і розвитку організаційного механізму.

Враховуючи множинний поелементний склад організаційно-економічних основ функціонування інфраструктури фінансового ринку, можна говорити про її багатоваріантність, рухливість, трансформацію, широкі економічні межі мінливості. Саме ці характеристики інфраструктури фінансового ринку дозволяють судити про становлення її на різних рівнях: державному, регіональному, місцевому. Результатом цього функціонування є становлення національної, регіональної та місцевої інфраструктури фінансового ринку.

З урахуванням того, що не існує єдиного трактування сутності та самого поняття “інфраструктура фінансового ринку”, проведене нами дослідження дозволяє сформулювати таке визначення інфраструктури фінансового ринку – це сукупність елементів (інститутів, установ, організацій, технологій, норм, систем), що забезпечують, регулюють і створюють умови для нормального, безперебійного, багаторівневого (міжнародного, національного та регіонального) функціонування фінансового ринку та взаємодії його суб'єктів на основі купівлі-продажу фінансових активів.

*К. В. Савченко, канд. екон. наук,
Сумський державний університет*

СВІТОВА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ФОНДІВ

Промислово розвинуті країни, які не один раз переживали системні кризи економічного розвитку, в практиці регулювання економічного спаду в країні використовують не лише методи управління кон'юктурою (наприклад, пошук та освоєння нових ринків збуту для національної продукції), а акцентують увагу на активізації бюджетної, податкової та страхової політики з точки зору збереження стабілізації економічного розвитку.

Стабілізаційні фонди традиційно відносять до механізмів, створених державою, щоб захистити внутрішню економіку від великого припливу валютної виручки за експортований товар (наприклад, від таких товарів, як нафта) та запобігання інфляції.

Кошти таких фондів традиційно використовуються з початком економічного спаду для підтримки необхідного рівня витрат державного бюджету і зниження зовнішнього боргу. До основних передумов створення стабілізаційних фондів можна віднести:

- в експорті країни значну частину (практично монопольну) займають один або декілька видів сировини;
- коливання ціни (як підвищення, так і зниження) напряму залежить лише від зміни світових середніх цін і практично не враховує внутрішню собівартість сировини в країні;
- країна-експортер не має жодного впливу на світову політику ціноутворення сировини, яку пропонує на ринку, і лише погоджується з уже встановленими правилами ринкового курсоутворення.

Як показує світова практика, ефективним також є формування децентралізованих фондів, кошти яких, крім національного уряду, використовуються регіональними органами влади або державними компаніями.

За класифікацією МВФ стабілізаційні фонди розподілено на п'ять типів:

- ошадні;
- стабілізаційні;
- корпорації з управління резервами (для поліпшення якості інвестування резервних коштів);

- фонди розвитку, які створюються для фінансування ключових соціально значущих проектів або спрямовуються на будівництво об'єктів відповідно до стратегічних пріоритетів промислової політики держави;
- пенсійні фонди, які створюються для покриття витрат на непередбачувані випадки у майбутньому за пенсійними зобов'язаннями.

Управління активами стабілізаційних фондів здійснюється переважно міністерствами фінансів, центральними банками або незалежними державними установами, спеціально створеними для цієї мети.

Більшість стабілізаційних фондів формуються за рахунок одного джерела, крім того, в разі здійснення експорту сировини за кордон і отримання додаткових (надприбуткових) доходів за рахунок різниці між світовими та внутрішніми цінами експортер перераховує визначений відсоток від прибутку до даного фонду. З цього можна зробити висновок, що стабілізаційний фонд наповнюється нерівномірно і спрогнозувати суму надходжень дуже важко. Це стосується і фондів, які формуються за рахунок отримання відсотка від доходів, отриманих при здійсненні інвестиційної діяльності.

Для України проблема формування стабілізаційного фонду набуває все більшої актуальності в контексті мінімізації витрат, які несе країна під час фінансової кризи. Однак при створенні стабілізаційного фонду в Україні слід враховувати цілий ряд обмежень, зокрема щодо джерел наповнення такого фонду.

Т. Г. Савченко, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА РІВНОВАЖНІ СТАНИ В ЕКОНОМІЦІ

В основу розробки структури механізму впливу банківської системи на рівноважні стани в економіці покладено три принципи. По-перше, застосування поняття "механізм" відповідно до його класичного тлумачення в технічних науках (із необхідними уточненнями, враховуючи особливості економічних відносин). По-друге, визначення основного предмета дослідження взаємозв'язків між елементами механізму, що найбільш істотно впливають на рівноважні стани в економіці. По-третє, комплексне вивчення механізму впливу банківської системи на рівноважні стани як на мікроекономічному рівні (рівновага банку), так і на макроекономічному рівні (рівновага платіжного балансу та макроекономічна рівновага). Таким чином, під *механізмом впливу банківської системи на рівноважні стани в економіці* (далі – механізм) ми пропонуємо розуміти сукупність елементів, що перетворюють імпульси,

генеровані банківською системою, та передають їх до мікро- та макроекономічних систем, забезпечуючи вплив даних імпульсів на рівновагу зазначених систем.

Найбільша кількість імпульсів, що впливають на рівноважні стани, генерується Національним банком України. Крім того, центральний банк істотно впливає на інші складові банківської системи, які теж генерують імпульси впливу на рівноважні стани. Потрібно зазначити, що, на відміну від інших видів рівноваги, макроекономічна рівновага формується внаслідок перетворення та передачі імпульсів усіма складовими банківської системи.

Структура запропонованого механізму враховує перманентний взаємозв'язок між рівноважними станами в економіці. Основна увага повинна приділятися дослідженню стійких взаємозв'язків між базовими елементами механізму, що спричиняють істотний результат впливу імпульсів, генерованих банківською системою, на рівноважні стани в економіці. До базових елементів механізму ми відносимо такі: ринкове трансфертне ціноутворення, банківський менеджмент, інфраструктуру грошового ринку, інструменти грошово-кредитної політики НБУ, інструменти валютної політики НБУ, трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а також рівень ефективності виконання банківською системою притаманних їй функцій.

З точки зору формалізації способу передачі та перетворення імпульсів зазначені вище базові елементи механізму доцільно розподілити на дві групи: до першої віднесено елементи зі значним рівнем узагальнення та низькою можливістю формалізації; до другої – чітко структуровані елементи з високою можливістю їх формалізації. Під можливістю формалізації ми насамперед маємо на увазі можливість адекватного опису функціонування даних елементів на основі певних масивів цифрових даних, які в подальшому будуть оброблятися із застосуванням кількісних (економіко-математичних) методів аналізу. До першої групи ми відносимо інфраструктуру грошового ринку, функції банківської системи та банківський менеджмент. Потрібно зазначити, що останній елемент віднесено до першої групи, оскільки він характеризується значним рівнем узагальнення та низькою сталістю його складових, які істотно залежать від специфіки функціонування кожного окремого банку.

До другої групи належать: ринкове трансфертне ціноутворення, інструменти ГКП, валютна політика, трансмісійний механізм грошово-кредитної політики. Формалізація процесів передачі та перетворення імпульсів базовими елементами першої групи повинна проходити на описовому рівні. Формалізація даних процесів базовими елементами другої групи повинна здійснюватися на аналітичному рівні із використанням економіко-математичних методів дослідження.

Л. Ю. Сисоєва,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
К. Ф. Черкашина, *канд. екон. наук, доц.,*
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПІДХОДИ ДО ГРУПУВАННЯ БАНКІВ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

Питання визначення груп комерційних банків України є досить актуальним сьогодні. Адже від того, в якій групі знаходиться той чи інший банк, залежить ступінь контролю за даною фінансово-кредитною установою (глибина банківського нагляду) і, як наслідок, рівень розвитку та функціонування банківської системи та економіки держави взагалі.

Процес групування банківських фінансово-кредитних установ належить до повноважень центрального банку держави – Національного банку України. Головним критерієм для здійснення цієї процедури є показник суми активів, що належать банку. Ми вважаємо, що для здійснення групування комерційних банків України недостатньо враховувати лише один цей показник.

Ми пропонуємо провести групування банків України, беручи до уваги набір показників, за якими визначається ступінь їх надійності та стабільності функціонування.

Для проведення даного дослідження слід використати такий набір абсолютних показників: статутний капітал банку; власний капітал банку; прибуток/збиток банку; суму активів, що належать банку; обсяг резервів під заборгованість за кредитами; обсяг субординованого боргу; суму зобов'язань.

Для більш глибокого аналізу ми вважаємо доречним використати також відносні показники, а саме: відношення власного капіталу до субординованого боргу, відношення обсягу прибутку/збитку до суми активів, відношення обсягу власного капіталу до суми резервів під заборгованість за кредитами, відношення обсягу власного капіталу до суми зобов'язань.

Для проведення даного дослідження ми з кожної групи, що сформувала комісія НБУ, беремо статистичну вибірку розміром у 10 банків. Ці комерційні банки мають найтипівіші показники своєї групи. Перш ніж розпочати аналіз показників, ми проводимо їх нормування з метою зведення до спільних одиниць вимірювання, що дасть нам змогу порівнювати їх між собою.

Дане дослідження здійснюється в програмі “Statistica” за допомогою вбудованої функції “Кластерний аналіз” методом к-середніх. Перевагою кластерного аналізу є те, що він здійснює групування об'єктів,

що досліджуються не за однією, а за кількома ознаками, що дає змогу більш правильно, раціонально та доцільно здійснити процес групування. Щоб порівняти групи, які виникли в результаті здійсненого нами групування та Національним банком України, ми також пропонуємо групувати банки в 4 кластери, як і кількість груп, сформованих НБУ.

Виконавши кластерний аналіз банків, ми можемо помітити за допомогою графіка середніх для кожного кластера те, що сума активів не відіграє вирішальну роль у процесі групування банків порівняно з іншими показниками, значущість яких у створенні кластерів є більш вираженою. Зокрема, це ми можемо спостерігати на графіку середніх для кожного кластера.

Після здійсненого кластерного аналізу структура першої групи змінилася і, як наслідок, деякі з цих банків перемістилися в інші групи. Розглянемо це детальніше. Жоден з комерційних банків даної статистичної вибірки не потрапив до перших двох кластерів. Дев'ять з них потрапили до складу третього кластера. Ощадбанк сформував окремий четвертий кластер.

Підбиваючи підсумки, ми можемо стверджувати: проведений нами кластерний аналіз комерційних банків з абсолютними та відносними показниками дає змогу переконатися, що недостатньо для групування комерційних банків України використовувати лише один показник – розмір активів. Для підвищення ефективності банківського нагляду потрібно використовувати абсолютні та відносні показники діяльності банку. Це дає змогу переконатися, що групування НБУ є недосконалим.

*Ю. Б. Слободяник, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Після приєднання у травні 2005 року в Бергені (Норвегія) до Болонського процесу Україна активно долучилася до розбудови європейського простору вищої освіти. Значна роль у цьому процесі відводиться стимулюванню мобільності і створенню умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців у межах європейського регіону, спрощенню процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників на європейському ринку праці.

Останнім часом особливої актуальності набувають проблеми підготовки фахівців магістерського рівня, особливо у сфері обліку та аудиту, фінансів. Адже система освітньої підготовки висококваліфікованих фахівців має враховувати сучасні зміни правового, економічного та

інформаційного середовища функціонування суб'єктів господарювання. Проаналізуємо основні проблеми підготовки магістрів з обліку та аудиту.

1. До прийняття закону “Про вищу освіту” залишається остаточно невизначеним термін навчання в магістратурі, що впливає на наповнюваність навчальних планів і, безумовно, на якість підготовки фахівців. Вважаємо, що підготовка в магістратурі відповідно до європейських стандартів освіти має продовжуватися два роки і включати ґрунтовну теоретичну та обов'язкову практичну підготовку з написанням магістерської роботи.

2. Співіснування освітньо-кваліфікаційних рівнів “спеціаліст” і “магістр” негативно впливає і на якість підготовки фахівців, і на усвідомлення роботодавців і всього суспільства в цілому задекларованої двоступеневої вищої освіти, тобто наявності рівнів “бакалавр” і “магістр”.

3. Нормативна частина освітньо-професійної програми підготовки магістра з напрямку 0501 “Економіка і підприємництво” була розроблена відповідною Науково-методичною комісією Міністерства освіти і науки України і затверджена як галузевий стандарт наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2002 № 330. На сьогоднішній день цей стандарт є застарілим, не відповідає потребам часу, отже, потребує негайного перегляду, що неможливо зробити без вирішення першої проблеми.

4. Відповідно до вимог нормативних документів обсяг аудиторної роботи не повинен перевищувати 50 % залікового кредиту, що призвело до різкого скорочення лекційних, практичних та лабораторних занять і збільшення самостійної роботи студента. На жаль, ні студенти, ні викладачі поки що не готові до такої “свободи”, адже цей процес має бути контрольованим і передбачає наявність відповідного методичного забезпечення, часу для перевірки результатів роботи, а також свідомого ставлення студентів до необхідності працювати самостійно.

5. Наявність заочної форми навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” сприймається негативно і освітянами, і роботодавцями. Проте вважаємо, що при підготовці магістрів з обліку та аудиту не варто залишати лише денну форму навчання. Враховуючи особливості фаху, необхідно поступово трансформувати заочну форму навчання у вечірню та дистанційну, що є прогресивнішими і дозволяють дотримуватися європейських стандартів якості освіти.

6. Під час розробки галузевих стандартів необхідно орієнтуватися на вимоги роботодавців, що потребує перегляду професійних компетенцій та відповідної наповнюваності навчальних планів. Крім того, важливою частиною теоретичної підготовки магістрів з обліку і аудиту

має стати морально-етична складова, що відповідає вимогам міжнародних професійних стандартів.

Зазначений перелік проблем не є вичерпним, проте їх невідкладне вирішення дозволить прискорити процес реформування вищої освіти, забезпечити високу якість фахівців і їх затребуваність на ринку праці.

**Б. І. Сюркало, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”**

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКАХ

Особливості правового статусу банків як фінансових посередників обумовлюють виконання банками певних обов'язків як агентів держави при здійсненні контролю за дотриманням клієнтами законодавства. Одним із таких напрямів є запобігання відмиванню доходів, отриманих незаконно. Для цього на світовому рівні створено систему фінансового моніторингу, який полягає у здійсненні контролю за операціями, що здійснюються фізичними та юридичними особами через фінансових посередників – банки та небанківські фінансові установи.

Міжнародні документи, які передбачають запровадження системи фінансового моніторингу, містять заходи, які повинні вжити держави щодо недопущення та протидії відмиванню грошей, одержаних злочинним шляхом. При цьому особливо підкреслюється роль фінансових установ у протидії легалізації. Основним завданням банку в сфері протидії є відокремлення законних операцій від злочинних. Проте існує значний ризик того, що моніторингова транзакція буде упущена з поля зору відповідального працівника. Запровадивши дієвий механізм фінансового моніторингу, що буде заснований не тільки на оцінці ризику, але й на основі збору та ведення інформації про фінансовий стан клієнтів, банк може значно підвищити ефективність виявлення незаконних фінансових операцій.

Вітчизняні банки приділяють достатню увагу даному питанню, проте існуюча система фінансового моніторингу не є досконалою. Саме тому концептуально необхідно запровадити консолідований підхід фінансового моніторингу в банках, як одного із найвагоміших напрямів протидії легалізації кримінальних доходів через банківські установи.

Враховуючи визначення ризику як імовірності настання чи ненастання певної події, фінансовий моніторинг операцій банку розглядається як ризик-орієнтований підхід, а тому має ймовірність виявлення чи упущення фінансової операції, що потенційно може бути пов'язана з легалізацією злочинних доходів.

Необхідно зауважити, що на сьогоднішній день не існує законодавчо затвердженої єдиної моделі для застосування ризик-спрямованого підходу в банківських установах, оскільки з позиції FATF кожна фінансова установа повинна сама для себе розробити індивідуальну систему використання оцінки ризиків при здійсненні фінансового моніторингу, проте принципи та загальні підходи, що зазначені в рекомендаціях FATF, є надзвичайно вагомими в сфері організації фінансового моніторингу в банках.

На наш погляд, консолідований підхід є необхідним, оскільки кожний банк має власні регіональні, специфічні особливості стосунків з клієнтами, різні напрями діяльності, а тому для створення досконалої системи фінансового моніторингу необхідно поєднувати ризик-орієнтований та порівняльно-аналітичний підходи.

Серед концептуальних засад організації фінансового моніторингу чільне місце відводиться процесу управління ризиком, однак не існує універсальної думки стосовно того, які клієнти становлять вищий чи нижчий ризик, однак FATF пропонує класифікувати клієнтів з потенційно більш високим ризиком відмивання кримінальних доходів.

Базельський комітет з банківського нагляду виділяє дещо інші типи ризиків, проте ключовим завданням банків залишається ефективний аналіз власних клієнтів, в основі якого лежить методологічний принцип знання свого клієнта. Банківські групи Європи вже на сьогоднішній день мають централізовані бази даних клієнтів. Ці бази даних створювалися задовго до появи рекомендацій Базельського комітету. Так, на сьогодні такі банківські групи, як BNP Paribas S.A., Credit Agricole S.A. та Raiffeisen Group, вже поєднали бази даних про всіх корпоративних клієнтів. Так, наприклад, інтегрована база даних BNP Paribas S.A. включає більше 5 000 підрозділів групи, розташованих у 88 країнах світу.

Визначення потенційного ризику відмивання доходів, отриманих незаконно, стосовно клієнта є найважливішим завданням протидії легалізації. Кожен банк має на основі своїх внутрішніх критеріїв провести оцінку фінансового стану клієнта, що повинна стати додатковим індикатором, який може свідчити про ризиковість проведення операцій. З цього приводу вважаємо за доцільне в етап оцінки ризиковості клієнта включати оцінку його ризику ділової репутації, а зазначена процедура має відбуватися на етапі проведення його ідентифікації.

Варто також зауважити, що оцінка ризиків повинна проводитися не тільки при першій ідентифікації клієнта, але й під час обслуговування даного клієнта, а тому в процесі діяльності банку буде змінюватися ставлення стосовно конкретної країни, клієнта чи банківського продукту.

Унаслідок проведення банком належної оцінки ризиків, пов'язаних з відмиванням доходів, банк зможе застосовувати належні методи обачності як при започаткуванні стосунків з клієнтом, так і в подальшому – в процесі моніторингу трансакцій клієнта упродовж всього часу його обслуговування. З позиції концептуальних засад ефективно розроблена система виявлення можливих ризиків легалізації доходів, отриманих незаконно, стане в нагоді банку спрямувати увагу на тих клієнтів і трансакціях, які потенційно розглядаються як найбільш ризикові з погляду відмивання коштів.

*А. О. Ткаченко, канд. іст. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

РОЛЬ БАНКІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Діяльність банківських установ у сфері економіки здійснювалася поступово. Різним історичним періодам відповідали і форми цих взаємовідносин. В умовах становлення банків, коли їх функції зводилися до здійснення розрахункових операцій, руху грошей і цінностей, якоїсь значної взаємодії з економічною сферою не могло бути. Лише поодинокі приклади дають підстави стверджувати, що банки здавна були причетні до створення окремих підприємств. З часом стали виникати банки, які обслуговували окремі сфери.

Із XVII ст. держава стала нормувати банківську діяльність з метою створення гарантії економічно правильного та узгодженого з інтересами народного господарства розвитку банківських установ. Розширення застосування кредитних операцій посилило увагу законодавців щодо регулювання зазначеного виду правовідносин.

У XIX ст. банки стали могутнім засобом розвитку народного господарства. Вони були центром надходження вільних і тих, що шукали розміщення капіталів. Нормативно-правовому регулюванню стали підлягати питання участі банківських установ у створенні і діяльності крупних капіталістичних торгово-промислових підприємств. Самі банки стають засновниками підприємств. Більш динамічно стала розвиватися фінансова операція. З'являється новий тип банку – комерційний, котрий займався торгово-промисловою діяльністю. Еволюціонував і механізм банківських операцій та нормативно-правове регулювання його здійснення. Так, наприклад, банківське законодавство врегульовувало здійснення операцій короткострокового і довгострокового кредитів, які почали проводитися самостійно.

Стан економіки впливав і на комерційне становище банківських установ. У XIX ст. ситуація в банківській сфері стала вимагати як перегляду існуючої теорії банківської діяльності, так і певного законодавчого забезпечення. Банкам окремих країн було надано нову організацію (Англія); у Шотландії їх переважною формою стали дрібні банківські установи; у банків формувалося особливе ставлення до іпотечного кредиту, але якщо у Німеччині із усіх форм кредиту йому надавали перевагу, то в Австро-Угорщині іпотечний кредит до середини XIX ст. був виключений із операцій банків. Банківські установи у Франції намагалися реалізувати себе в різних сферах економіки. Так акціонерний банк Франції сприяв приватному підприємництву. Французький банк широко пропонував видачу позичок містам, що сприяло розвитку промисловості. Він же сплачував на загальних підставах промисловий податок. У Швейцарії комерційні банки здійснювали іпотечні операції і навпаки, іпотечні банки – комерційні. Кредитні товариства у США фінансували підприємства шляхом випуску для них акцій і облігацій. Їх діяльність мала значний економічний ефект, зумовлений тим, що ці товариства меншою мірою підпадали під обмеження і нагляд уряду, ніж національні банки.

Конкуренція банків сприяла надмірному випуску банківських білетів, наслідком чого була їх дискредитація, що призводило до ліквідації банків. Значна кількість банківських установ створювалася за ініціативи урядів, які надавали їм пільги взамін на користування їхніми капіталами. Непомірні запити урядів часто призводили банки до банкрутства. Чи не єдиним виходом із кризових ситуацій залишалася норма права.

Серйозним випробуванням для банків були економічні кризи, які негативно впливали на їх розвиток і розвиток промисловості. У Данії, наприклад, у XIX ст. державні банки двічі призводили економіку країни до банкрутства. Подібна діяльність банків викликала у суспільстві гостру критику. Проте за допомогою виваженої банківської політики і нормативно-правової діяльності держави знаходили вихід із кризи.

Активізація оборотів у промисловості викликала створення у травні 1817 р. Державного Комерційного банку в Росії, який вперше відкрив свої відділення і на території України: в Одесі, Києві, Харкові, а під час ярмарків – і в Полтаві. Слабкий розвиток фабрично-заводської промисловості стримував приватну ініціативу у сфері кредиту. Недоліком кредитних установ була невідповідність між активними і пасивними операціями, надмірне накопичення внесків.

На початку XX ст. розширилося коло діяльності кредитних установ за рахунок нових видів операцій. Такими стали промислові позички, позички для придбання сільськогосподарських машин і знарядь, позички

під зібраний врожай, позичкові операції залізничних шляхів. Практично у всіх банках активно здійснювалися пасивні операції, що зумовило значне збільшення внесків і поточних рахунків. Банки практикували і таку форму, як видача гарантійних листів фабрикам, за що отримували 4–6 % річних. У сфері фінансування підприємств банки зосереджували у своїх портфелях значну кількість їх акцій і паїв. Форми взаємовідносин банків і товариств були не просто тісними, але часто вели навіть до повного злиття.

Зміна політичної ситуації в 1917 р. спричинила певні зміни в банківській сфері. Зокрема було створено Український державний банк і Державний земельний банк. Планувалося провести реорганізацію приватних банків, але натуральний характер товарообігу усі спроби реорганізацій зводив нанівець.

Встановлення радянської влади на території України супроводжувалося ліквідацією попередніх кредитних установ, яке відбулось у період “воєнного комунізму”. Новостворені банківські установи, такі, наприклад, як Народний банк, у зв’язку із заміною кредитних операцій бюджетним фінансуванням державних підприємств також були ліквідовані.

*І. В. Ткаченко, канд. іст. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ЛОМБАРДНА СПРАВА В УКРАЇНІ В РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У сучасній Україні в умовах тривалої фінансової кризи українським громадянам стає дедалі важче отримати короткостроковий кредит у вітчизняних банках. Тому з метою отримання обігових коштів вони все частіше користуються послугами ломбардів, які у стислі терміни готові задовольнити фінансові потреби своїх клієнтів. Дана ситуація спричинила стрімке зростання кількості ломбардів в Україні, яких налічується близько 460.

Ломбардна справа – це економічна діяльність із високим рівнем рентабельності, яка становить 30–40 %. Інвестиції в цей бізнес окупуються, як правило, за два-чотири роки. Для ломбарду ризик неповернення кредитних коштів зведений до мінімуму, адже гроші видаються тільки під заставу і на суму від 50 до 90 % її оцінної вартості незалежно від виду активу.

У різні історичні періоди ломбарди надавали споживчі кредити переважно менш забезпеченим прошаркам населення. У другій половині XIX – на початку XX ст. у Росії виникла велика кількість ломбардів

на акціонерних засадах, однак їх діяльність була переважно лихварською. Пізніше, враховуючи потребу в здешевленні позичок, розпочалося створення муніципальних ломбардів. На кінець 1917 р. у Росії функціонувало 20 акціонерних і 109 муніципальних ломбардів, які надали позики на суму понад 13 млн. рублів.

У відновленій кредитній системі періоду нової економічної політики поряд з іншими фінансовими установами почали діяти ломбарди. У жовтні 1922 р. міським радам робітничих і селянських депутатів було надано право створювати ломбарди при відділах комунального господарства. Їх діяльність регламентувалася статутами, які затверджувалися після узгодження з Народним комісаріатом фінансів (Наркомфіном) і комісаріатом внутрішніх справ.

Поряд із суто комунальними було дозволено створювати ломбарди змішаного типу з участю приватного капіталу. Діяльність цих фінансових закладів здійснювалася на основі особливих правил, які встановлювалися Наркомфіном після узгодження з Народним комісаріатом внутрішніх справ і затвердження Радою народних комісарів. Контролювалася діяльність усіх ломбардів і дотримання ними вимог статуту органами нагляду Наркомфіну.

У кредитній системі СРСР ломбарди відігравали незначну роль. На 1925–1926 господарський рік їх кількість становила по країні 26, в Українській соціалістичній радянській республіці – 5. Баланс усіх закладів ломбардного кредиту СРСР на 1 квітня 1927 р. становив 0,16 % загального балансу усієї кредитної мережі.

У період непу виникла проблема поповнення обігових капіталів уже діючих ломбардів. Власні капітали цих установ становили в середньому 57 тис. руб. Кредитуватися ломбарди могли в комунальних банках і відділах місцевого господарства. Однак отримання кредиту ускладнювалося вимогою банків надавати гарантійні листи місцевих рад, які розглядалися як додаткове забезпечення до соло-векселів. Однак такі листи не завжди видавалися і згідно з вексельним правом виплати по них не здійснювалися. Таким чином, нестача коштів зумовила високі процентні ставки за позиковими операціями разом з платою за зберігання та страхування.

До проблемних питань у діяльності ломбардів періоду непу слід віднести механізми нарахування та сплати процентів, здійснення комісійних операцій, регулювання процентних ставок місцевою владою, отримання ломбардами права юридичних осіб.

Отже, у період нової економічної політики ломбардна справа не отримала належного розвитку, оскільки на рівні державного керівництва не відбулось усвідомлення важливого значення розширення мережі

цих фінансових установ. Не були вироблені чіткі механізми кредитування ломбардів, уніфікації процентних ставок по країні, регламентування їх діяльності загальнодержавними і місцевими органами, контролю діяльності.

*Л. І. Хомутенко, канд. екон. наук, доц.,
Т. П. Гончаренко, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Останнім часом спостерігається чималий інтерес з боку економістів, соціологів, політологів та інших вчених до питань природи глобалізації, її проявів. Глобалізація – явище відносно молоде, яке стало можливим завдяки значному прогресу та розповсюдженню телекомунікацій, комп’ютерної техніки та технологій і всесвітній інформатизації. У той же час за досить короткий термін вона стала вирішальним фактором розвитку та поширення економічних відносин між країнами, зробила їх економіки співзалежними, лягла в основу процесів транснаціоналізації товарних і фінансових ринків, створила небачені досі можливості для міжнародного бізнесу. Новітні процеси, що відбуваються останнім часом, у світовому господарстві особливо виразно проявилися у фінансовому секторі.

Основними ознаками трансформаційних процесів фінансового простору є такі: посилення концентрації капіталу у світових фінансових центрах; постійна інтенсифікація розвитку глобальної мережі Інтернет-торгівлі та розрахунків; зростання ринку євровалют; розвиток спільного європейського ринку; зростання ролі ТНК та ТНБ; перетворення традиційної банківської діяльності у бік створення трансформованого та сфокусованого універсального банку на основі появи таких основних сфер (напрямів діяльності), як роздрібний банківський бізнес, обслуговування приватних осіб, оптовий банківський бізнес; посилення руху міжнародних капіталів; тенденції щодо усунення країнами національних фінансових і торговельних обмежень та ін.

За рівнем глобалізації фінансова сфера сьогодні випереджає всі сфери реальної економіки. За словами швейцарського фахівця фінансово-кредитної сфери Х. У. Дьоріга, глобалізація фінансів передбачає сприйняття єдиного ринку як жорсткого полігона, який не допускає емоцій при розміщенні капіталу, що створює сприятливі можливості для інвестування у будь-якій країні.

Проте, незважаючи на динамізм сучасної фінансової сфери, її розвиток за останні роки яскраво демонструє її залежність від тенденцій розвитку світової та національних економічних систем, від змін у природі економічних відносин та в особливості складників фінансового середовища. Підтвердженням цього є посилення концентрації фінансово-промислового капіталу, інтернаціоналізації фінансових ринків, глобалізації фінансових потоків. Так, сукупний обсяг світових фінансових активів на сьогодні уже перевищує 120 трлн. дол. США. Для порівняння у 1980 р. даний показник становив 12 трлн., у 1993 р. – 53 трлн. Сьогодні світова фінансова мережа охоплює сотні тисяч транснаціональних і міжнародних фінансово-промислових груп, транснаціональні банки і страхові компанії, ринки цінних паперів, електронні системи банківських розрахунків – як традиційні, так і віртуальні. Взаємне проникнення цих елементів фінансового середовища та їх рух змінюють не тільки вигляд світової економіки, але й докорінно впливають на розвиток національних економік. Так, безперечним є той факт, що в умовах глобалізації відкритість національних економічних систем сприяє посиленню могутності фінансових систем найрозвинутіших країн світу та відносному послабленню фінансово-економічного потенціалу менш розвинутих і слаборозвинутих країн, формує умови для підпорядкування їх інтересів інтересам наймогутніших держав.

Розуміючи позитивний і негативний вплив фінансової глобалізації, урядам держав слід, на нашу думку, врівноважувати ринкові засади господарсько-фінансових зв'язків організаційними зв'язками, встановлюваними на національному та міжнаціональному рівнях.

Спираючись на власні можливості, а також на допомогу світового фінансового співтовариства, країни перехідної економіки повинні брати посильну участь у фінансовій глобалізації, використовувати її переваги, зводячи до мінімуму можливі втрати та відстоюючи національні інтереси.

*С. Г. Черемісіна, д-р екон. наук,
Севастопольський інститут банківської справи
Української академії банківської справи НБУ*

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Кредитні відносини банків з сільськогосподарськими підприємствами мають певні особливості, які необхідно враховувати при організації кредитного процесу.

Сільськогосподарські підприємства відчувають хронічну нестачу оборотних коштів, які сільськогосподарські товаровиробники неспроможні відновити за рахунок власних джерел фінансування. За таких умов вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають підвищену потребу в кредитних коштах, які нині є важливим джерелом відновлення втраченого оборотного й основного капіталів.

Незалежно від чинників ціноутворення на кредитному ринку, сільськогосподарські товаровиробники потребують встановлення невисокої плати за користування кредитними ресурсами. Така об'єктивна вимога спричинена низькою прибутковістю сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими галузями народного господарства.

Специфіка відтворувального процесу в сільському господарстві зумовлює необхідність дотримання при організації кредитного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників певних вимог стосовно порядку погашення кредиту та сплати відсотків за користування ним. Цей порядок цілком залежить від строків одержання виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, які обумовлюються спеціалізацією господарств.

Дослідження сезонних коливань кредитного забезпечення аграрного сектору показує, що банки почали враховувати сезонні потреби сільськогосподарських товаровиробників. Проте обсяги кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є ще недостатніми з огляду на ту роль, яку відіграє галузь в економіці країни.

Динаміка банківського кредитування сільського господарства (головним чином докризового періоду) характеризується позитивними тенденціями, які виявляються у відновленні з 2000 року кредитування галузі, зростанні його обсягів.

Основними ендогенними (внутрішніми) факторами кредитної мотивації комерційних банків, під впливом яких формуються кредитні відносини на мікроекономічному рівні “комерційний банк – сільськогосподарське підприємство”, є: допустимий рівень кредитного ризику; реальний (кредитоспроможний) попит позичальників на банківський кредит; наявна ресурсна база кредитора.

Незважаючи на суттєві позитивні кількісні зміни, банківське кредитування ще не відіграє належної ролі у фінансуванні аграрного виробництва, про що свідчать недостатні обсяги кредитних вкладень банків у сільське господарство (2,4 % ВВП країни), які є непорівнянні з тією роллю, яку відіграє галузь в економіці країни. Окремі умови кредитного забезпечення (якісні параметри функціонування кредитних відносин) не відповідають сучасним потребам аграрного сектору економіки України і не враховують повною мірою об'єктивних вимог галузі через короткостроковість і високу вартість кредитних коштів.

Розвиток та удосконалення кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з комерційними банками суттєво залежить від підвищення їх кредитоспроможності та ліквідності забезпечення кредитів. Зниження кредитних ризиків і підвищення ефективності кредитування аграрних підприємств можливе завдяки розробці та впровадженню в практичну діяльність банку методик аналізу кредитоспроможності з урахуванням галузевої особливості позичальників.

Оптимізація процентної політики комерційного банку в кредитних відносинах із сільськогосподарськими підприємствами можлива завдяки диференціації підходу до встановлення плати за кредит залежно від рівня ризику, класу позичальника, виду кредиту та інших факторів.

Для підвищення ефективності кредитування аграрного сектору економіки комерційним банкам доцільно розробити дієві заходи щодо організації роботи з проблемною і сумнівною заборгованістю позичальників, використовувати усі можливі шляхи реструктуризації та погашення таких кредитів при виявленні перших ознак проблемності кредиту.

*Г. М. Шамота, канд. екон. наук, І. В. Крапивна, студентка,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ВИМІРЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

Кредитування традиційно вважається одним із найбільш ефективних видів банківської діяльності. Разом з тим кредитний ризик, тобто ймовірність, що позичальник не зможе здійснити процентні платежі чи виплатити основну суму кредиту відповідно до умов кредитного договору, є невід'ємною часткою банківської діяльності. Тому управлінню кредитними ризиками банківських установ приділяється багато уваги як у міжнародній, так і у вітчизняній практиці. Проте ключові аспекти щодо методології їх вимірювання потребують подальших наукових пошуків, що й зумовило актуальність даної теми.

Методологія вимірювання кредитного ризику базується на теорії ймовірностей. Тому доцільно виділити три основні методи вимірювання кредитного ризику:

- 1) точний імовірнісний метод;
- 2) наближений імовірнісний метод;
- 3) непрямий (якісний) метод.

У сучасній теорії управління ризиками виділяється окремий напрямок – оцінка ризиків, що, на відміну від управління ризиками, зосереджує зусилля саме на методиках оцінки різних ризиків.

Стрес-тестування – метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шоквої величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за передбаченими припущеннями.

Базельський комітет вимагає обов'язкової наявності програм, що забезпечують стрес-тестування, у всіх фінансових інститутах і визначає основні параметри методики стрес-тестування. Сценарії стрес-тестування повинні враховувати фактори, результатом впливу яких можуть бути екстраординарні втрати. Вони передбачають проведення якісного і кількісного аналізу впливу реалізації малоймовірних негативних подій у процесі дослідження всіх основних видів ризику. Кількісні критерії спрямовані на досягнення двох основних цілей аналізу – оцінки необхідних засобів компенсації можливих втрат і визначення необхідних дій щодо зменшення ризику і збереження капіталу.

На нашу думку, основними завданнями, які стоять сьогодні перед банками в Україні, є завдання інтеграції великої кількості методів мінімізації ризиків, управління ними, розробка єдиної методології контролю та управління ними на консолідованій основі з урахуванням вимог Базельського комітету.

**О. В. Шипунова, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”**

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Аудиторська діяльність в Україні за порівняно короткий термін пройшла етап становлення і розвитку і на даний час її позиції значно зміцніли. Відбувається поступове наближення вітчизняного аудиту до міжнародних стандартів і принципів проведення аудиту, а це вимагає ефективності і здатності використання новітніх технологій організації і проведення аудиту на основі використання комп'ютерної техніки.

Застосування комп'ютерної техніки не змінює мети проведення аудиторських процедур на кожній із стадій, проте суттєво впливає на способи та порядок проведення цих процедур, а отже, на методологію аудиту.

Теоретичні аспекти проблем комп'ютеризації досліджували такі науковці: Ф. Ф. Бутинець, С. В. Івахненко, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко, В. І. Подольський та ін. Вони визначили основні теоретичні та

практичні засади щодо автоматизації аудиту та встановили принципи здійснення перевірки за допомогою персональних комп'ютерів.

Однак на сьогоднішній день в Україні існує ряд проблем, які стоять на шляху до впровадження використання комп'ютерної техніки і технології в аудиті. До цих проблем насамперед належить низький рівень розвитку аудиторського ринку, що викликаний початковим етапом його становлення.

Зокрема, на даний час в Україні серед спеціалізованого аудиторського програмного забезпечення, яке являє собою завершені програмні продукти для продажу, можна назвати лише п'ять таких продуктів, а саме: програмний продукт "Ассистент аудитора" (розробник фірма "Сервіс-аудит"), програмний продукт "Помощник аудитора" (фірма "Гольдберг-аудит"), програмний продукт "Abacus Professional", програмний комплекс "Експресс-Аудит: ПРОФ" та програмний продукт "IT Audit: Аудитор" (КСБ "Мастер-Софт").

Наступною проблемою комп'ютеризації аудиту, якій слід приділити увагу, є те, що різні підприємства застосовують різне програмне забезпечення, і в результаті цього аудитор не може використовувати одну і ту ж програму для різних підприємств.

Також до основних проблем комп'ютеризації аудиту варто віднести: виїзний характер роботи аудитора; різноманітну галузеву спеціалізацію клієнтів аудиторських фірм, що при постійних змінах законодавства не дозволяє провести деталізовану настройку спеціалізованих систем.

Отже, комп'ютеризація аудиту є об'єктивно необхідним процесом, який підвищить якість і ефективність проведення аудиту, однак перш ніж цей процес буде закінчено, необхідно розв'язати ряд проблем, які перешкоджають його здійсненню, а саме:

- застосування клієнтами аудиторів автоматизованих інформаційних систем потребує проведення аудиту за допомогою комп'ютерної техніки, що не змінює мети проведення аудиторських процедур на кожній із цих стадій, проте суттєво впливає на способи і порядок проведення цих процедур, а отже, на методологію аудиту;
- різна галузева спеціалізація клієнтів аудиторських фірм, що при динамічно мінливому законодавстві заважає детально налагодити спеціалізовані системи на всі можливі випадки;
- низький рівень розвитку аудиторського ринку, викликаний незначним періодом його становлення;
- низький рівень комп'ютерної грамотності користувачів;
- ряд методичних проблем, зокрема необхідність розробки методичних підходів реалізації трансформаційних процедур перетворення фінансових звітів за заданими форматами.

*Г. М. Яровенко, канд. екон. наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ВИКОРИСТАННЯ СХОВИЩ ДАНИХ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

На конкурентоспроможність комерційних банків значно впливають не тільки рівень та обсяг надання послуг, розміри завойованих сегментів ринку, але й стан комп'ютерних технологій та автоматизованих інформаційних систем. Одним із перспективних технологічних рішень є створення і використання сховища даних як єдиного достовірного джерела даних для всієї банківської звітності та аналітики. Це підтверджує його можливості: агрегації, консолідації і зберігання даних, необхідних для автоматизації розрахунків показників звітності, оскільки такі відомості, як рахунки, проведення, первинні документи та ін., знаходяться в декількох різних автоматизованих банківських системах; точності, оперативності, масштабованості, історичності, проведення OLAP-аналізу за різними методиками. За рахунок таких якостей система, що заснована на сховищі даних, значно перевершує альтернативні технології, оскільки дозволяє не тільки зберігати різнопланову інформацію, але й використовувати її за різними напрямками, різними інструментами та з різними цілями.

При використанні тільки одного сховища банки вирішують цілий ряд задач, а саме: бюджетування, планування, прогнозування, аналіз клієнтської активності, управління операційними ризиками, отримання обов'язкової звітності на підставі даних, що містяться в сховищі, формування звітності по МСФО, рішення для підтримки відповідних вимог Базельського комітету, різні задачі управлінського обліку та фінансового аналізу і т.д.

Корпоративне сховище даних повинне відповідати ряду вимог: наявність гнучкої архітектури зберігання даних; масштабованість системи зберігання даних; можливість нарощування об'ємів дискового простору; забезпечення економії енергоресурсів; оперативний доступ до інформації, що зберігається.

Застосування технології сховищ даних дозволяє комерційним банкам знизити вартість володіння за рахунок оптимізації багаторівневого зберігання даних; підвищити надійність систем зберігання і доступність основних додатків; скоротити час технологічного вікна і резервного копіювання; підвищити відмовостійкість системи; використати віртуалізацію для більшої кількості систем і скоротити витрати майбутніх періодів; динамічно виділяти ресурси і контролювати їх використання; вирішувати задачі більш простими методами.

Корпоративні аналітичні сховища даних у майбутньому стануть і українськими банками розглядатися не тільки як джерело отримання інформації для підтримки стратегічних і тактичних рішень, але й як невід’ємна і важлива складова підтримки оперативної діяльності банку. Так, перспективним є використання оперативних сховищ даних (operational DW), які дозволяють, наприклад, у режимі майже реального часу відстежувати шахрайські транзакції або транзакції, пов’язані з відмиванням грошей. Прикладами таких проектів є сховища, побудовані на базі спеціалізованих технологій Sybase, які працюють у деяких західних банках. Використання оперативних сховищ даних дозволить здійснювати одночасний доступ до даних для декількох тисяч користувачів, які щомісячно роблять сотні тисяч запитів до сховища. Також сховище дозволить не тільки зберігати, але й якісно опрацьовувати близько 10–15 млн. документів щорічно для середнього банку. При терміні зберігання 5 років обсяги документів збільшаться до 60–70 млн., що ні в якому разі не вплине на роботу сховища. Таке використання сховищ даних вимагає нових технологічних рішень, таких як Query offload, гібридне колонкове стиснення, кеш-пам’ять Smart Flash, миттєві знімки для тестування і розробки, високошвидкісна комутована послідовна шина InfiniBand та ін. На сьогодні корпоративні сховища впроваджено в великих банках, таких як АКБ “Укрсоцбанк”, ПАТ “УкрСиббанк”, але, на жаль, впроваджені продукти є російськими розробками.

Отже, застосування корпоративних сховищ у комерційних банках дозволить вирішити ряд питань, пов’язаних зі зберіганням інформації та її якісним використанням, що підвищує ефективність управління в цілому і переводить автоматизовану інформаційну систему банку на рівень системи підтримки та прийняття управлінських рішень.

О. М. Біломістний,
*Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

В умовах поглиблення ринкової трансформації економіки України, перебудови малого бізнесу особливого значення набуває подальший розвиток та удосконалення кредитування суб’єктів малого бізнесу. Сьогодні в умовах обмеженості бюджетного фінансування, орієнтованості небанківських фінансових установ, зокрема кредитних спілок, переважно на споживче кредитування, інституціональну недорозвиненість відповідної інфраструктури, кредити комерційних банків є фактично єдиним

джерелом поповнення фінансових ресурсів для суб'єктів малого бізнесу.

Забезпечення високих темпів розвитку банківського сектору можливе лише за умови ефективної системи управління кредитними ресурсами, тобто формування такого механізму, який би оптимізував фінансовий ефект від розміщення кредитних ресурсів. Сучасний розвиток банківського кредитування малого бізнесу характеризується дією механізму, подальше функціонування якого вказує на його тимчасову ефективність і недостатність, особливо в умовах євроінтеграційних процесів.

Але в сучасних умовах господарювання основна частка суб'єктів малого бізнесу, що функціонують в Україні, стикаються з перешкодами при кредитуванні свого бізнесу, які можна поділити на дві групи: фінансові (зниження споживчого попиту, існуюча система оподаткування малих підприємств, відсутність стимулювання підприємницької діяльності, недосконалий механізм кредитування) і нефінансові (стихийний ринок, який орієнтований на сферу обігу, складна процедура створення малого підприємства, слабе кадрове забезпечення).

З метою збільшення обсягів кредитування малого бізнесу та вдосконалення механізму банківського кредитування малого бізнесу механізм кредитування розподіляють на три групи елементів: фундаментальні елементи (принципи кредитування, суб'єкт, об'єкт, кредитна політика та кредитне планування), економіко-технологічні (види кредитів, методи кредитування, ліміти кредитування та кредитна документація) та організаційні (управління кредитом, кредитними ризиками, кредитним портфелем та безпосередньо процес кредитування). Завдяки такому розподілу механізму кредитування малого бізнесу досягається максимальний вплив на кожний конкретний елемент при здійсненні кредитування.

Беручи до уваги той факт, що економічна основа кредитування впливає на систему кредитування (безпосередньо на механізм кредитування), яка обумовлює його особливості, економічну основу кредитування необхідно включати до механізму кредитування малого бізнесу. Але, у свою чергу, економічна основа має вплив не на всі елементи механізму кредитування малого бізнесу.

Розвиток та вдосконалення механізму кредитування малого бізнесу призводить до того, що кредитні продукти стають більш доступними для суб'єктів малого бізнесу: строки кредитування збільшуються, відсоткові ставки знижуються, як гарантія погашення кредиту розглядаються нові форми його забезпечення, і взагалі умови кредитування стають більш прийнятними.

Вивчення теоретичних засад механізму кредитування малого бізнесу дозволило визначити структуру механізму, етапи його створення. Аналіз теоретичних джерел дозволив формалізувати механізм кредитування малого бізнесу, об'єднати його складові в три групи: фундаментальні елементи механізму, економіко-технологічні елементи механізму та організаційні елементи.

*Н. А. Алексєєва, І. М. Сіроштан, аспіранти
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ “ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ”, “ФІНАНСОВІ АКТИВИ”, “ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ”

Сьогодні в науковій літературі досить часто відбувається ототожнення категорій “фінансові інструменти”, “фінансові активи” та “фінансові послуги”. У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно визначити відмінності та взаємозв'язки, що існують між цими категоріями.

Фінансові інструменти є різноманітними фінансовими документами, що обертаються на ринку і мають грошову вартість. Вони поділяються на різні види залежно від способів, цілей, методів, форм накопичення коштів і відіграють найбільшу роль в організації фінансового ринку. Закон України “Про цінні папери та фондовий ринок” містить визначення категорії “фінансові інструменти”, яке ототожнює поняття “фінансові інструменти” з цінними паперами, строковими контрактами та інструментами грошового обігу, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, зокрема й тих, що передбачають грошову форму оплати.

У міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 32 “Фінансові інструменти: подання” визначено, що фінансовий інструмент – це будь-який контракт, який приводить до фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу іншого суб'єкта господарювання. Більшість вітчизняних вчених схиляються до думки, що фінансовий інструмент – це саме контракт. Окрім цього, в даному стандарті зазначено, що монетарні фінансові активи та фінансові зобов'язання (монетарні фінансові інструменти) – це фінансові активи та фінансові зобов'язання, які мають бути отримані або сплачені у фіксованій або визначеній сумі грошей.

Суб'єкт господарювання може мати зобов'язання за контрактом, яке може бути виконане шляхом передавання фінансових активів або шляхом виплати у вигляді його власних акцій. У найбільш широкому розумінні фінансові активи є специфічними активами, які є законними

вимогами власників цих активів на отримання певного доходу в майбутньому. У “Керівництві по статистиці державних фінансів” Міжнародного валютного фонду зазначено, що більшість контрактів, які називають також інструментами або ж фінансовими інструментами, що лежать в основі фінансових вимог (різновиду фінансових активів), виникають у той момент, коли одна інституційна одиниця передає кошти іншій одиниці, а інша одиниця зобов’язується повернути ці кошти в майбутньому.

Якщо розглядати поняття “фінансові послуги”, то це не що інше, як операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Отже, категорії “фінансові інструменти”, “фінансові активи”, “фінансові послуги” не є ідентичними, але тісно взаємопов’язані між собою, оскільки фінансові інструменти є не що інше, як контракти, що призводять до появи фінансових активів, а операції, що здійснюються з фінансовими активами, – це фінансові послуги. При цьому фінансові активи можуть виникати під час взаємодії між суб’єктами господарювання в процесі їх операційної діяльності без присутності фінансових посередників. Однак у випадку, коли виникає потреба в залученні додаткових фінансових ресурсів, або у випадку, коли є тимчасово вільні фінансові ресурси і є необхідність ці кошти ефективно розмістити, виникає потреба у співпраці з фінансовими посередниками, які надають послуги по здійсненню операцій з фінансовими активами на фінансовому ринку.

О. Б. Афанасьєва,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

СТВОРЕННЯ ГОСПІТАЛЬНОГО БАНКУ ЯК ДІЄВОГО ІНСТРУМЕНТА УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Після завершення світової фінансової кризи 2008–2009 рр., незважаючи на проведені антикризові заходи, орієнтовані на покращення якості активів, у багатьох банках України досі спостерігається високий рівень проблемної заборгованості. Інструменти, які реалізуються на рівні банківських установ, не завжди є ефективними та потребують допомоги центрального банку.

Так, у жовтні 2009 р. НБУ розробив для розгляду план створення санаційного банку на базі фінансово-кредитної установи, на баланс якого банки переводили б проблемні кредити в обмін на цінні папери. Як цінні папери розглядаються векселі, облігації та сертифікати зі спеціальним статусом строком на 7–10 років. Проект даної установи ґрунтується на шведській моделі банку проблемних активів. Крім того, подібний проект створення фонду для викупу проблемних кредитів українських банків розглядає і Міжнародна фінансова корпорація.

Залежно від засновників банк проблемних активів може бути створений у таких формах:

- державна;
- приватна;
- змішана.

Так, у деяких країнах компанії з управління проблемними активами створюються у *приватній формі*, тобто або певним банком, або їх групою, або окремими інвесторами. Побудова bad-банку лише за рахунок коштів приватних інвесторів в Україні є майже неможливою, оскільки для створення подібної установи необхідні великі обсяги фінансових ресурсів, які за сучасних умов вітчизняної економіки відсутні (без участі держави).

Іншою формою банку проблемних активів є *державна*, тобто кошти на створення установи виділяються із державного бюджету, а засновником виступає уряд або центральний банк.

Якщо учасниками при створенні bad-банку є не тільки держава, але й банки, приватні інвестори, організації, зокрема й міжнародні, то в такому випадку банк проблемних активів приймає *змішану форму*.

Проаналізувавши сильні та слабкі сторони різних за формою власності госпітальних банків, на нашу думку, враховуючи реалії вітчизняної економічної ситуації, *більш підходящим є створення bad-банку за рахунок державних коштів у поєднанні з фінансовими ресурсами інвесторів*. Такими інвесторами в Україні можуть бути саморегулюючі організації в банківській системі, а також великі банки. Серед таких банківських організацій слід відмітити: Асоціацію українських банків; Український кредитно-банківський союз; регіональні банківські союзи; інші асоціації банків України.

Проте *головний пакет акцій повинен все-таки належати державі*, яка і має бути суб'єктом контролю процедури викупу та реструктуризації проблемних банківських активів. Таким чином, госпітальний банк змішаної форми власності з переважаючою роллю держави буде найбільш ефективним для української банківської системи, оскільки

дозволить розподілити ризик перевантаження державного бюджету фінансовими зобов'язаннями між державними органами та банками. Крім того, така структура bad-банку дозволить реструктуризувати іпотечні кредити; забезпечити гарантування процедури переведення проблемних активів та їх подальшого викупу банками.

Р. В. Афанасієв,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ОКРЕМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ РОЗРОБЦІ НАДР

Державний контроль у різних сферах адміністративно-правового забезпечення і регулювання реалізації права власності на природні ресурси має здійснюватися у формах та методами (засобами), що найбільш ефективні та прийнятні в умовах його проведення. Виявляється, що майже кожна проблема порушення законодавства в сфері, що розглядається, так чи інакше пов'язана з недостатньою ефективністю адміністративно-правового засобу державного контролю.

Проблемною сферою, що потребує посилення адміністративно-правового впливу, є незаконна розробка родовищ корисних копалин, зокрема вугілля, піску, каміння тощо. Заформалізоване законодавче регулювання питань розробки надр, введення складної дозвільної системи фактично викликало не упорядкування, а додаткове зростання кількості місць стихійної розробки. Найбільша кількість таких порушень спостерігається на сході і півдні України: в Луганській, Донецькій, Одеській областях, хоча в інших регіонах проблема також набула масового характеру. Наприклад, на Луганщині особливість краснодонських кар'єрів з незаконної розробки надр полягає у незначній глибині і великій протяжності. Деякі кар'єри досягають 5–7 км у довжину, а це – сотні гектарів пошкодженої землі і мільйони гривень збитків. У загальноукраїнському масштабі лише третина усіх користувачів здійснюють добування корисних копалин офіційно. Багато розробників не мають ні ліцензії на надрокористування, ні будь-якого права користування земельною ділянкою. На місця незаконної розробки надр здійснюються неодноразові виїзди представників контролюючих державних органів, однак такі рейди не приносять істотних результатів. Правопорушники, як правило, не встановлюються і не притягаються до відповідальності. Отже, потрібна активізація державного контролю в цій сфері, визначення його пріоритетних форм і методів. Пропонується створення в районах спеціальних комісій з моніторингу незаконної розробки надр. Однак така пропозиція не є слушною з огляду на існування значної кількості

контролюючих органів. Отже, проблема полягає не у відсутності контролюючих органів, а в неефективності їхньої роботи. Наприклад, однією з головних причин незаконного добування вугілля та інших корисних копалин є відсутність контролю з боку органів державної влади і місцевого самоврядування за використанням земель, які надаються комерсантам для сільськогосподарських цілей. Тому державний контроль у цій сфері, який проводиться шляхом вибіркового перевірок, має бути впорядкований і планомірний. Потрібно скласти реєстр потенційних місць незаконної розробки надр. Це дозволить упорядкувати проведення державного контролю і підвищить його ефективність. У сучасних умовах потребує активізації здійснення моніторингу незаконної розробки надр шляхом регулярного збору, оперативного аналізу, зведення інформації, а також запровадження прогнозування стану і динаміки правопорушень. Потрібно також провести паспортизацію місць видобутку природних копалин. Для забезпечення ефективності активних форм державного контролю має бути запроваджена система негайного інформування про виявлені факти правопорушень, з оперативним реагуванням на них шляхом виїзду на місце і застосування розглянутих адміністративно-правових засобів охорони та захисту. Для цього потрібна тісна співпраця з правоохоронними органами на місцях, а також широке залучення громадськості.

Таким чином, у сучасних умовах є актуальним питання подальшого якісного перегляду організації та правового забезпечення державного контролю в розглянутій сфері адміністративно-правового впливу. Рішення про необхідність існування тих чи інших контрольних засобів, про потребу наділення окремих органів повноваженнями державного контролю має визначатися лише шляхом глибокого і всебічного з'ясування та аналізу потреб практики.

*К. В. Багмет, аспірант,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
В. П. Левченко, канд. техн. наук, заступник голови
Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України*

КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ БАНКІВСЬКО-СТРАХОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

З виникненням у 1990-х роках концепції “bancassurance” у Франції, подальшим прискореним зростанням кількості та обсягів спільних операцій між банками та страховиками, масштабною регіональною диверсифікацією діяльності міжнародних фінансових груп, стрімким

розширенням асортименту комплексних фінансових продуктів зростає і науково-практичний інтерес до проблем банківсько-страхової інтеграції (БСІ).

Враховуючи практичну відсутність у вітчизняній і закордонній економічній літературі ґрунтовних досліджень щодо систематизації науково-методичних підходів до розуміння сутності категорії “банківсько-страхова інтеграція”, нами запропоновано виокремити “організаційний”, “ресурсний”, “результатний” та “функціональний” підходи. Враховуючи сформовані переваги та недоліки виокремлених підходів, нами формалізовані ключові ознаки, що повинні враховуватися при ідентифікації поняття БСІ.

Інтеграція банківських і страхових установ характеризується такими ж спільними ознаками, як і фінансова інтеграція, адже дані процеси є ідентичними за своїм сутнісним змістом. Тому, на нашу думку, доцільним є розгляд БСІ як на мікроекономічному (організаційному), так і на макроекономічному рівнях. Ключовими ознаками банківсько-страхової інтеграції в контексті забезпечення розвитку фінансового сектору економіки є такі:

- 1) *гомогенність*: БСІ є процесом, що відображає об’єднання однорідних суб’єктів фінансового ринку – банків і страхових компаній;
- 2) *детермінованість*: БСІ є процесом розширення та поглиблення взаємозв’язків між банківським і страховим секторами фінансового ринку;
- 3) *синергізм*: кінцевою метою БСІ є досягнення синергетичного ефекту двома фінансовими установами за рахунок реалізації ефекту масштабу;
- 4) *еволюційність*: розвиток процесу БСІ обумовлений еволюцією світових фінансових відносин в економіці, спрямований на пошук найбільш оптимального та ефективного шляху взаємодії фінансових посередників;
- 5) *взаємозамінність фінансових активів*: можливість для інвесторів обмінювати національні фінансові активи на іноземні і навпаки, що обумовлює вирівнювання доходності;
- 6) *геоекономічна обумовленість*: розвиток БСІ в окремих регіонах світу підпорядкований принципам трьох моделей організації концепції “bancassurance”: європейської (континентальної), північноамериканської та азійсько-океанійської.
- 7) *дерегулювання*: виникнення та сучасний розвиток БСІ обумовлені спрощенням правил, що створюють перешкоди вільному рухові капіталів і фінансових послуг;

- 8) *мобільність капіталу*: БСІ можлива лише за наявності законодавчих, політичних, економічних можливостей для національних інвесторів розміщувати свої активи за кордоном;
- 9) *трансформаційність*: поглиблення інтеграційних взаємозв'язків між банками та страховиками суттєво впливає на структурну зміну світової бізнес-архітектури фінансового ринку.

Враховуючи переваги та недоліки організаційного, функціонального, ресурсного та результатного підходів, а також виокремлені ключові ознаки БСІ, нами пропонується трактувати банківсько-страхову інтеграцію як динамічний гомогенний процес часткового або повного об'єднання фінансових, інформаційно-технологічних, кадрових та управлінських ресурсів банків і страхових компаній на основі притаманних їм спільних функцій з метою досягнення синергетичного ефекту на мікрорівні, що у свою чергу обумовлює згладжування або розбалансування циклічного розвитку фінансового сектору економіки на макрорівні.

Л. Г. Бригінська, ПАТ "ВіЕйБі Банк", м. Київ

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

В Україні, попри тенденцію масштабного зростання банківських ресурсів (за 2005–2010 рр. ресурсна база банків України збільшилася в 9,5 рази, а темпи її щорічного зростання знаходилися в межах 55,9–70,1 %), помітно загострилися проблеми територіальної незбалансованості ресурсної бази банків.

Слід зазначити, що проблема непропорційності регіональної структури ресурсної бази банківської системи України обумовлена особливостями регіональної структури самої банківської системи. Варто зазначити, що в 9 областях України відсутні самостійні банки – юридичні особи, а тому деякі регіони перетворилися на стійких ресурсних донорів.

У процесі дослідження нами здійснено групування областей України за рівнем концентрації банків і виявлено, що в регіоні високої концентрації зосереджено 2/3 всіх банків України. До групи з середньою концентрацією увійшли промислові області (регіони) з обласними центрами "мільйонниками". Менш густонаселені області та області з низьким рівнем розвитку промисловості увійшли до групи з низькою концентрацією банків. Оцінка структури залучених коштів банками у розрізі регіональних груп у 2010 р. свідчить про те, що в регіоні високої

концентрації банків, тобто в Київському регіоні, було залучено майже таку ж саму частку коштів, як і в групах середньої та низької концентрації. Очевидно, що систему акумулювання коштів у регіонах низької концентрації банків компенсує розгалужена мережа банківських підрозділів (філій і відділень) банків – юридичних осіб, що належать до інших груп регіональної концентрації. Іншими словами, пропозиція грошових коштів не залежить від кількості наявних банків.

Цілком очевидно й те, що в більшості регіонів України існує дисбаланс попиту та пропозиції грошових коштів. Це насамперед виявляється у розриві між обсягами залучених банками депозитів і наданих кредитів. Так, 21 з 25 областей України можна віднести до категорії “чистих кредиторів”, тоді як лише 4 області являють собою “чистих позичальників”. Однак, якщо в цілому в Україні показник співвідношення залучених ресурсів і обсягів наданих позик становив близько 25 %, то в окремих областях досліджувані диспропорції значно перевищують зазначену межу. Нерівномірність територіального розміщення юридично самостійних банківських установ за відсутності повноцінного механізму переливання коштів як у межах одного банку, так і на національному рівні може спричинити депресивність розвитку окремих регіонів, зменшення ефективності банківської діяльності тощо.

Отже, подальші дослідження регіональних аспектів ресурсного забезпечення банків України повинні бути орієнтовані насамперед на визначення фінансових інструментів і механізмів, спрямованих на максимально ефективно формування власного капіталу банку та портфеля залучених і запозичених коштів, розробку нових, більш ефективних форм роботи банків на регіональних фінансових ринках щодо залучення ресурсів.

M. M. Brychko, PhD candidate Department of International Economics, SHEI “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”

UNIQUE PRACTICE OF CORPORATE GOVERNANCE IN UKRAINE

As part of an emerging system of corporate governance in Ukraine formally present all the necessary elements, but in reality the principle of separation of owners hip and control is recognized. Like most developing countries the banking sector in Ukraine is dominated by high concentrated domestically-owned, state-owned and foreign-owned. Because of such nature of ownership, widely dispersed corporate ownership is not the rule but the exception. As a result, the key potential conflict of interest in

developing, transition and emerging market countries like Ukraine tends to arise, not between managers and shareholders like the United States and the United Kingdom, but between controlling shareholders on one hand and minority shareholders (domestic and foreign), and other investors, on the other.

Corporate governance is an extremely new concept in Ukraine. Corporate governance in Ukraine has developed mostly on the basis of acts, presidential decrees, and Ukrainian State Commission on Securities and Stock Market regulations and rulings. The primary sources are the Civil and Commercial Codes (2003), acts “On Business Companies” (1991), “On Securities and Stock Exchange” (1991), “On State Regulation of the Securities Market in Ukraine” (1996), “On the National Depository System and Peculiarities of Electronic Circulation of Securities in Ukraine” (1997). Current Ukrainian legislation contains a number of provisions that constitute a good start in establishing effective corporate governance practices. However, the law gives preference to the legal form and ignores the substance. There are a number of loopholes that prevent giving corporate stakeholders effective protections. For example, in contrast to U.S. corporate legislation and shareholder-related legislation in other states, Ukrainian corporate law does not integrate fundamental concepts, such as fiduciary duties. Due to flaws in the Ukrainian judicial system and the civil and labor laws, there are no adequate mechanisms to hold officers and directors of stock companies responsible for causing harm to the company.

The gaps in the Ukrainian legislation likely occurred because of several factors: the Ukrainian stock market has not been sufficiently developed, and circulation of securities occurs in negligible volume. More than two-thirds of all Ukrainian stock companies were established in the form of closed stock companies, shares of which, in accordance with Article 25 of the Act of Ukraine On Economic Companies, cannot be bought and sold in the market. Stock company charters often stipulate that a shareholder who wants to sell his shares offer them to the company or other shareholders first, and then only if the company or other shareholders expressly refuse the shares, can the shareholder sell to outsiders. In addition to the above-mentioned weaknesses, the appearance of big strategic investors in the Ukrainian market forms a new need to implement corporate governance principles. International creditors often require, in addition to paying off past debts and as a condition of the loan, that corporations improve their governance structures. However, this is only done on an individual basis through private agreements, and does not affect statewide legislation.

The banking sector is actually further developed than the general business sector. The concept of corporate governance in Ukrainian banks in

fact got reflected in national legislation as well. The main documents on regulations that form the idea of concept of corporate governance in banks and contain information on setting corporate governing bodies in the bank are: the Civil Code of Ukraine, Banks and Banking Activity Act, Joint Stock Companies Act. All of the above mentioned documents do not contradict each other in a question of procedure of the governance formation. Shareholders are identified as these participants.

А. В. Буряк, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

CIR (COST TO INCOME RATIO) ЯК ПОКАЗНИК ОПЕРАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Серед таких поширених показників прибутковості діяльності банку, як рентабельність активів, рентабельність капіталу, чистий спред, чиста процентна маржа в межах методу фінансових коефіцієнтів, заслуговує на увагу коефіцієнт, який характеризує операційну ефективність діяльності банку – cost to income ratio, або скорочено CIR. Він розраховується шляхом співвідношення операційних витрат та операційних доходів банку. До операційних витрат, як правило, відносять витрати, пов'язані із утриманням інфраструктури банку – заробітна плата, податки, витрати на рекламу, орендні платежі. Процентні та комісійні витрати не входять до складу таких витрат. Структуру операційних доходів становлять процентні та непроцентні доходи. Іншими словами, визначаючи, яку кількість грошових одиниць необхідно для генерації 1 грошової одиниці доходу, CIR є показником витратності – вищий рівень коефіцієнта означає нижчу ефективність і навпаки.

Операційні витрати, які традиційно займають найбільшу питому вагу у структурі загальних витрат банку, є контрольованими з позиції банківського менеджменту. Відповідно, показник CIR використовується з метою визначення ефективності менеджменту банку мінімізувати операційні витрати, що за умови незмінності рівня доходів призведе до збільшення прибутку.

Результати оцінки операційної ефективності діяльності українських банків за допомогою показника CIR відображені на рисунку 1 поряд із динамікою прибутку по банківській системі України.

Незважаючи на загальну тенденцію зниження операційних витрат банків України за останні сім років, можна спостерігати невідповідність рівня операційної ефективності фінансовому результату (прибутку), як загальноприйнятого індикатора ефективності в банківській сфері, особливо у 2009 році.

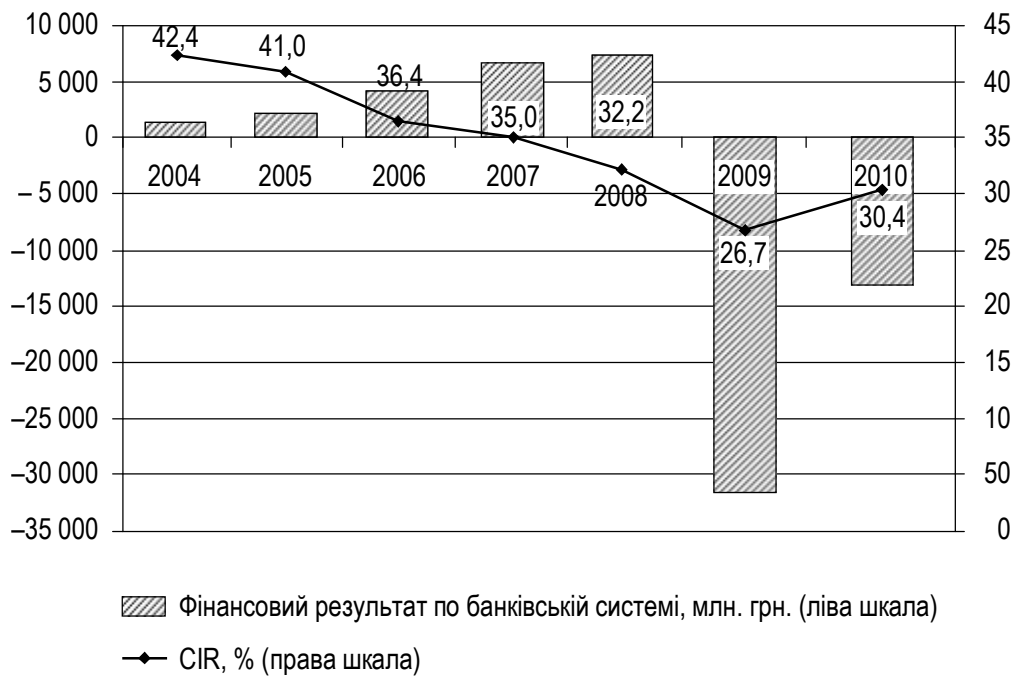

Рис. 1. Динаміка операційної ефективності діяльності українських банків за 2004–2010 рр.

Також слід зазначити суперечливий характер отриманого зв'язку між показником витратності CIR та рентабельністю капіталу ROE, зокрема він є тісним і прямо пропорційним (коефіцієнт кореляції Пірсона становить 0,82). Тобто, чим вищою є операційна ефективність (нижчий рівень CIR), тим нижчою є прибутковість банківської діяльності (нижчий показник ROE). Звідси можна зробити висновок щодо існування інших суттєвих факторів впливу на прибутковість діяльності банку, які не враховані при розрахунку CIR. Для CIR притаманним є абстрагування від суттєвих аспектів банківської діяльності, зокрема рівня ризикованості. Протягом аналізованого періоду зниження рівня CIR відбувалося за рахунок підвищення операційних доходів, які водночас характеризувалися високою ризикованістю банківської діяльності, що в кінцевому підсумку призвело до значних витрат банків через відрахування до резервів за активними операціями. Отже, отримані емпіричні дані підтверджують обмежені можливості CIR як оцінки операційної ефективності діяльності банку.

*Д. В. Веремчук, здобувач, І. В. Зленко, аспірант,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

НАПРЯМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Основним етапом процесу інтеграції у сфері оподаткування, на наш погляд, є гармонізація податкової політики. Виходячи з практики здійснення інтеграційних процесів в Європейському Союзі, можна виділити декілька характеристик цього етапу. По-перше, Договір про ЄС прямо не передбачає податкову гармонізацію, але декларує необхідність вирівнювання національних податкових законів, пристосовуючи їх до потреб спільного ринку. По-друге, гармонізація повинна бути визнаною і прийняти форму заходів, які погоджують національні податкові закони. По-третє, напрями гармонізації податкової політики є послідовними і трудомісткими, що обумовлюється досягненням спільних принципів оподаткування. Крім того, податкова гармонізація повинна бути спрямована на ті проблеми у сфері податків, які узгоджуються з проблемами функціонування спільного ринку.

Розглянемо основні напрями гармонізації податкової політики держави:

1. Гармонізація принципів і критеріїв податкової політики. Незважаючи на те, що принципи в різних країнах мають багато спільного, існує принаймні і серйозна специфіка, що визначається історичними тенденціями і сучасним станом національних економік тощо. Зазначимо, що гармонізація не означає повної уніфікації всіх національних податкових принципів і критеріїв податкової політики. Цей напрям передбачає лише приведення до взаємної відповідності базових основ податкових систем різних держав.

2. Узгодження цілей і завдань податкової політики. Концепції побудови податкових систем різних країн припускають істотні відмінності в підходах до реалізації функцій податків і різні механізми податкового регулювання по одних і тих же податках. Завданням гармонізації в цьому напрямі є вироблення цілей і завдань узгодженої податкової політики на основі загальних підходів до рівня допустимого податкового регулювання і відмови від протекціоністських заходів у сфері оподаткування.

3. Гармонізація складу і структури податків. Звичайно ж, не йдеться про повну ідентичність переліку стягуваних у кожній з країн податків. Та це, мабуть, і неможливо, оскільки в деяких країнах просто відсутні деякі з тих об'єктів оподаткування, які є основою для введення спеціальних податків в інших державах. Разом з тим гармонізація податкової політики вимагає вирівнювання податкових умов з таких питань, як співвідношення прямих і непрямих податків, співвідношення податкового навантаження на юридичних і фізичних осіб, визначення переліку основних податків.

4. Гармонізація податкового адміністрування. Національні системи оподаткування іноді є непорівнянними з погляду організації взаємодії між платниками і контролюючими органами з таких найважливіших проблем, як порядок обчислення і погашення податкового зобов'язання, порядок декларування, відповідальність платників, механізм оскарження рішень контролюючих органів, механізм застосування непрямих методів визначення податкових зобов'язань. Одним із першочергових завдань повинно стати саме вироблення спільних підходів до ідеології податкового адміністрування.

5. Гармонізація податкового законодавства. Насамперед слід зазначити, що даний напрям стосується питань правового забезпечення функціонування як самої держави-члена, так і введення в дію нормативних актів органів інтеграційного об'єднання. Основи гармонізації визначаються укладенням міжнародних договорів, ухваленням директив і рішень органів управління об'єднання, а також національною законодавчою ініціативою держав-членів.

Отже, гармонізація податкової політики держави є необхідним і складним процесом, що обумовлений об'єктивними причинами та досягненням спільної мети.

Н. Г. Вядрова, здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

На сучасному етапі економічного розвитку України однією з основних проблем, яка стоїть перед вітчизняною банківською системою, є забезпечення її стабільності та надійності. Стійкість, прозорість і прогнозованість розвитку банківської системи дозволяє з більшою ймовірністю визначати напрями її розвитку, обґрунтувати заходи щодо залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, запобігання відтоку вітчизняного капіталу за кордон, відновлення кредитування реального сектору економіки, забезпечення економічного та соціального зростання країни.

Несприятливі процеси, обумовлені негативним впливом світової фінансової кризи 2008 року, стали серйозною перевіркою стійкості вітчизняного банківського сектору. Як наслідок, за підсумками рейтингової оцінки з 27 банків України на кінець 2009 р. жоден з українських банків не отримав оцінку вище, ніж “стабільний”. Зниження рівня фінансової стійкості вітчизняних банків обумовлювалося такими чинниками: неможливістю проведення комплексного аналізу фінансової стійкості банківської установи та корекції фінансової стратегії відповідно до виявлених змін; зростанням недовіри клієнтів до банківської

системи, що підтверджується фактом відтоку коштів з депозитних рахунків; значною питомою вагою валютних кредитів, що призвело до погіршення якості кредитного портфеля та банківських активів в цілому внаслідок непогашення кредитів позичальниками, в яких відсутні валютні надходження; зростанням банківських ризиків тощо.

Події останніх кількох років свідчать про необхідність модифікації системи оцінки фінансової стійкості банківських установ, яка має ґрунтуватися на комплексному підході та враховувати не тільки показники фінансового стану банку, але й якісні характеристики його діяльності. Крім того, для забезпечення фінансової стійкості банківських установ доцільно застосувати такі заходи: у нормативно-правовому полі необхідно внести зміни у частині систематизації обов'язкових економічних нормативів, що дозволило б підвищити ефективність банківського регулювання та нагляду; у фінансовій стратегії для підтримки ліквідності необхідно дотримуватися “методу конверсії фондів”, тобто розподіл залучених ресурсів у розміщені ресурси має здійснюватися з урахуванням термінів їх залучення та розміщення або “методу наукового управління”; у процентній політиці банку – найбільш оптимальним є використання “плаваючого процентного діапазону” та обов'язкового щоденного моніторингу ринкової кон'юнктури щодо зміни відсоткових ставок; у депозитній політиці в умовах кризи велику роль відіграє диференціація асортименту депозитних продуктів; у кредитній політиці необхідно переглянути ліміт кредитного портфеля, середню прибутковість кредитного портфеля, а також портрет пріоритетних категорій позичальників і порядок адміністрування кредитів; у системі фінансової безпеки доцільно сформувати систему моніторингу факторів, які можуть спричинити виникнення негативних тенденцій у процесах функціонування та розвитку банківської установи та позначитися на її стійкості та платоспроможності; в напрямі підвищення капіталізації банківських установ – активізувати процеси реорганізації та реструктуризації банків; у напрямі оздоровлення санаційноспроможних банківських установ та ліквідації нежиттєздатних структур – вирішення проблеми “токсичних” активів на підставі активізації участі на ринку колекторських і факторингових компаній тощо.

Таким чином, в умовах посилення конкурентної боротьби та збільшення рівня ризиків банки мають приділяти значну увагу питанням підвищення власної фінансової стійкості на підставі реалізації системи стратегічного управління і визначення її системоутворюючих складових. Запропонована система заходів дозволяє підвищити фінансову стійкість банків у довгостроковій перспективі, створити необхідні передумови економічної стійкості і стабільності розвитку банківської системи України в цілому.

В. Н. Гланц, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ЗАВДАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Узагальнюючи різні наукові підходи до визначення сутності податкового регулювання, його слід розуміти як систему заходів цілеспрямованого економічного і законодавчого впливу держави на учасників економічних відносин за допомогою інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів.

З наведеного визначення можна зробити декілька висновків. По-перше, податкове регулювання – це процес, на відміну від регулюючої функції податків, яка являє собою явище. По-друге, податкове регулювання передбачає свідоме використання податків (регулювальна функція податків діє об’єктивно, незалежно від волі суб’єктів оподаткування). По-третє, податкове регулювання як процес реалізації регулюючої функції потребує певних дій з боку органів, насамперед законодавчої влади. Усвідомлення можливості впливу податків на ті чи інші соціально-економічні процеси є недостатнім. Для того щоб досягти бажаних результатів у сфері соціально-економічного розвитку, необхідними є активні дії, які обумовлюють процес податкового регулювання. По-четверте, податкове регулювання є цілеспрямованим процесом, сфокусованим на вирішення конкретних завдань і досягнення конкретних цілей.

Основними завданнями податкового регулювання можна вважати такі: формування централізованих бюджетних і позабюджетних фондів шляхом мобілізації податкових надходжень; складання програм (короткострокових і довгострокових) надходження податків; розробка принципів формування та обліку бази оподаткування; правильне визначення бази оподаткування – ключовий момент механізму обчислення податків; здійснення контролю над податковими надходженнями фізичних та юридичних осіб, залучення до відповідальності платників податків, які ухиляються від сплати податків.

В економічній літературі виділяють, як правило, два види податкового регулювання: на макрорівні і мікрорівні.

До найважливіших завдань, які розв’язуються за допомогою податкового регулювання на макрорівні, відносять: регулювання попиту та пропозиції; формування раціонального співвідношення між накопиченням і споживанням; вплив на темпи інфляційних процесів; формування раціональної галузевої структури; стимулювання інвестиційних процесів; підтримку інноваційної діяльності; насичення ринку соціально

значущими товарами та послугами; прискорений розвиток депресивних регіонів.

Податкове регулювання на мікрорівні має особливу спрямованість і виступає як спеціальний елемент функції фінансового менеджменту підприємства, який необхідно враховувати при організації фінансів підприємства. Реалізація податкового регулювання на мікрорівні проявляється через зміну податкового навантаження на конкретних платників, що відповідає встановленим критеріям: забезпечення зацікавленості в розвитку підприємницької ініціативи населення; збільшення обсягів діяльності й розвиток конкурентного середовища; стимулювання раціонального використання ресурсів; забезпечення економічної зацікавленості підприємств в інноваційному розвитку; стримування зростання обсягів виробництва товарів, у збільшенні споживання яких держава не зацікавлена.

Податкове регулювання спрямоване на подолання суперечностей між державою та платниками податків: фізичними та юридичними особами. Кінцеві цілі держави і господарюючих суб'єктів (підприємств) збігаються. Однак акумуляція коштів для досягнення цієї мети на різних рівнях виявляє не збіг, а часом і діаметрально різну спрямованість інтересів суб'єктів податкових відносин. З одного боку, держава прагне до збільшення коштів для здійснення своїх функцій, з іншого боку, податкове навантаження на господарюючих суб'єктів не може стати настільки високим, щоб спричинити зниження їх економічного зростання. У цих умовах при вдосконаленні податкової системи стає можливою активізація податкового регулювання в різних його проявах із застосуванням сучасних методів державного податкового менеджменту.

*Д. А. Говорун, аспірант
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

РОЛЬ ФОНДОВОГО РИНКУ У ФУНКЦІОНУВАННІ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В БАНКАХ З ПОЗИЦІЇ АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Банківська система в рамках англосаксонської системи корпоративного управління є більш регульованою, ніж інші галузі. Пояснення таких причин можуть лежати у площині особливостей банківської діяльності. Банки, отримуючи кошти від вкладників, беруть на себе відповідальність розпоряджатися значними за масштабами ресурсами.

Структура активів і пасивів банків вимагає підвищеного рівня транспарентності від системи корпоративного управління та відповідного регулювання сфери винагороди праці ключових осіб банку.

Англосаксонська система корпоративного управління внаслідок розвиненості фондового ринку значну увагу приділяє інформаційному забезпеченню роботи ради директорів. Питання розкриття інформації регулюються не тільки внутрішніми положеннями банку, але й умовами лістинга та на законодавчому рівні. Особливістю банків у питаннях винагороди праці є відкритість інформації про винагороду ключових учасників ради, структури їх компенсаційних пакетів тощо.

Окрім національного законодавства, значний вплив на основних учасників корпоративного управління справляють правила лістинга на фондових майданчиках. Особливістю системи корпоративного управління є значна розпорошеність пакетів акцій, що зумовлена обертанням більшої частини цінних паперів на торгових майданчиках. Тому значна частина банківських установ присутні на торгових майданчиках.

Правила лістинга передбачають набір рекомендацій, які необхідно виконати для проходження процедури розміщення акцій на торговому майданчику, та розповсюджуються абсолютно на всі компанії, в тому числі і з Великобританії, Австралії, Канади та інших країн у рамках системи.

Піклуючись про максимальний рівень прозорості та доступності інформації, правила визначають необхідним розкривати інформацію про винагороду праці виконавчого менеджменту. Окрім цього, окремі положення стосуються і самої структури корпоративного управління, відносин між ключовими учасниками. У рамках ради директорів має бути створений комітет з винагород. Основні аспекти роботи комітету мають бути зазначені у положеннях про комітет, у тому числі структура (зокрема й право формувати підкомітети), кваліфікація членів комітету, процедура засідань, призначення і зміщення членів комітету та відповідальність за результати роботи.

Наповнений незалежними директорами комітет з винагород є провідним елементом у забезпеченні інтересів менеджменту та власників. Рішення стосовно підконтрольних питань спочатку обговорюються та затверджуються на засіданнях комітету. Остаточне ж затвердження відбувається на черговому засіданні ради директорів. Це стосується і питань розробки політики банку з винагороди праці. Комітет відповідальний лише за подання рекомендацій, котрі у значній частині можуть бути змінені в результаті засідання ради директорів.

Для розробки рішень та оцінки роботи менеджменту можуть залучатися зовнішні консультанти. Згідно з положеннями про комітет, йому надано виключне право в банках у рамках англосаксонської системи призначати та змінювати зовнішнього консультанта (будь то юридична чи фізична особа), вести перемовини щодо вартості послуг тощо.

Особливістю системи є те, що рада директорів, не створюючи комітету з винагород, може делегувати всі визначені раніше повноваження певному комітету. Умовою передачі повноважень є наявність у складі такого комітету 100 % незалежних директорів. Проте така практика може мати певні негативні наслідки.

В. В. Даценко, Дніпропетровська державна фінансова академія

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УСТАНОВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В КРАЇНІ

У будь-якій державі, незалежно від домінуючої економічної моделі та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє ключову роль. Саме вона забезпечує економіку необхідним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи вільний рух капіталу, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію інших функцій і завдань. Без розвинутої банківської системи неможливо навіть уявити собі розвинуту економіку держави. В умовах розвинутих фінансових, товарних ринків структура банківської системи різко ускладнюється. З'явилися нові види фінансових установ, нові кредитні інструменти та методи обслуговування клієнтів.

Саме тому банківська система України є одним із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку. Саме банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного переливу капіталів, нагромадженні коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємництва.

Банківська система бере участь у виконанні основних функцій фінансової системи, зокрема шляхом: стабільності національної грошової одиниці; забезпечення способів переміщення фінансових ресурсів у часі, через кордони держав та між окремими галузями тощо; розробки та забезпечення способів управління ризиками; забезпечення механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між окре-

мими суб'єктами господарювання; забезпечення безперервного функціонування платіжних систем, зокрема шляхом удосконалення способів клірингу та здійснення розрахунків, що сприяють торгівлі; забезпечення насичення ринку ціновою інформацією, що дозволяє координувати децентралізований процес прийняття рішень в окремих галузях економіки.

Відповідно до Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” до фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, винятковим видом діяльності яких є надання фінансових послуг. Банки та установи третього рівня пенсійної системи належать до однієї ланки фінансової системи країни – до фінансових посередників.

Третій рівень пенсійної системи – це недержавне пенсійне забезпечення, яке створює можливості для збереження та примноження коштів вкладників з метою забезпечення отримання ними стабільного доходу після настання пенсійного віку. Перевага недержавного пенсійного забезпечення полягає в тому, що збережені кошти збільшуються за рахунок інвестиційного доходу.

Кошти, накопичувані на пенсійних рахунках їхніх учасників, як правило, є значним джерелом інвестицій в економіці. Особливість діяльності пенсійних фондів у тому, що вони зацікавлені здійснювати довгострокові інвестиції для узгодження власних потоків внесків і виплат. Пенсійні фонди є значними інвесторами. А це дозволяє розвивати ринок довгострокового запозичення коштів.

Держава здійснює постійний нагляд за діяльністю НПФ та суб'єктів системи: діяльність НПФ, адміністраторів і страхових організацій контролює Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, діяльність КУА та зберігачів – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, діяльність зберігачів – Національний банк України.

Є. Є. Дмитрієв, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ВПЛИВ РІВНЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Банківська система є кровоносною системою економіки. Саме тому будь-які процеси, що відбуваються в ній, значною мірою відобража-

ються на функціонуванні всієї фінансової системи та національного господарства в цілому. Особливо тісним такий зв'язок є у фінансових системах банківського типу. До таких і належить вітчизняна фінансово-кредитна система.

Попередня фінансова криза, фактично розпочавшись з банківського сектору, ще раз висвітлила як позитивну, так і потенційно руйнівну роль банківської системи в сучасній архітектурі світової економіки та змусила шукати нові підходи до регулювання банківської діяльності. Прийняття Базельським комітетом пакета реформ, що отримав назву Базель III, зайве тому підтвердження. Необхідно відмітити той факт, що базельські домовленості виводять на перший план у забезпеченні стійкості та безпеки фінансової системи проблему ліквідності банківської системи. Це пояснюється тим, що достатня ліквідність банку є однією з основних умов його функціонування, її зменшення призводить до погіршення платоспроможності та стійкості, а отже, становить реальну загрозу для існування банківської інституції.

Однак ліквідність банківської системи через трансмісійні канали впливає на макроекономічну динаміку загалом. Національним банком України в серпні – вересні проведена рестрикція ліквідності банківської системи з метою зменшення інфляції попиту, оскільки наявність великої кількості вільних коштів в економіці призводить до подорожчання споживчих товарів. Наслідком цього стало зниження обсягу коштів на кореспондентських та транзитних рахунках банків. Так на початок дня 8 вересня на коррахунках знаходилося 9 392,6 млн. грн. – мінімальне значення за п'ять років. Проте відзначимо, що вже 09.09 залишки на рахунках збільшилися на 33 % і становили 12 484,4 млн. грн., а протягом наступної частини місяця в середньому залишалися на рівні 14,7 млрд. грн. Проаналізувавши кон'юнктуру ринку, можна зробити висновок, що дійсно в липні індекс споживчих цін зменшився на 1,3 %, а в серпні – ще на 0,4 %, в річному вимірі інфляція скоротилася з 11,3 до 8,9 %. Проте не можна однозначно стверджувати, що це стало наслідком дій НБУ, оскільки саме в ці місяці традиційними є сезонні дефляційні процеси, пов'язані зі здешевленням продовольчих товарів.

На нашу думку, дії НБУ насамперед були направлені на підтримку стабільності гривні. Зниження агентством S&P у вересні кредитного рейтингу України в національній валюті з ВВ- до В+ вплинуло на привабливість українських ОВДП, дохідність яких у серпні становила лише 8,2 %, що зменшило приплив валюти в економіку і поряд з можливими валютними спекуляціями могло призвести до флуктуацій курсу

гривні, що були попереджені відсутністю гривневої ліквідності в банківському секторі.

Однак така політика Національного банку, направлена на скорочення “ліквідної подушки”, несе в собі, окрім вищезазначених плюсів, значні загрози економіці України. Так недостача гривневої ліквідності спровокувала зростання ставок на міжбанківському ринку з 15,4 до 16,9 %, що стимулювало зростання кредитних ставок для бізнес-сектору до 17,1 %. Таке подорожчання кредитів провокуватиме зростання цін на промислові товари і з невеликим часовим лагом зумовить зростання споживчих цін. Високі процентні ставки та низький рівень ліквідності в банківській системі можуть призвести до уповільнення темпів економічного зростання, та, окрім цього, погіршити інвестиційну привабливість національного господарства.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що ліквідність банківської системи є не тільки фактором, що визначає стабільність функціонування банківського сектору, але й є потужним інструментом впливу на реальний сектор економіки.

С. В. Дубовик, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Інформаційний супровід клієнтів під час надання банками інвестиційних банківських послуг (ІБП) – важливий елемент співпраці, механізм встановлення взаємної довіри та підвищення якості банківського обслуговування.

Зокрема, перелік завдань, що входять до компетенції банку як брокера, включає обов’язок надавати клієнту інформацію (з необхідною для нього деталізацією, зокрема щодо поточної біржової ціни на конкретний “інвестиційний товар”, його наявності на біржі), проте істотною умовою договору є виконання доручень клієнта щодо укладання визначених договором контрактів на фондовому ринку від імені та за рахунок клієнта (на підставі відповідних разових довіреностей). Саме укладання банком зазначених угод і становить сутність інвестиційної послуги як такої. Повідомлення клієнтів належить до типу “інформаційних послуг”, причому дана категорія може прямо вживатися у тексті договору між банком і клієнтом.

Таким чином, з точки зору типу потреб, що задовольняються, слід відокремлювати інформаційні та інвестиційні послуги одна від одної,

що, однак, не заважає їм співіснувати в межах конкретного банківського продукту та, відповідно, регламентуватися умовами одного договору.

Інформаційне забезпечення клієнта проявляє себе як багаторівнева структура, причому перехід між її рівнями у багатьох випадках може мати умовний характер, ґрунтуючись цілком на маркетингових рішеннях банку. На першому рівні банк здійснює винятково “дорадчу” діяльність, що передбачає, серед іншого, такі види послуг, як аналітичну підтримку клієнта щодо кон’юнктури ринку, надання йому звітів про стан інвестиційного портфеля та діяльність банку, а також доступу до необхідного програмного (інформаційного) забезпечення.

У межах другого рівня виокремимо три блоки операцій, що відповідають поступовому зростанню обсягу повноважень і відповідальності банку під час надання ІБП, а саме:

1. Організація торгівлі на фондовому ринку: власний депозитарій, брокерське і трейдингове обслуговування; андеррайтинг; розрахунково-клірингова діяльність; реєстраторські послуги.

2. Підготовка і супровід угод злиття і поглинання (M&A): продаж міноритарного пакета акцій (контрольного пакета) стратегічному інвестору, залучення коштів через продаж акцій додаткової емісії фінансовим інвесторам, консолідація, створення спільного підприємства. Організація первинного (IPO) і вторинного (SPO) розміщення акцій: залучення інвесторів, формування синдикату, координація взаємодії між учасниками розміщення (аудиторами, юридичними та податковими консультантами, PR-агентствами), підготовка і проведення “road-show”, маркетингова підтримка проекту (включаючи розробку інвестиційного меморандуму), продаж цінних паперів на біржі, маркетинг, консультативні послуги щодо вдосконалення емітентом корпоративного управління. Структурування угод з приватного розміщення акцій (Private Offering): проведення юридичного та фінансового “due diligence”, підготовка інформаційного меморандуму, оцінка вартості компанії, проведення зустрічей і переговорів, підготовка документів.

3. Управління цінними паперами індивідуальних інвесторів, Private Banking. Управління активами інститутів спільного інвестування та пенсійних фондів (через створення дочірньої компанії з управління активами). Управління іпотечним покриттям.

На практиці перші два блоки відносять до групи послуг “фінансового консалтингу”, “інвестиційного банкінгу”, “корпоративного фінансування”, “інвестиційно-банківських послуг” тощо. Слід наголосити, що остання категорія є відображенням лише обмеженого переліку операцій

порівняно з сукупністю “інвестиційних банківських послуг”, тобто зазначені поняття не є синонімами.

М. І. Зеленська,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАКТАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МІЖБАНКІВСЬКОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Підвищення ефективності роботи банку на міжбанківському валютному ринку – це одна з найважливіших задач управління його фінансовими ресурсами, вирішення якої значною мірою залежить від розробки якісної моделі прогнозування валютних курсів.

Довгий час процеси, що відбуваються на фінансових ринках і на міжбанківських валютних ринках зокрема, описувалися за допомогою класичних статистичних методів дослідження броунівського випадкового блукання. Таким чином, передбачалося, що в динаміці часового ряду цін не існує жодних закономірностей, вони є незалежними і некорельованими, що робить неможливим прогнозування їх подальшої зміни.

Однак дані методи не виправдали себе, оскільки не могли пояснити усіх тих явищ, які відбуваються на ринках. Тому останнім часом інтенсивно розробляється гіпотеза щодо фрактальної природи фінансових ринків, згідно з якою ринок розглядається як саморегульована макроекономічна система зі зворотним зв’язком, що використовує досвід минулих подій, які впливають на її теперішню поведінку, і містить довготривалі кореляції і тренди, що робить можливим прогнозування її майбутнього стану.

Враховуючи все вищесказане, метою даної роботи є перевірка припущення щодо фрактальності міжбанківського валютного ринку України (МВРУ) та обґрунтування доцільності застосування стохастичних моделей для його прогнозування.

Мірою фрактальності ринку було обрано значення фрактальної розмірності часового ряду цін, яка може бути визначена за формулою:

$$d = 2 - H, \quad (1)$$

де d – фрактальна розмірність ринку;
 H – параметр Херста.

Вхідними даними для розрахунків є значення щоденних цін закриття МВРУ для валютних пар USD/UAH, EUR/UAH, RUB/UAH.

На основі вхідних даних було проведено розрахунок параметра Херста для кожної валютної пари, використовуючи метод нормованого розмаху.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що динаміка валютних курсів USD/UAH має ознаки персистентного часового ряду ($H = 0,6168$, $d = 1,3832$), який характеризується ефектами довготривалої пам'яті, що не залежить від обраного масштабу часу. Таким чином, усі щоденні зміни ціни USD/UAH на МВРУ співвіднесені з усіма майбутніми щоденними змінами.

Що стосується валютної пари EUR/UAH, то одержаний результат ($H = 0,6267$, $d = 1,3733$) виявився досить близьким до попереднього. Отже, можна зробити висновок, що динаміка обох валютних пар характеризується схожими властивостями.

Персистентні часові ряди, якими виявилися щоденні ціни закриття для USD/UAH і EUR/UAH, є трендостійкими. Таким чином, якщо ряд зростає (спадає) у попередньому періоді, то найбільш ймовірно, що дана тенденція буде зберігатися певний час у майбутньому.

Говорячи про ряд RUB/UAH, то за своєю фрактальною розмірністю ($H = 0,5489$, $d = 1,4511$) він є достатньо близьким до броунівського випадкового процесу. Ефекти довготривалої пам'яті в ньому виражені дуже слабо, тому поточне значення курсу RUB/UAH практично не впливає на майбутнє.

Отже, можемо зробити висновок, що динаміка цін USD/UAH і EUR/UAH на МВРУ не є випадковим блуканням, що є підставою для проведення їх подальших досліджень з використанням стохастичних моделей.

Що стосується валютної пари RUB/UAH, то, враховуючи одержані результати, для неї потрібно провести додатковий аналіз функції щільності імовірностей на відповідність нормальному розподілу.

І. П. Івашова,

ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВИСЕЛЕННЯ З ЖИТЛА БОРЖНИКІВ
ПРИ ЗАДОВОЛЕННІ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ
ПРО ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ПРЕДМЕТ ІПОТЕКИ**

Виселення з житла боржників і їх сімей при зверненні стягнення на предмет іпотеки є досить актуальною як правовою, так і соціальною проблемою. Дане питання регулюється статтями 109, 132-1, 132-2 Жит-

лового кодексу України від 30.06.83, ст. 39, 40 Закону України “Про іпотеку” від 05.06.2003. Норми цих статей зазнали значних змін при прийнятті Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг” від 22.10.2011. Відповідно до зазначених нормативно-правових актів встановлено, що звернення стягнення на переданий в іпотеку житловий будинок чи житлове приміщення є підставою для виселення всіх мешканців, за винятком наймачів і членів їх сімей відповідно до договору найму житлового приміщення до укладення договору іпотеки. Виселення громадян при зверненні стягнення на жилі приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного жилого приміщення, є підставою для надання цим громадянам жилих приміщень з фондів житла для тимчасового проживання за умови, що для них таке житло є єдиним місцем проживання і їх сукупний дохід недостатній для придбання або найму іншого жилого приміщення, на строк до одного року з можливістю пролонгації. При цьому зазначено, що відсутність житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання не є підставою для припинення виселення боржника. Отже, цілком реально, що за таких умов боржники та їх сім’ї, які не в змозі виплачувати кредит, можуть поповнити ряди безпритульних громадян. Постає питання, як у таких умовах захистити права неповнолітніх осіб, а також осіб, які мають право користування цим житловим приміщенням на підставі особистого сервіту.

Закон України “Про іпотеку” передбачає можливість виселення боржників і їх сімей у судовому порядку як під час задоволення позову про звернення стягнення на предмет іпотеки, так і в подальшому, але з дотриманням обов’язкової процедури письмового попередження про звільнення житлового приміщення протягом одного місяця з дня повідомлення. Отже, недотримання вищезазначеної процедури може бути підставою для відмови в позові про виселення мешканців житлового приміщення, що є предметом іпотеки, і на яке звертається стягнення.

Виходячи із аналізу наведених правових норм закону, а також судової практики, примусове виселення здійснюється на підставі рішення суду тільки за певних умов: якщо добровільно мешканці не звільнять житловий будинок, квартиру або інше житлове приміщення, на яке звернуто стягнення як на предмет іпотеки протягом одного місяця з дня отримання письмової вимоги іпотекодержателя, або в інший погоджений сторонами строк. Оскільки на час ухвалення рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки відсутні виконання імперативно-

диспозитивних приписів, встановлених ч. 2 ст. 40 Закону України “Про іпотеку” та ч. 3 ст. 109 ЖК, щодо примусового виселення за рішенням суду мешканців із житлового будинку або житлового приміщення, на які здійснюється звернення як на предмет іпотеки, то такі позовні вимоги на цій стадії не можуть бути задоволені, оскільки на цей момент відсутні порушення, невизнання або оспорювання прав і свобод іпотекотривача щодо звільнення таких житлових приміщень їх мешканцями.

О. С. Квачан,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ

Застосування програмно-цільового бюджетування в управлінні соціально-економічним розвитком регіону є основою для принципово нової організації бюджетного процесу, впровадження сучасних принципів і методів бюджетування, підвищення самостійності та відповідальності органів влади, а також підвищення ефективності державного управління. Управління соціально-економічним розвитком регіонів із застосуванням механізму програмно-цільового бюджетування допоможе забезпечити єдність бюджетної і соціально-економічної політики, а отже, якісно новий ступінь розвитку соціально-економічної системи регіону. При застосуванні цього методу особливої важливості набуває етап оцінки ефективності використання бюджетних коштів, який неможливо провести без планування їх розподілу. Тобто при розгляді питання щодо ефективності використання бюджетних коштів необхідно визначити відповідність досягнутих у процесі його реалізації результатів наміченим цілям, ступінь наближення результату до мети програми з урахуванням витрат (трудових, матеріальних і фінансових ресурсів).

При плануванні напрямків спрямування витрат місцевих бюджетів пропонуємо враховувати такі ефекти (рис. 1).

Для можливості визначення економічного ефекту необхідно вже на етапі планування застосовувати перспективний фінансовий план і реєстр витратних зобов’язань. Створювані з їх допомогою середньострокові рамки бюджетного планування покликані забезпечити поліпшення прозорості й якості управлінських рішень, а також їх стабільність у середньостроковій перспективі. Середньостроковий фінансовий план має являти собою стратегію бюджетного фінансування на цей період відповідно до цілей і завдань, відображених у програмі соціально-економічного розвитку регіону.

Важливим елементом програмно-цільового прогнозування повинен бути паспорт бюджетної програми – документ, що визначає суму коштів, потрібних для виконання бюджетної програми, законодавчі підстави для її реалізації, мету, завдання, напрямки діяльності, відповідальних виконавців за кожний напрямок роботи, результативні показники та інші характеристики, на підставі яких визначається ефективність використання бюджетних коштів.

Рис. 1. Планування витрат бюджетів на регіональному рівні

Кінцевим вимірником виконання регіональної програми може стати критерій ефективності витрачання та спрямування бюджетних коштів. Він є найважливішим і головним показником якості впровадженої у життя програми.

Таким чином, на рівні регіонів необхідно мати повний комплекс управлінських механізмів та інструментів, що забезпечують контроль за ефективним застосуванням програмно-цільового планування, а також поліпшення якості управлінських рішень.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОЕФІЦІЄНТІВ РІВНЯ ВАРТОСТІ ТА РІВНЯ ЯКОСТІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ЗА НАПРЯМКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

Надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни. Фінансове благополуччя банків залежить від конкурентоспроможності надаваних ними послуг, яка насамперед визначається якістю і вартістю. Актуальним стає питання дослідження та аналіз особливостей конкуренції в банківській системі. Часто вирішальну роль у виборі клієнтом банку відіграє не його позиція на ринку в цілому, а саме його рівень конкурентоспроможності за основними напрямками діяльності та якості послуг.

Розглянемо відношення між провідними банками України А, В, С, D, Е як відношення основних конкурентів і проведемо оцінку їх порівняльних переваг за ціною та якістю надаваних послуг за станом на 1 січня 2011 р. Експертним шляхом визначається відносна важливість параметрів з позиції клієнта. На основі інформації про діяльність банків-конкурентів проводиться бальна оцінка рівня якості та вартості послуг за 50-бальною шкалою: 50 балів – високий рівень; 40 балів – рівень вище середнього, ..., 10 балів – низький рівень. Для знаходження коефіцієнтів якості та вартості послуг по кожному напрямку діяльності банків знаходимо добуток відносної важливості параметра та його оцінки в балах. Методом найменших квадратів встановимо залежність між рівнем вартості банківських послуг і рівнем їх якості. Графік “ціна – якість” зображено на рисунку 1.

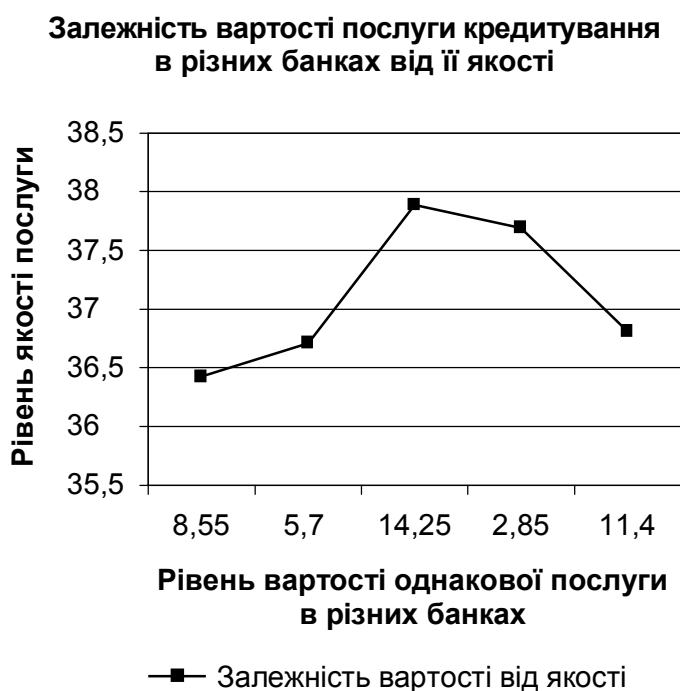

Рис. 1. Графік функції “ціна – якість”

Коефіцієнт конкурентоспроможності розраховується як відношення “красної ціни” з кредитування для кожного банку до фактичної вартості надання послуги. Недоплачена (переплачена) сума за надані банком послуги визначає запас його конкурентоспроможності, котрий розраховується як різниця “красної ціни” і фактичної вартості надання послуги.

Результати розрахунків коефіцієнта конкурентоспроможності і запасу конкурентоспроможності дозволяють зробити певні висновки про ефективність обраної банками політики надання послуг.

Запропонована модель дає можливість визначити коефіцієнти рівня вартості і рівня якості та встановити залежність між ними; є універсальною для зацікавлених суб’єктів фінансового ринку.

І. М. Крайніков,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

МІЖНАРОДНА ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ЯК ДЖЕРЕЛО ЗОВНІШНІХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ КРАЇНИ

Протягом останніх років у процесі розвитку міжнародних економічних відносин досить значна увага приділяється поглибленню міжнародного співробітництва у сфері міжнародної технічної допомоги. Хоча за самою назвою передбачається, що реципієнт отримує певний досвід, знання і технології в процесі міжнародного технічного співробітництва, в широкому розумінні цей механізм передбачає залучення фінансових ресурсів донорів (іноземних держав, міжнародних установ, організацій і фондів) для розбудови громадянського суспільства, подолання макроекономічних дисбалансів, зменшення негативних наслідків фінансових криз, підтримки екологічної та ядерної безпеки, реалізації реформ у різних секторах економіки та управління, інноваційних проєктів, програм соціально-економічного розвитку регіонів і країни в цілому.

Міжнародна технічна допомога надається Україні переважно у формі консультацій іноземних експертів, фінансування витрат на проведення незалежних досліджень, навчання та підвищення кваліфікації

кадрів, нових технологій, фінансування постачання обладнання та грантів за окремими проектами. Основними донорами України є:

- установи в системі ООН (IAEA, UNDP, ILO, UNAIDS, UNFPA, UNHCR, UNICEF, WHO), при цьому більша частина технічної допомоги від ООН надходить за програмою розвитку (UNDP – United Nations Development Programme);
- ЄС за програмами TACIS (TASIS), європейського сусідства та партнерства (European Neighbourhood and Partnership);
- Агентство США з міжнародного розвитку (USAID – United States Agency for International Development);
- Канадське агентство з міжнародного розвитку (CIDA – Canadian International Development Agency);
- Агентство Великобританії з міжнародного розвитку (DFID – Department for International Development);
- Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA – Swedish International Development Cooperation Agency);
- Японське агентство міжнародного розвитку (JICA – Japan International Development Cooperation Agency);
- Швейцарська агенція розвитку та співробітництва та Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань (SDC – Swiss Agency for Development and Cooperation, SECO – State Secretariat for Economic Affairs);
- Міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (Bmz – Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung).

Слід зазначити, що ресурси цих організацій, як правило, не надходять у виключне розпорядження одержувачів, а спрямовуються безпосередньо на оплату відповідних товарів, робіт, послуг, технологій, що залучаються у розрізі технічної допомоги, і, отже, не відображаються у складі доходів державного та місцевих бюджетів, за винятком доходів у складі неподаткових надходжень від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій (рядом 42 000 000), де відображаються надходження від Секретаріату ООН, ОБСЄ або іншої регіональної організації за участь українського контингенту та персоналу у миротворчих операціях, гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів, надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу. Протягом 2002–2010 рр. у складі цих доходів майже 100 % займали надходження від ООН та ОБСЄ за участь українського контингенту та персоналу у миротворчих операціях, за винятком 2009 року,

коли до бюджету надійшла допомога в розмірі 484 млн. грн. у рамках програм секторальної бюджетної підтримки Європейського Союзу.

Розмір отриманої технічної допомоги здебільшого відображається в платіжному балансі у розрізі поточних трансфертів у складі статті “Сектор державного управління”.

Аналізуючи динаміку надходжень за цією статтею за період з 2002 до 2010 р., слід відзначити їх вагомую роль у формуванні фінансових ресурсів країни. Зокрема поточні трансферти сектору державного управління становлять від 2 до 33 % дефіциту поточного рахунку платіжного балансу, від 6 до 488 % дефіциту зведеного бюджету, від 3 до 54 % до надходжень прямих іноземних інвестицій. Мінімальний вплив міжнародної технічної допомоги спостерігається за останні роки, що пов'язано здебільшого зі значним дефіцитом поточного рахунку платіжного балансу в 2008 році та значним дефіцитом держбюджету протягом останніх трьох років.

Таким чином, успішні проекти міжнародної технічної допомоги помітно зменшують навантаження на державний бюджет, сприяють активним інституційним змінам, розбудові інфраструктури, що, у свою чергу, створює сприятливе інвестиційне середовище. Окремі проекти міжнародної технічної допомоги дозволяють вирішити соціальні проблеми, проблеми охорони здоров'я та навколишнього середовища, забезпечують фінансовими ресурсами проведення реформ і реалізацію програм соціально-економічного розвитку України.

*Т. Г. Кубах, Д. В. Казарінов, аспірант,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ПЕРСПЕКТИВИ ДОЛАРА ЯК РЕЗЕРВНОЇ ВАЛЮТИ ТА ОБ'ЄКТА ІНВЕСТУВАННЯ

Сучасна валютна система – це сукупність валют, серед яких сформована певна кількість резервних валют. Саме вони використовуються центральними банками різних країн для формування національних золотовалютних чи міжнародних резервів, а приватними інвесторами, як “тихої гавані” під час кризи, а деякою мірою і об'єктом вкладання інвестицій. З огляду на існуючі тенденції розвитку світової фінансової системи, до кінця ХХ століття долар США залишався найбільш надійною як для накопичення, так і для інвестування валютою. Але враховуючи циклічність розвитку глобальної фінансової системи, зміни позицій серед країн-учасниць на геополітичній карті світового ринку і

безпосередньо складну та неоднозначну ситуацію в економіці США, питання перспективності американського долара як світової валюти набуває особливої актуальності.

Восени 2010 року Національне бюро економічних досліджень (США) констатувало значне покращення показників розвитку держави, але рішення ФРС щодо додаткової емісії (приблизно 600 млрд. доларів США) посилює дестабілізуючі ризики, підвищило вірогідність появи нових регіональних криз і волатильність фінансових ринків. В умовах надлишку доларової ліквідності центробанки та інвестори поступово звертають увагу на золото, срібло, а також збільшують частку швейцарського франка, китайського юаня та японської ієни – як “валют-сховищ” в інвестиційному портфелі. Деякі учасники валютного ринку звернули увагу і на євро як на резервну валюту, але враховуючи економічну та політичну ситуацію у Євросоюзі, що набула негативного розвитку з 2008 року, прогнозувати значне укріплення євро в найближчій перспективі є неможливим. Зауважимо, на початку свого існування євро розглядалося як валюта-конкурент для долара США, але останні події змусили Євросоюз зосередити увагу на вирішенні внутрішніх, поточних соціальних та економічних проблем, а не підвищувати міжнародну позицію євро.

Протилежну позицію зайняв Китай. Важливим напрямком китайської зовнішньої політики є поступова інтернаціоналізація китайського юаня. Водночас трансформація юаня в міжнародну валюту відбувається досить повільними темпами. За розрахунками експертів глобальний юань стане валютою інвестування та торгівлі не раніше як через 10–20 років. І потіснити американську валюту в країнах, де доларизація економіки досить висока, буде вкрай важко.

Що стосується української економіки, за останні роки експорт у Китай становить у середньому 3 %, а імпорт – 8 %. Водночас, незважаючи на всі проблеми, які існують в економіці США, рівень доларизації економіки залишається досить високим. На початок 2011 року поза банківською системою приріст доларів США сягнув 66 млрд. Як наслідок, валютні резерви НБУ складаються на 98,5 % з основних валют (долар, євро, британський фунт стерлінг, японська ієна, швейцарський франк), на всі інші валюти, зокрема і юань – 1,5 %. Китайський юань не набув статусу “інвестиційної ідеї”: через низьку конвертованість даної валюти, залежність від політичної влади Китаю, перегріву китайської економіки. Однак пошук захисту капіталу від знецінення внаслідок економічних криз, бажання його примножити та диверсифікувати,

поступово підвищує попит з боку населення, бізнесу, уряду та центробанків на китайський юань.

У даний період США залишаються найбільш потужною в економічному, військовому та науково-технічному відношенні країною, з найбільш розвинутою фінансовою інфраструктурою. За доларом зосереджено потужні фінансові активи, а інвестори, які вклали значні інвестиційні ресурси в економіку США, не мають ні фізичних, ні технічних можливостей перемістити капітал в інші регіони світу за досить короткий термін. Незважаючи на всю гостроту проблеми та загрози повторення кризи, зрушення, які змінюють геополітичну картину глобальної економіки та фінансової системи, не відбуваються миттєво. Але криза 2008 року виявила необхідність реформування валютно-фінансової системи та розширення переліку валют у портфелі інвестора.

О. В. Купрієнко,
Сумське управління АТ “УкрСиббанк”

ІННОВАЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ПРОДУКТИ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗДРІБНОГО БІЗНЕСУ

Сучасний економічний стан і низький рівень прибутковості банківської системи спонукають українські банки до розробки інноваційних банківських продуктів, що пристосовані до потреб різних груп клієнтів. Основні вимоги до нових банківських продуктів: забезпечення доходності, зниження витрат на залучення та обслуговування клієнтів, задоволення потреб клієнтів, що змінюються за умовами фінансового ринку. Одним із сучасних інноваційних банківських продуктів, запропонованих клієнтам, є пакетні банківські продукти.

Сутність пакетних банківських продуктів – це поєднання в одному банківському продукті комплексу банківських і страхових продуктів, традиційних та альтернативних банківських послуг, що дозволяє максимально повно задовольняти потреби клієнта в роздрібних продуктах, вигідно розміщувати грошові кошти на рахунках клієнта та ефективно управляти ними, а також отримувати додаткові переваги при придбанні послуг поза пакетом.

Структура найбільш поширеного пакетного банківського продукту:

1) банківські продукти:

- накопичувальний депозитний рахунок (використовується для накопичення грошових коштів, забезпечує додатковий дохід клієн-тові і функціонує в режимі гнучкого депозиту);
- картковий рахунок (забезпечує постійний доступ до грошових коштів, проведення розрахунків, проведення внутрішніх і зовніш-ніх платежів);

2) банківські послуги:

- послуга “Управління рахунком” в Інтернет, управління рухом грошових коштів через віддалений доступ;
- перерахування грошових коштів з карти на карту в системі АТМ, СМС-повідомлення про стан карткового рахунку, операції через АТМ з функцією cash-in;

3) страхові продукти:

- страхування майна утримувача платіжних карток від крадіжки го-тівки, документів, ключів, гаманця, платіжної картки;
- страхування медичних витрат за кордоном.

Мета розробки і впровадження для банку:

- задоволення потреб клієнта в сучасних банківських продуктах і по-слугах;
- підвищення прибутковості банківських операцій за рахунок забез-печення комплексу послуг, отримання доходів від РКО та ПК;
- зниження витрат по обслуговуванню за рахунок перерозподілу об-слуговування клієнтів на альтернативних каналах продажу банківсь-ких продуктів зі значно нижчою собівартістю, переведення простих банківських операцій на самообслуговування з метою звільнення співробітників відділень для продажу більш складних банківських продуктів;
- формування активної клієнтської бази, охопленої комплексом бан-ківських продуктів, що робить клієнтів більше прив’язаними до бан-ку, утримання існуючої клієнтської бази і залучення нових клієнтів за рахунок поглиблення взаємодії з клієнтами в схемі перехресних продажів.

Переваги пакетної пропозиції для клієнта:

- простота – увесь комплекс найпопулярніших банківських послуг оформляється одним договором на одному листі за один візит у банк;
- зручність – управління особистими коштами (поповнення депозитів, погашення кредитів, перекази і платежі) за допомогою Інтернет;

- економія – безкоштовне відкриття рахунків і оформлення платіжної карти, тарифи у рамках пакета нижчі, ніж при користуванні послугами окремо;
- додатковий дохід – нарахування відсотків і додатковий бонус за накопичувальним рахунком;
- доступність засобів – можливість використання засобів у будь-який момент;
- захищеність – страхування майна утримувача платіжної карти передбачає відшкодування збитків;
- додаткові привілеї – знижки у рамках програм лояльності.

Таким чином, у банківській системі є потреба в удосконаленні банківських продуктів, для чого існує широкий вибір різноманітних підходів.

О. О. Куришко,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ФОРМИ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ’ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Механізм координації слід розглядати як засіб взаємодії між різними суб’єктами фінансового моніторингу в рамках реалізації заходів щодо протидії легалізації доходів і фінансуванню тероризму. Дана координація може здійснюватися в сферах інформаційно-аналітичної, оперативно-розшукової та освітньої діяльності. При цьому координація діяльності між суб’єктами фінансового моніторингу може проводитися на рівні суб’єктів первинного та державного фінансового моніторингу, суб’єктів державного фінансового моніторингу та оперативно-розшукових служб, суб’єктів державного фінансового моніторингу та органів законодавчої, виконавчої і судової влади, органів влади та зарубіжних ПФР.

Відповідно до світової практики, найбільш поширеним явищем є взаємодія та координація діяльності на рівні первинного фінансового моніторингу та органів контролю, що притаманне для адміністративної моделі системи фінансового моніторингу, в той же час найбільш ефективною вважається правоохоронна модель координації діяльності суб’єктів фінансового моніторингу на рівні ПФР, що визначаються високим ступенем системності та взаємодії.

На даний час у рамках існуючої практики координації діяльності суб’єктів фінансового моніторингу найбільш поширеним, але найменш дієвим, є використання інструментів оперативно-розшукової діяльності та реалізація освітніх програм у вигляді спільних конференцій,

брифінгів, семінарів тощо. Водночас результати взаємодії вітчизняних суб'єктів державного фінансового моніторингу з міжнародними та закордонними ПФР вказують на невідповідність інформаційних потоків при обміні даними, при цьому частина широкого переліку зарубіжних ПФР, з якими взаємодіє ДСФМК, не відповідає основним стратегічним напрямкам діяльності та економічним тенденціям відтоку капіталів, зокрема актуальним залишається посилення моніторингу при проведенні операцій з офшорними зонами (Кіпр, Багамські Острови, Британські Віргінські Острови) та найбільшими торговельними партнерами (країнами СНД та ЄС).

Організаційна схема взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу в Україні передбачає взаємний інформаційний обмін та освітнє забезпечення між національним та іноземними ПФР, а також формування баз даних про фінансові операції на основі запитів закордонних ПФР. Як спеціалізований орган фінансового моніторингу ДСФМУ надає інформаційні засоби для суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу, проводить навчання їх персоналу, а вони формують у рамках єдиної інформаційної системи бази даних операцій, що підлягають обов'язковому та внутрішньому фінансовому моніторингу. У той же час від суб'єктів первинного рівня моніторингу спочатку інформація про підозрілі фінансові операції надходить до суб'єктів державного фінансового моніторингу відповідно до їх підпорядкування. На регіональному рівні національний підрозділ фінансової розвідки здійснює:

- формування інформаційних ресурсів про суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- забезпечення роз'яснень для суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- надання методичного забезпечення;
- проведення освітніх заходів на регіональному рівні;
- діагностику проблемних ситуацій у діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу на рівні окремих регіонів.

Таким чином, виділені форми координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу в Україні в сучасних умовах розвитку системи протидії і запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, забезпечують ефективну взаємодію відповідних суб'єктів на кожному рівні системи фінансового моніторингу.

М. В. Левченко,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

У господарській діяльності цінні папери є особливим видом майна суб'єктів господарювання. Поняття та види цінних паперів, порядок їх використання та державне регулювання визначені законодавством України. Зокрема правовий режим цінних паперів визначається статтями 163–166 Господарського кодексу України, Законом України від 23.02.2006 № 3480-IV “Про цінні папери та фондовий ринок”. Цінний папір – це документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з мовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам. До особи, яка набула право власності на цінний папір, переходять усі посвідчені ним права.

Предметом регулювання цінних паперів згідно із названим Законом є відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку з метою забезпечення відкритості та ефективності функціонування фондового ринку.

До основних понять можна віднести такі: фондовий ринок, учасники фондового ринку, поділ фондового ринку на первинний та вторинний, цінні папери тощо. Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів). Учасники фондового ринку – емітенти, інвестори, саморегульвні організації та професійні учасники фондового ринку.

Емітент – юридична особа, Автономна Республіка Крим або міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери та бере на себе зобов'язання щодо них перед їх власниками. Інвестори в цінні папери – фізичні та юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які набули права власності на цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або набуття відповідних прав, що надаються власнику цінних паперів відповідно до законодавства. Інституційними інвесторами є інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), інвестиційні фонди, взаємні фонди інвестиційних компаній, недержавні пенсійні фонди, фонди банківського управління, страхові компанії, інші фінансові установи, які здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за

рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Професійні учасники фондового ринку – юридичні особи, які на підставі ліцензії, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять на фондовому ринку професійну діяльність, види якої визначені законами України. Фондовий ринок поділяється на первинний та вторинний. Первинний ринок цінних паперів – сукупність правовідносин, пов'язаних з розміщенням цінних паперів. Вторинний ринок цінних паперів – сукупність правовідносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

У ході дослідження зверну увагу на таких учасників фондового ринку, як банки. Банківські установи змушені функціонувати в умовах нестабільної вітчизняної економіки і відпрацьовувати в оперативному порядку стратегію управління портфелем різних цінних паперів з метою досягнення максимального рівня інвестиційного доходу. Основні види цінних паперів, якими оперують кредитні установи, як показує досвід світової практики, включають в себе акції, облігації, векселі, чеки, сертифікати, акредитиви, фінансові інструменти (свопи, опціони, ф'ючерси) тощо. Сьогодні відбувається перехід від системи прямого володіння (прямий зв'язок між емітентом і власником, без участі якого немає посередника) до системи опосередкованого володіння (власник володіє цінними паперами опосередковано). Під впливом угод Базель-2 і Базель-3 відбувається трансформація міжнародних норм – звичаїв ділового обороту цінних паперів у сфері клірингової діяльності кредитних організацій у внутрішнє право держави. Кредитні організації або утворюють у своїй структурі клірингові центри, або діють через клірингові банки по заліку зустрічних вимог цінних паперів.

О. О. Лисянська,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Чистий збиток банківської системи у I півріччі 2011 року становив 1,06 млрд. грн.; обсяг валових і процентних доходів – 67,9 млрд. грн. і 54,9 млрд. грн. відповідно. Зменшення збитків у I півріччі 2011 року було наслідком розширення масштабів діяльності більшості банків України при підтримці помірних показників операційної ефективності.

Стабілізація ситуації в економіці, зміни законодавчого поля і конкуренція на фінансовому ринку підштовхують банки до більш активних кроків щодо утримання власних ринкових позицій.

У поточному році кредитно-інвестиційна політика більшості банків України залишалася стриманою (посилення конкуренції на фінансовому ринку, на нашу думку, не призвело до її значної лібералізації). Протягом I півріччя 2011 року банківським сектором було надано 560,2 млрд. грн. нових кредитів підприємствам, що становить більше 90 % від загального обсягу кредитів. Обсяг нових кредитів, наданих населенню, протягом даного періоду залишався незначним (45,8 млрд. грн.), хоча динаміка таких кредитів була позитивною.

Як наслідок перерозподілу ресурсів у дохідні активи, продовжує знижуватися ліквідність банківської системи України. Перетікання вільних ресурсів на кредитний ринок у перспективі може призвести до дефіциту ліквідності, а нестабільність зовнішніх ринків стимулює банки нарощувати частку внутрішніх ресурсів і може призвести до зміни стратегії розвитку ряду учасників ринку банківських послуг.

Значний тиск на фінансовий результат банківської системи України в посткризовий період чинить рівень проблемної заборгованості. За станом на 01.07.2011 прострочена заборгованість за кредитами (86,4 млрд. грн., приріст з початку року – 1,5 млрд. грн.) становить майже 11 % загального кредитного портфеля банківської системи і майже в 2 рази покривається сформованими резервами. За підсумками I півріччя 2011 року співвідношення витрат на формування резервів до загальних доходів банківської системи становило 29 % (за підсумками 2009 року – 41 %), а продаж (переуступка) проблемних кредитів з дисконтом обумовив значний обсяг інших операційних витрат.

Фінансова криза 2008–2009 рр. істотно поліпшила можливості ряду банків з управління процентною маржею. Так, на етапі відновлення економіки значно знизився рівень конкуренції на кредитному ринку, а отримання довгострокового рефінансування НБУ і відновлення ресурсної бази сприяло зниженню вартості фондуювання. Незважаючи на зниження ставок за кредитами протягом останнього року, середні показники чистої процентної маржі (5,36 % на кінець I півріччя 2011 року, проти 5,79 % за результатами 2010 року) і спреда (4,57 і 4,84 % відповідно) банківської системи залишаються на досить високому рівні, що дозволяє більшості банківських установ покривати за рахунок чистого операційного доходу не тільки адміністративні витрати, але й і потенційні втрати від погіршення якості активів.

Незважаючи на те, що в структурі активів і пасивів банківської системи України все ще домінує процентна складова, на поточному

етапі розвитку системи чутливість банківської системи до процентного ризику залишається помірною.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що ключовим фактором, що стримує розвиток банківської системи України, залишається слабе операційне середовище та регуляторна база. Збиток банківської системи значно скоротився, а збільшення обсягу чистого операційного доходу було наслідком нарощування дохідної бази при збереженні високих показників процентної маржі і спреду.

Д. Л. Лобода,

ГВУЗ “Украинская академия банковского дела НБУ”

ОЦЕНКА ПОРТФЕЛЬНОГО КРЕДИТНОГО РИСКА В УСЛОВИЯХ ОГРАНИЧЕННОЙ ИНФОРМАЦИИ

Неполную (ограниченную) информацию можно трактовать двояко: как существующую асимметричность информации (неравномерное распределение информации между контрагентами) и как отсутствие определенных сведений об объекте, исходя из критериев рациональной информационной насыщенности. Формами проявления неполной информации при оценке риска могут быть скрытая контрагентом информация или скрытые действия, что порождает проблемы неблагоприятного отбора ссуд в портфеле и морального риска в отношениях “кредитор-заемщик”. Наиболее общими подходами решения данных проблем выступают разработка системы, информативные сигналы, просвечивание, заключение оптимальных контрактов.

Поиск многокритериального решения на множестве кредитного портфеля упирается в несколько прикладных задач, например: выбор рискованной ситуации, подбор или поиск соответствующего распределения (обоснованное доказательство выбора), учет фактора времени и прочее.

Основной проблемой банков на уровне оценки портфельного кредитного риска продолжает оставаться риск концентрации – ситуация, в которой из-за взаимной корреляции параметров кредитов, выданных заемщикам одной сферы деятельности, отрасли или региона, возможно резкое обвальное ухудшение качества портфеля. К прочим тенденциям следует отнести ограничение действия юридической составляющей риска из-за применения типичной документации и повышение внимания к риску мошенничества со стороны работников и владельцев банка.

Сравнительный анализ вероятностно-статистического, субъективно-вероятностного, лингвистического, нечеткого, нечетко-интервального и непосредственно интервального подходов к моделированию неопре-

деленных ситуаций позволяет сделать вывод о необходимости использования на практике различных подходов в зависимости от полноты и структуры доступной информации, а также о перспективности интервальных методов моделирования в силу наименьшего количества необходимой для принятия решения информации по сравнению с прочими методами и подходами.

Вероятностный подход не может быть признан надежным и адекватным инструментом решения слабоструктурированных задач. Автором предлагаются следующие критерии для обоснования применения того или иного метода для оценки портфельного кредитного риска:

- 1) при наличии большого количества объективных данных:
 - а) коэффициенты концентрации;
 - б) статистические методы;
 - в) расчет функций распределения;
 - г) модели CAPM и VAR-анализ;
- 2) при отсутствии объективных (наличии субъективных) данных:
 - а) теория нечетких множеств;
 - б) критерии теории игр;
 - в) матрица экранирования;
 - г) метод анализа иерархий;
- 3) при наличии данных за период менее года:
 - а) метод скользящих средних;
 - б) матрицы миграций;
 - в) сценарный анализ портфеля;
- 4) при наличии данных за период более года:
 - а) учет сезонных факторов;
 - б) жизненные циклы, кривые риска в поколениях (roll-rates);
 - в) матрицы миграций.

И. В. Лопаткина,

ГВУЗ “Украинская академия банковского дела НБУ”

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Мировая экономика продолжает свое замедление, которое многие экономисты еще несколько месяцев назад считали временным. Лидеры развитых стран, а также руководители основных финансовых институтов в той или иной форме заявили о том, что прогнозы основных экономических показателей в ближайшие два года будут неутешительными. Это, в свою очередь, вызвало цепную реакцию на всех мировых рынках. Заявление главы ФРС Бена Бернанке о том, что риск замедления экономического роста США является “значительным”, вызвало падение

двух основных американских фондовых индексов. В этом контексте стоит отметить важное изменение в мировой экономике – финансовые рынки стали намного более коррелированными, чем они были всего лишь несколько лет назад. Колебания мировых фондовых рынков в сентябре стали ярким тому подтверждением. Падение индексов S&P500 и Dow Jones сопровождалось практически равнозначным падением немецкого индекса DAX, британского FTSE и, что крайне примечательно, азиатского MSCI. Падение американского S&P500 за последние два месяца составило примерно 11 %, в то время как европейские индексы упали в среднем на 20 %. Причиной более стремительного падения европейских индексов можно считать кумулятивный эффект мировых проблем и проблем самого Евросоюза, которые местные фондовые рынки ощущают более остро. В целом, 29 мировых рынков вошли в так называемую “медвежью” стадию, обусловленную долгосрочным нисходящим трендом.

Полное отсутствие роста занятости в США в августе послужило своего рода сигналом к пробуждению как для американского правительства, так и для остальных мировых лидеров. Проблема рынка труда стала одной из самых обсуждаемых. Многие популярные экономические издания в деталях проанализировали состояние рынков труда в странах Европы и в США. Результаты оказались далеко неутешительными, главным образом потому, что слабое состояние рынка занятости обременяется еще и крайне пессимистическими перспективами в долгосрочной перспективе. Уровень безработицы в США остается по-прежнему на уровне 9,1 %, однако специалисты не видят сценариев, которые позволили бы кардинально поменять ситуацию (в данный момент это значит понизить показатель на 1,5–2 %). Показатель безработицы в некоторых странах Европы достиг своего критического значения (во II квартале совокупный уровень безработицы в Испании составил 20,6 %, а уровень безработицы среди молодежи – 40,1 %) и вполне может спровоцировать волну социального недовольства, а в таких странах, как Греция, Испания и Ирландия, уже обусловил вполне реальное выражение этого недовольства в виде демонстраций.

Риск второй волны рецессии по оценкам специалистов достиг 80 %. Аналитики опасаются, что вторая волна будет намного более проблемной с той точки зрения, что руководства стран, недавно подписавшиеся под внедрением мер фискальной консолидации, не смогут воспользоваться значительным стимулированием для реабилитации экономики. Рост экономики ЕС во II квартале составил всего лишь 0,2 %. При этом слабый рост сопровождался падением потребления в Еврозоне на 0,2 % (впервые за последние два года). Прогнозы экономического

роста на 2012 год в большинстве развивающихся стран также были понижены. В некоторых случаях понижение прогноза сопровождается упоминанием серьезных инфляционных рисков. Финансовые регуляторы большинства стран мира (за исключением Бразилии и Китая) вынуждены были отказаться от повышений учетных ставок. ЕЦБ и Резервный Банк Австралии, в частности, планировали повышение ставок еще два месяца назад. В результате осложнения экономической ситуации, роста безработицы и снижения приоритетности инфляции в списке текущих проблем эти меры рассматривают как неприемлемые.

О. В. Мірошніченко,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

АЛГОРИТМ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

Враховуючи те, що на ринку банківських послуг України відбувається підвищення вимог до показників ефективності та стабільності функціонування його суб'єктів, актуальності набуває своєчасна та адекватна оцінка власної стратегічної конкурентоспроможності. Таким чином, менеджменту банку необхідно постійно проводити дослідження як безпосередньо рівня власної стратегічної конкурентоспроможності, так і загального стану конкуренції на ринку банківських послуг у цілому.

Інструментом вирішення даної проблеми є формалізація процесів і закономірностей, які характеризують стратегічну конкурентоспроможність банку, за допомогою використання методів економіко-математичного моделювання. Отже, розробка науково-методичного підходу до оцінки рівня стратегічної конкурентоспроможності банку дозволить не лише надати кількісну оцінку поточного її рівня, але й визначити економічно обґрунтовану основу прийняття ефективних управлінських рішень.

Для забезпечення своєчасного коригування діяльності банку при зміні факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ і параметрів функціонування банків-конкурентів пропонуємо такий алгоритм інтегральної оцінки стратегічної конкурентоспроможності:

- 1) визначення факторів, які впливають на стратегічну конкурентоспроможність банку на ринку банківських послуг України;
- 2) систематизація виділених факторів у розрізі їх впливу на стратегічну конкурентоспроможність банку (внутрішнього та зовнішнього характеру);

- 3) систематизація факторів впливу на стратегічну конкурентоспроможність банку за ступенем їх корисності. Так, в окремі групи запропоновано виділити ті фактори, які зі збільшенням підвищують загальний її рівень (фактори-стимулятори), в іншу – фактори, які зі збільшенням зменшують загальний її рівень (фактори-дестимулятори);
- 4) формування системи критеріїв для кожного фактора стратегічної конкурентоспроможності банку та виділення тих з них, для яких існують нормативні значення (встановлені НБУ), та тих критеріїв, граничні значення яких не регламентуються законодавством і визначаються на рівні банку;
- 5) градація бальних оцінок факторів у розрізі кожного з виділених критеріїв залежно від:
 - гранично допустимого інтервалу (відкритого чи закритого) для критеріїв, яким відповідають нормативні рівні;
 - рівня відповідності критерію розрахованим значенням (темпом приросту);
- 6) виділення системоутворюючих складових стратегічної конкурентоспроможності банку: реальної та потенційної;
- 7) проведення кількісної оцінки факторів конкурентоспроможності на основі її системоутворюючих складових;
- 8) розрахунок інтегрального показника стратегічної конкурентоспроможності банку як суми показників, які характеризують реальну та потенційну складові;
- 9) надання якісної характеристики інтегрального показника стратегічної конкурентоспроможності банку;
- 10) графічна інтерпретація отриманих результатів оцінки рівня стратегічної конкурентоспроможності банку як комбінації координат точки на площині (співвідношення реальної та потенційної складових);
- 11) прийняття управлінських рішень керівництвом банку щодо подальших планів розвитку банку.

Таким чином, розроблений науково-методичний підхід до інтегральної оцінки стратегічної конкурентоспроможності банку дає можливість виявити параметри досягнутого її рівня та ідентифікувати потенційні можливості його підвищення за рахунок прийняття менеджментом банку управлінських рішень.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ступінь розвитку та ефективність діяльності банківської системи визначають розвиток економіки країни в цілому, оскільки саме банки є фінансово-економічними центрами обслуговування потреб суб’єктів господарювання. Досягнення рівноважного стану банківською системою України як ключової складової економічної системи є стратегічним завданням для держави.

На сьогодні банки діють у складних макроекономічних умовах. Фінансова криза перешкоджає банкам акумулювати достатню кількість фінансових ресурсів для забезпечення потреб реального сектору економіки. Негативні наслідки кризи потребують прийняття рішень щодо відновлення її стійкості.

Враховуючи вищезазначене, все більшої актуальності набуває проблема практичного втілення механізму забезпечення стійкості банківської системи через встановлення її рівноважного стану в умовах динамічної зміни макроекономічного середовища.

Перед монетарними органами влади стоїть завдання розробити і вдосконалити підходи щодо оцінки стабільності банківської системи з позиції стану її рівноваги та здатності протидіяти різним ризикам економічного середовища.

Основні етапи відновлення стійкості банківської системи зображені на рисунку 1.

Першим кроком відновлення фінансової рівноваги банківської системи є відновлення достатнього рівня ліквідності. Низький рівень ліквідності обмежує платоспроможність, ускладнює можливість по залученню депозитних ресурсів через втрату довіри до банківського сектора, а також доступ до зовнішніх джерел фінансування. Наслідком чого може стати дефіцит фінансових ресурсів. У разі відсутності вільних фінансових ресурсів суб’єкти господарювання не можуть виконати власні фінансові зобов’язання, в результаті чого утворюються фінансові розриви, що є свідченням порушення синхронності руху грошових коштів у системі.

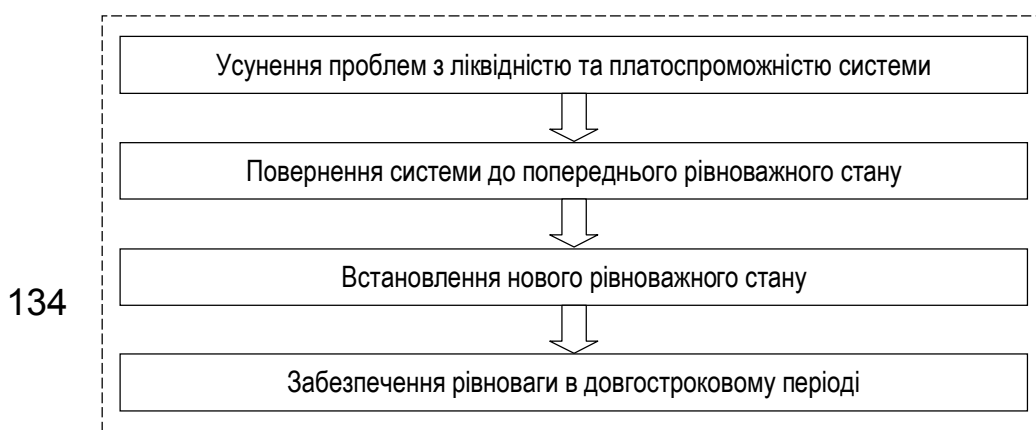

Рис. 1. Основні етапи відновлення стійкості банківської системи

Система повинна генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів відповідно до її потреб і функцій, покладених на неї. Банківська система повинна протидіяти відтоку вкладників і кредиторів. У той же час банківський кредит є основним інструментом подолання даної асинхронізації процесів в економіці.

В економічній теорії стійкість розглядається як одне з ключових понять концепції економічної рівноваги, відповідно до якої досягнення і утримання стаціонарно-рівноважного стану в економіці належать до найбільш важливих задач. Відновлення рівноважного стану забезпечує стабільність діяльності системи, що дозволяє нейтралізувати загрозу виникнення майбутніх кризових явищ як у короткостроковому, так і довгостроковому періодах.

Стійкість банківської системи можна розглядати як форму руху і як рівноважний стан банківської системи, а також здатність відновлювати цей стан після певних кризових явищ.

Таким чином, в умовах діючої фінансової кризи однією з основних проблем вітчизняної банківської системи є відновлення її рівноваги, забезпечення надійності і стійкості.

Я. І. Мозговий, аспірант

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

НЕФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах інтенсивної глобалізації людства, підвищення уваги до соціальних проблем та в пошуках ефективніших каналів комунікацій із зовнішнім середовищем все більше компаній (як промислових, так і фінансових) у всьому світі починають використовувати у власній діяльності концепцію корпоративної соціальної відповідальності. Одним з проявів такої поведінки компанії є звітування перед суспільством

щодо соціальних ініціатив, тобто публікація так званої соціальної, або нефінансової звітності. Дана форма звітності містить інформацію не тільки про результати економічної діяльності, але й соціальні та екологічні показники. Вона є публічною та розглядається як інструмент інформування різних стейкхолдерів компанії (акціонерів, співробітників, партнерів, клієнтів і суспільства) про те, як і якими темпами компанія реалізує закладені у своїх стратегічних планах розвитку цілі щодо економічної сталості, соціального добробуту та екологічної стабільності.

Дане явище є відносно молодим. Перші нефінансові звіти почали з'являтися всього два десятиліття назад, у той час як практика публікації річних фінансових звітів застосовується компаніями вже півтора століття.

Більшість компаній, що публікують такі звіти, роблять це з суто економічних міркувань для акціонерів та інвесторів, інші вважають, що працюють на імідж. У будь-якому випадку такий звіт є інформаційним віддзеркаленням діяльності компанії у сфері корпоративної відповідальності та стійкого розвитку за допомогою систематичної внутрішньої і зовнішньої звітності. Спектр питань такої звітності може впливати на вартість бізнесу, ухвалення суттєвих для нього рішень зацікавленими сторонами.

Важливо мати на увазі, що нефінансова звітність повинна нести не популістське навантаження, а відображати реальні факти і результати діяльності компанії. Нефінансовий звіт компанії повинен містити інформацію, спрямовану на всі групи стейкхолдерів, а саме: для клієнтів (про продукцію і послуги); для співробітників (гарантія зайнятості та охорони здоров'я); для місцевої громади (фінансові показники, вплив на зовнішнє середовище, кількість створених робочих місць, інвестиції та інше); інформацію для широкої громадськості (штрафи, стягнені з компанії, нагороди та ін.).

Одним із ключових аспектів публікації нефінансової звітності є її періодичність. Немає сенсу випускати соціальний звіт одноразово. Цінністю є не разовий опис цілей і проблем, а послідовна публікація (раз на рік, або раз на два роки) досягнутих результатів і нових планів.

У світовій практиці розроблено ряд керівних принципів і стандартів нефінансової звітності, серед яких виділяють такі:

- стандарти AA1000, SA8000, ISO 14000;
- Глобальна ініціатива звітності (GRI);
- стандарти, розроблені Інститутом етики бізнесу;
- стандарти, розроблені Дослідницьким центром стабільного туризму;
- стандарти, розроблені агенцією Standard Ethics;

- підходи до нефінансового звітування FLA (Fair Labor Association) та FWF (Fair Wear Foundation);
- рекомендації Глобального договору ООН та міжурядової робочої групи ООН з міжнародних стандартів звітності тощо.

Найпоширенішими (з перелічених) стандартами нефінансової звітності є ISO 14000, Social Accountability 8000 (SA 8000), Account Ability 1000 (AA 1000) і Global Reporting Initiative (GRI).

Є. Ю. Мордань, аспірант

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Процес глобалізації міжнародних фінансових ринків супроводжується стрімким зростанням ролі банківської сфери в розвитку національної економіки як провідної ланки фінансової системи, за допомогою якої держава здійснює вплив на макроекономічну ситуацію в країні. Ризикований характер, притаманний банківській галузі, зумовлює необхідність здійснення більш жорсткої регламентації банківської діяльності з боку органів державної влади, в особі Національного банку України (НБУ).

Ефективне банківське регулювання повинне базуватися на використанні принципів державного регулювання банківської діяльності, що забезпечить можливість досягнення безпеки та фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Слід погодитися з думкою провідних науковців у галузі банківського регулювання та нагляду, що регулююча державна політика в сфері банківських відносин повинна ґрунтуватися на дотриманні таких принципів, як еластичність, послідовність, справедливість, достатність.

Разом з тим слід відмітити, що принцип достатності розглядається більшістю науковців дещо однобічно, зокрема як здійснення регулювання банківської діяльності лише в межах своєї компетенції, визначеної законом. У цьому контексті мова йде насамперед про принцип компетентності.

На нашу думку, перелік принципів, за допомогою яких буде здійснюватися ефективне банківське регулювання, доцільно доповнити такими:

- законності: органи державної влади здійснюють регулювання банківської діяльності відповідно до існуючої нормативно-правової бази;
- цілеспрямованості: обрана політика державного банківського регулювання повинна забезпечити результативність її діяльності, тобто

направлена на досягнення головної мети – стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів, а також забезпечення здійснення банками покладених на них функцій;

- когерентності: прийняття рішень органами державної влади стосовно регулювання банківської системи безперечно залежить від сучасного стану соціально-економічного розвитку країни. Досягається шляхом постійного збору та аналізу відповідних показників розвитку країни, які прямо чи опосередковано впливають на ефективність банківської системи України;
- збалансованості інтересів: діюча політика банківського регулювання повинна враховувати інтереси держави, суспільства та власників банківських установ. Прагнучи максимізувати прибутки, банкіри можуть не враховувати інтереси держави та клієнтів. Для усунення дисбалансу інтересів НБУ здійснює прямий або опосередкований вплив на діяльність державних і комерційних банків;
- прозорості: надання достовірної, оперативної та повної інформації про діяльність органів державної влади та прийнятих ними рішень у банківській галузі;
- операційної незалежності: державне регулювання банківської діяльності здійснюється без зазіхання на економічну самостійність суб'єктів банківських відносин. Банківські установи мають право без обмежень ухвалювати рішення і впроваджувати будь-яку діяльність, яка не суперечить чинному законодавству країни;
- відповідальності: кожен суб'єкт банківських правовідносин несе відповідальність за порушення норм чинного законодавства.

Закріплення принципів у банківському законодавстві забезпечить правильність і точність реалізації регулюючої політики держави, що сприятиме досягненню фінансової стабільності банківської системи України.

В. В. Оніщенко, аспірант

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ОЩАДНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У щорічному звіті ПАТ “Державний ощадний банк України” керівництво банку визначило такі пріоритетні напрямки розвитку бізнесу: розширення клієнтської бази установи та нарощення обсягів операцій з клієнтами; виважений підхід до відносин з великими, стратегічно важливими для України державними підприємствами; участь у загальнодержавних урядових програмах з метою забезпечення взаємодії

учасників; утримання лідируючої позиції на ринку банківських послуг по розрахунково-касовому обслуговуванню шляхом надання якісних послуг корпоративним клієнтам; досягнення максимальної швидкості здійснення розрахунково-касового обслуговування підприємств шляхом впровадження автоматизованої платіжної системи “БАРС-Millennium”; дотримання нормативів ліквідності, мінімізація строкових розривів між операціями залучення та розміщення коштів, мінімізація ризиків ліквідності; зниження банківських ризиків шляхом диверсифікації клієнтської бази та зниження концентрації коштів та їх ресурсів у великих клієнтів; розвиток системи підвищення кваліфікації кадрів для покращення якості банківського менеджменту та ін. На нашу думку, існує два напрями подальшого розвитку Ощадбанку на ринку банківських послуг України.

Перший напрямок – банк має брати участь у розробці стратегій розвитку фінансових установ державної власності та супроводженні реалізації державних проектів. Насамперед державна банківська установа має супроводжувати реалізацію проектів, які стосуються реформ у житлово-комунальному господарстві, будівництва доступного житла та ін. Тобто Ощадбанк має супроводжувати розвиток пріоритетних програм для держави. Даний напрям розвитку може бути реалізований шляхом наступних змін. Насамперед необхідно наростити капітал банку в 1,5–2 рази шляхом додаткових вливань у статутний капітал з боку єдиного акціонера – держави. Джерелом можуть бути кошти, отримані від потенційної приватизації “Укрексімбанку” або фінансування за допомогою субординованого боргу. Такі додаткові інвестиції мають бути направлені на вдосконалення технічного забезпечення установи та розробку інноваційних банківських послуг. По-друге, необхідно перерозподілити потужності з надання фінансових послуг “Укрпоштою” на користь Ощадбанку або шляхом утворення спільного холдингу, або шляхом реорганізації, або шляхом утворення спільного холдингу. Автор обґрунтовує дану необхідність тим, що недоцільно створювати конкуренцію між двома державними суб’єктами бізнесу. Для Ощадбанку такий крок дасть можливість розширити філіальну мережу. Іншим важливим чинником подальшого розвитку Ощадбанку може стати залучення усіх державних установ і підприємств, а також їхніх працівників до обслуговування в Ощадбанку. Також важливо здійснювати через дану установу усі державні виплати, таким чином підвищуючи ефективність володіння державою таким активом, як банк. Необхідно розширювати мережу власних банкоматів та POS-терміналів за рахунок додаткових внесків від акціонера. Це дасть змогу активно розвивати карткову сис-

тему НСМЕП та подолати існуючу проблему, яка стримує розвиток обслуговування населення. Ощадбанк має активно залучатися до реалізації усіх державних програм, особливо тих, які мають пріоритетне значення: розвиток села, експорту, житлового будівництва та ін.

Другим напрямком розвитку ПАТ “Державний ощадний банк України” має бути розвиток банківських технологій, які використовуються ним при наданні банківських послуг. Зрозуміло, що на сьогодні та в найближчий час основою клієнтської бази банку залишатимуться громадяни, проте, орієнтуючись на розвиток установи в майбутньому, вже час задумуватися над поступовим залученням до обслуговування все більшого кола юридичних осіб, а отже, необхідно освоювати нові банківські технології, які є одним із вагомих чинників розширення власної частки ринку надання банківських послуг юридичним особам. Здійснення інноваційної діяльності в подальшому обов’язково призведе до додаткових конкурентних переваг установи.

К. В. Піскун,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ОТОТОЖНЕННЯ ПОНЯТЬ “СОЦІАЛЬНА СФЕРА” ТА “СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА”

У контексті забезпечення гідного життя та вільного розвитку людини найважливішу нішу посідає соціальна сфера. Згідно з Конституцією соціальною державою, що повною мірою повинна забезпечувати всі аспекти соціальної сфери, визнано й Україну. Та процес створення такої держави не завершується і на сьогоднішній день. Першочерговою його задачею для формування стійкої соціальної держави є конкретизоване, виокремлене та чітке розуміння поняття “соціальна сфера”, якого на сьогодні не існує та яке дуже часто ототожнюється із зовсім іншою категорією – соціальною інфраструктурою.

Ототожнення вищезазначених понять надає змісту соціальної сфери обмеженого розуміння, оскільки її зводять до непромислової сфери та сфери послуг; сфери відносин і взаємозв’язків; частини інших сфер життя та діяльності і цим вказують, що вона не є і не може бути самостійною. Крім того, ряд авторів розділяють думку про те, що соціальна сфера – це передавальний ланцюг між економікою та політикою. Такий підхід, на нашу думку, не повною мірою відображає зміст поняття “соціальна сфера”, оскільки відтворює саме життя, і лише потім – діяльність у її різних суспільних проявах.

Виокремимо досить цікавий погляд на сутність соціальної сфери, запропонований М. С. Касимовою. Вона вказує, що “соціальна сфера” – це сукупність галузей народного господарства, тією чи іншою мірою задіяних у процесі діяльності, які дають можливість задовольнити потреби громадян, працівники яких одержують відповідні доходи із коштів, які виділяє суспільство на ці потреби. Очевидним є те, що в даному визначенні соціальну сферу розкрито тільки як соціальну інфраструктуру, без зв’язків і відношень у ній соціальних суб’єктів.

З приводу розмежування даних понять у науковому світі і поза його межами вже сьогодні існують активні дискусії, які можна звести до двох основних позицій: пряме або опосередковане ототожнення соціальної сфери з соціальною інфраструктурою та виокремлення соціальної інфраструктури як елемента соціальної сфери.

Зазначимо, що більшість дослідників все ж таки трактують соціальну сферу як поняття більш багатоаспектне та різнопланове, ніж соціальна інфраструктура, а соціальну інфраструктуру вважають ваговою складовою соціальної сфери.

На нашу думку, даний підхід є продуктивним, оскільки саме соціальна сфера охоплює весь простір життєдіяльності людського суспільства. А функціями інших категорій є виробництво матеріальних благ, духовних і моральних цінностей, політичних ідей, норм поведінки, гармонізація інтересів населення тощо.

Отже, соціальна сфера – це сфера, що сприяє підвищенню якості життєдіяльності як суспільства, так і кожного окремого громадянина, створює належні умови для його існування та розвитку. А соціальна інфраструктура є її елементом, невід’ємною складовою, тому ототожнення понять “соціальна сфера” та “соціальна інфраструктура” є неприпустимим.

Л. Д. Павленко,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА КРЕДИТНІ ПРОДУКТИ БАНКУ

Стратегічна мета діяльності будь-якого банку полягає у збільшенні обсягів наданих послуг і розширенні клієнтської бази шляхом удосконалення асортименту послуг, покращення якості обслуговування клієнтів та проведення гнучкої цінової політики. Для досягнення даної мети

банком розробляється стратегічний план, який передбачає визначення стратегічних цілей діяльності та шляхів досягнення.

Варто зазначити, що для виконання поставлених завдань банки використовують як цінові, так і нецінові інструменти управління, параметри яких враховують галузевий рівень.

Ключовим орієнтиром при встановленні цін на власну продукцію є ринкові цінові параметри банківських продуктів. Тому ціни на кредитні продукти встановлюються за допомогою ринкових методів ціноутворення, зокрема з орієнтацією на конкурентів.

Таким чином, цінова стратегія банку встановлення цін на кредитні продукти повинна враховувати середньогалузевий рівень цін, цінові параметри на аналогічні продукти банків-конкурентів, індивідуальні особливості клієнтів та пріоритетні напрямки діяльності банку.

Ціноутворення на кредитні продукти відбувається під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, які наведено на рисунку 1. При цьому зовнішні фактори ціноутворення можна поділити на фактори прямого та опосередкованого впливу.

Зовнішнім фактором прямого впливу, який є основним при встановленні цін на кредитні продукти, є рівень конкуренції та кон'юнктура ринку банківських продуктів.

Зовнішніми факторами опосередкованого впливу на ціноутворення кредитних продуктів є фактори, що впливають на загальний стан і ринки банківських продуктів, що в подальшому мають вплив на цінову політику банку, а отже, і на ціноутворення кредитів. Такими факторами є рівень державного регулювання ціни, зміна валютного курсу, темпи інфляції.

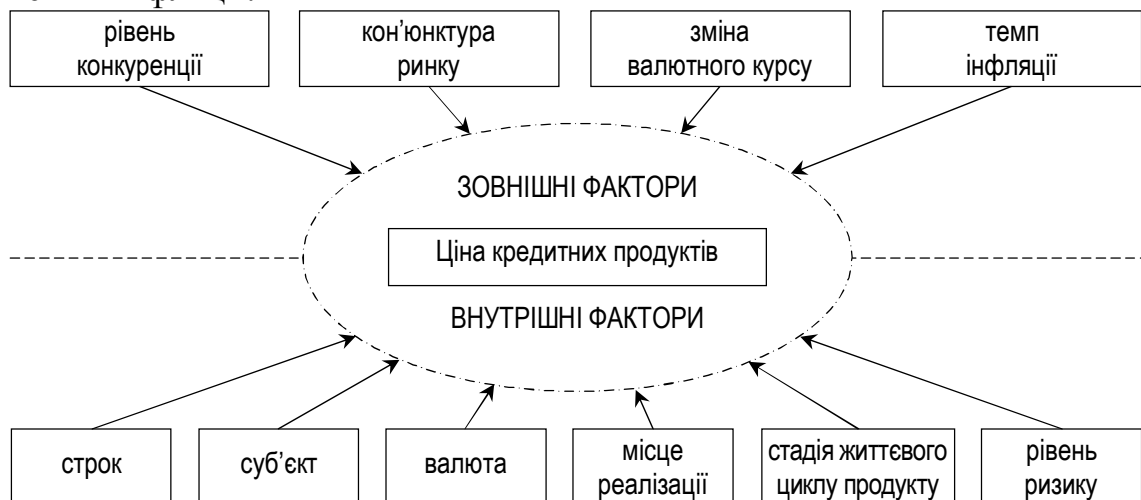

Рис. 1. Фактори, що впливають на ціноутворення кредитних продуктів

До факторів внутрішнього впливу на ціноутворення кредитних продуктів пропонуємо відносити такі: строк кредиту; валюту, в якій надається продукт; місце реалізації продукту банку; категорію суб'єктів, яким реалізуються банківські продукти; стадію життєвого циклу банківського продукту; рівень ризику банківського продукту.

Після визначення та систематизації факторів ціноутворення на кредитні продукти банку необхідно провести розрахунок складових ціноутворення, а саме реальну та індикативну ціни ресурсів банку для визначення базової процентної ставки на кредитні продукти.

Якщо реальна вартість ресурсів банку є меншою за ринкову (індикативну), базою для встановлення ставки на кредит буде ринкова вартість ресурсів, що принесе додаткові вигоди банку. Якщо ж виникне обернена ситуація (реальна вартість ресурсів банку буде більшою за ринкову), базою для ціноутворення кредитних продуктів є реальна ціна його ресурсів.

Для визначення критеріїв, які будуть використовуватися при коригуванні базових ставок, пропонуємо враховувати внутрішні фактори ціноутворення на банківські кредитні продукти.

Розраховані значення процентних ставок на окремі кредитні продукти мають передаватися на затвердження КУАП, який прийматиме рішення щодо прийняття чи відхилення даних ставок. Це дозволить обґрунтовано визначати межі процентних ставок, періодичність їх перегляду з урахуванням реальних економічних умов як для банку, так і для клієнтів.

*О. М. Пахненко, О. Г. Кузьменко, аспіранти
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ

Центральне місце в системі ризик-менеджменту страхової компанії займає управління страховими ризиками. Останні являють собою певні події, на випадок яких здійснюється страхування, та характеризуються такими ознаками, як ймовірність і випадковість настання.

Особливістю страхових ризиків як об'єкта управління є їх діалектичний характер, пов'язаний із тим, що страхова компанія, з одного боку, намагається наростити обсяги свого страхового портфеля з метою збільшення надходжень страхових платежів. З іншого боку, для збереження необхідного рівня платоспроможності та фінансової стійкості страховик повинен уникати акумуляції у страховому портфелі масових і

катастрофічних ризиків, що можуть викликати необхідність здійснення значних за обсягами виплат страхових відшкодувань.

У цілому процес управління страховими ризиками являє собою сукупність цілеспрямованих дій щодо мінімізації рівня даних ризиків або зменшення збитків від настання страхових випадків. Реалізація зазначених заходів здійснюється на всіх етапах надання страхової послуги та, відповідно, тісно переплітається із іншими напрямками управлінської діяльності страхової компанії.

Так, наприклад, підготовчий етап управління страховими ризиками включає визначення страховою компанією переліку ризиків, що можуть бути прийняті на страхування; прийняття рішень про страхування або відмову від страхування конкретних ризиків; визначення рівня тарифних ставок та інших суттєвих умов договору страхування. Таким чином, на даному етапі управління страховими ризиками відбувається у взаємозв'язку із тарифною та андеррайтинговою політикою страховика та базується на результатах актуарних розрахунків величини страхових тарифів і коригувальних коефіцієнтів до них.

Заходи щодо управління страховими ризиками після прийняття їх на страхування включають: проведення перевірок об'єктів страхування та реалізацію превентивних заходів щодо зниження їх схильності до ризику; визначення фінансових джерел покриття страхових ризиків, у тому числі встановлення ліміту власного утримання страхової компанії та формування відповідних обсягів страхових резервних фондів, забезпечення передавання іншої частини відповідальності за страховими ризиками у перестраховання або їх перерозподіл із застосуванням альтернативних інструментів управління ризиками. Таким чином, на даному етапі політика управління страховими ризиками повинна узгоджуватися з політикою управління страховим портфелем (зокрема щодо видів і розмірів ризиків, залишених на власному утриманні), резервною політикою страховика (щодо видів та обсягів створюваних резервних фондів, участі в централізованих страхових резервних фондах) тощо.

Що стосується заключного етапу управління страховими ризиками, то він передбачає проведення оцінки ефективності застосованих заходів впливу на страхові ризики шляхом розрахунку показників частоти настання страхових випадків та частки виплачених страхових відшкодувань у загальному обсязі отриманих страхових премій. Ці дані можуть бути використані в подальшому для коригування заходів ризик-менеджменту страхової компанії та внесення відповідних змін до розрахунку страхових тарифів і коригуючих коефіцієнтів до них.

Таким чином, управління страховими ризиками є складним і неперервним процесом, нерозривно пов'язаним із багатьма іншими напрямками управлінської діяльності страховика. Це вимагає формування

системного підходу до управління страховими ризиками на основі врахування цілей ризик-менеджменту страхової компанії, результатів актуарних розрахунків, специфіки ризиків, що входять до страхового портфеля страховика, та ряду інших факторів.

М. В. Плотнікова,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ДОГОВІРНІ АКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Правовою формою державного регулювання діяльності банків, на нашу думку, є правові акти, які видає Національний банк України (нормативні; інтерпретаційні; правозастосовчі; договірні). Серед них малодослідженими, на наш погляд, є договірні акти Національного банку України (далі – Нацбанк). Укладення таких договорів, кожен з яких має певні особливості, прямо передбачене українським банківським законодавством та деталізоване в нормативно-правових актах Нацбанку.

Серед договірних актів Національного банку тими, в яких визначаються права та обов’язки банків, і тому вони стають формою регулювання їх діяльності, є:

- 1) письмова угода між банком і Нацбанком як один із заходів впливу (п. 3. ч. 1. ст. 73 Закону України “Про банки і банківську діяльність”), за якою банк зобов’язується вжити заходів щодо усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо. Укладається вона за ініціативою банку, умови пропонує банк-порушник, однак вагоміший вплив при обговоренні умов має Нацбанк. Відмінність цієї письмової угоди від інших договорів полягає в тому, що на банк у результаті її підписання покладаються лише обов’язки, а Нацбанк отримує лише право контролювати хід виконання зобов’язань, взятих на себе банком. І все ж таки навіть умовна добровільність її укладання не дає підстав визнавати цей акт правозастосовчим, таким як, наприклад, рішення про застосування до банку підвищених економічних нормативів;
- 2) договори, пов’язані із відкриттям кореспондентських рахунків банків, а саме: договір про кореспондентський рахунок у Нацбанку; договір про розрахунково-інформаційне обслуговування в системі електронних платежів Національного банку України та надання послуг системою електронної пошти Національного банку України; договір про використання криптографічних засобів захисту інформації в системі електронних платежів Національного банку України; про надання послуг системою електронної пошти Національного

банку України. Зразки зазначених договорів затверджені постановою Правління Національного банку України від 16.08.2006 № 320 “Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті”. Причому сторони можуть змінювати передбачені зразками договорів умови, а також установлювати інші умови, які мають відповідати законодавству України;

- 3) договори, пов’язані зі здійсненням рефінансування банківських установ (кредитний договір, договір застави цінних паперів, генеральний кредитний договір, операції репо, кредитні договори про надання стабілізаційних кредитів). Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 42 Закону України “Про НБУ” Нацбанк для забезпечення виконання покладених на нього функцій надає кредити комерційним банкам для підтримки їх ліквідності за ставкою, не нижчою ставки рефінансування, та у визначеному Нацбанком порядку. Загальні умови здійснення регулювання ліквідності банків визначаються Розділом I Положення № 259.

Нацбанк, укладаючи дані види договорів, повинен керуватися публічними, а не приватними інтересами.

Підбиваючи підсумок аналізу договірних актів Нацбанку, які є формою державного регулювання діяльності банків в Україні, можна визначити їх загальні ознаки: публічно-правовий характер; обов’язковою стороною є Нацбанк або уповноважена ним особа; ініціатива укласти договір виходить від банку; неукладання договору або зменшить можливості банку якісно надавати банківські послуги (договори, пов’язані з участю у СЕП Нацбанку), або спричинить застосування заходів впливу (неукладення письмової угоди при порушенні нормативів капіталу).

*В. В. Роєнко, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

В умовах поступового загострення конкуренції на ринку та підвищення збитковості окремих страхових операцій страховики все більше уваги приділяють питанням активізації інвестиційної діяльності як додаткового джерела отримання прибутку. Страхові компанії захищають власні та тимчасово вільні залучені кошти від інфляційного знецінення шляхом розміщення в різноманітні фінансові інструменти, що дозволяє їм досягти не лише фінансової стійкості, але й конкурентоспроможності на страховому ринку.

Досліджуючи інвестиційну діяльність страхових компаній, необхідно чітко визначити той інвестиційний потенціал, яким вони володіють, та фактори, які визначають його обсяг.

Інвестиційний потенціал страхових компаній можна розглядати як організовану сукупність наявних і потенційно можливих інвестиційних ресурсів, що використовуються ними для розміщення у визначених законодавством напрямках з метою реалізації тактичних і стратегічних цілей діяльності страховиків.

Процес формування та реалізації інвестиційного потенціалу страхових організацій неможливий без систематизації та дослідження факторів впливу на нього. З метою покращення ефективності управління розміщення інвестиційних ресурсів страховиків запропоновано розглядати фактори впливу з погляду: можливості управління (об'єктивні та суб'єктивні) та джерел виникнення (ендогенні та екзогенні).

До об'єктивних відносять ті фактори, які не залежать від діяльності держави в цілому та страхової організації зокрема. До них можна віднести: фінансові кризи, терористичні акти, стихійні лиха та інші. Відповідно, суб'єктивні фактори є результатом причинно-наслідкових зв'язків щодо прийняття відповідних управлінських рішень як на мікро-, так і на макрорівні.

Крім цього, за джерелами виникнення всі фактори впливу на процес формування та використання інвестиційного потенціалу страхових організацій можна розподілити на екзогенні та ендогенні.

Екзогенні фактори впливу відображають стан та особливості макросередовища, в якому функціонує страхова компанія. До найбільш суттєвих можна віднести: економічну та політичну ситуацію в країні, стан розвитку фінансового ринку, ступінь розвитку страхового ринку, рівень інфляції, наявність платоспроможного попиту та заощаджень у населення тощо. Вагому роль у процесі формування та використання інвестиційного потенціалу страхових компаній відіграє державна політика у фінансовому секторі економіки. При її реалізації ключовим моментом є мінімізація ризику експропріації активів, який вважається головною перешкодою для ефективного розвитку фінансового сектору. Внаслідок високої ймовірності втрати фінансових ресурсів економічні суб'єкти поступово вивільняють їх з фінансового обігу. Органи державної влади у рамках реалізації фінансової політики здійснюють комплекс заохочувальних заходів, зокрема у напрямку стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання (встановлення пільг, визначення стратегічно важливих напрямків інвестування тощо). Окрім цього, до сфери функціональних повноважень органів державної влади належить

розвиток правового та інформаційного забезпечення фінансового ринку, що забезпечить його ефективне та стабільне функціонування.

До ендогенних відносять ті фактори впливу, які формуються в межах страхового бізнесу, зумовлені рівнем його розвитку та ефективністю функціонування. Дослідження й аналіз діяльності страхових організацій дозволили виокремити внутрішні фактори, що найбільше впливають на інвестиційний потенціал, зокрема: фінансовий стан страхової організації, розмір компанії, стадія життєвого циклу компанії, обсяг інвестиційних ресурсів, структура сформованого страхового портфеля за часовим аспектом тобто за термінами дії договорів страхування. Крім цього, важливе значення при реалізації інвестиційного потенціалу має рівень організаційного забезпечення управління розміщенням коштів страховиків, що визначає якість інвестиційних вкладень через встановлення оптимального співвідношення між параметрами “дохідність – ризикованість – надійність”.

Таким чином, інвестиційний потенціал страхових компаній можна розглядати як взаємопов’язану сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, що визначають можливості страхових організацій залучити фінансові ресурси та ефективно розмістити їх у різноманітні об’єкти інвестування.

*С. О. Рубан, О. О. Рубан, А. М. Деркач, аспіранти
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день галузь майнового страхування є важливою та невід’ємною складовою соціально-економічної системи суспільства. Значення даного страхування полягає в тому, що майно служить обов’язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності населення. Забезпечення його захисту є пріоритетним завданням у системі страхових відносин. Негативні наслідки природних і техногенних аварій, пожеж, дорожньо-транспортні пригоди та інші явища завдають значної шкоди майну, тому розвиток майнового страхування є об’єктивною необхідністю розвитку сучасного суспільства.

Серед основних тенденцій розвитку сучасного ринку майнового страхування в Україні можна відмітити такі: слабкий розвиток страхової інфраструктури; функціонування значної кількості страховиків; загострення конкуренції на ринку, а також посилення впливу страхових компаній з іноземним капіталом. Активного поширення набули

експрес-поліси, що передбачають страхування майна без проведення огляду. Ліміти відповідальності по них незначні, що дозволяє страховикам знизити вартість страховок до 200–500 грн. на рік. Також характерною ознакою ринку майнового страхування на вітчизняному ринку є посилення ролі посередників – страхових брокерів. Їх діяльність, як незалежних професійних консультантів, сприяє наданню якісних послуг страхувальнику при здійсненні вибору надійної страхової компанії.

На початок 2011 року за розмірами страхових виплат лідерами майнового страхування на вітчизняному ринку є страхові компанії: АХА, СК “Українська страхова група”, Аванте, Оранта, Уніка, Лемма та ін. У структурі портфеля даних компаній майнового страхування найбільшу питому вагу головним чином займає КАСКО страхування автотранспортних засобів.

Основною причиною, що перешкоджає реальному і значному зростанню страхування майна стосовно фізичних осіб, є низький рівень їх доходів. На це посиляються більшість експертів і фахівців страхової справи. Проблеми макроекономічного характеру та насамперед низький рівень життя населення стають на заваді успішного розвитку ринку майнового страхування у нашій державі та досягнення нею рівня високорозвинутих країн. На сьогодні в Україні є застрахованими не більше 10 % ризиків, що порівняно з країнами Західної Європи, США та Японії, в яких даний показник знаходиться на рівні 95 %, є недостатнім.

Валові премії у добровільному майновому страхуванні за I квартал 2011 року порівняно з аналогічним кварталом 2010 року зросли на 26,6 % (з 3 273,5 до 4 143,1 млн. грн.). Чисті премії – з 1 524,8 до 1 551,8 млн. грн., тобто на 1,8 %. Валові виплати у добровільному майновому страхуванні за даний період зменшилися на 21,6 % (з 840,5 до 659,0 млн. грн.). Чисті виплати – з 825 до 639,1 млн. грн., тобто на 22,5 %.

Аналізуючи динаміку страхових премій у розрізі видів майнового страхування за даний період, відмітимо таке: обсяг страхових премій автострахування зріс на 4,8 % (з 1 113,2 до 1 166,2 млн. грн.); страхування вантажів та багажу зросло на 19,7 % (з 130,8 до 156,5 млн. грн.); страхування від вогневих ризиків зросло на 10,5 % (з 212,9 до 235,4 млн. грн.); страхування майна на 0,8 % (з 330,7 до 333,5 млн. грн.); страхування фінансових ризиків на 39,8 % (з 151,9 до 212,3 млн. грн.), суттєво зменшилося страхування кредитів на 487,9 млн. грн. (65,6 %). Тобто за період з I кварталу 2010 року до I кварталу 2011 року характерною є позитивна динаміка страхових премій за розглянутими видами майнового

страхування, де найбільший темп приросту має страхування фінансових ризиків.

Забезпечення успішного функціонування страхового ринку майнового страхування вимагає обов'язкового врахування практики країн ЄС і держав СНД та адаптації до умов та стану національної економіки. Перед вітчизняними страховиками постає складне завдання стосовно нарощення обсягу та якості наданих послуг, збільшення страхових виплат населенню та юридичним особам, підвищення фінансової надійності та ліквідності своїх активів, а також формування комунікацій зі споживачем шляхом його страхової освіти за допомогою засобів масової інформації.

Е. С. Рыбалтовская,

Белорусский государственный экономический университет, г. Минск

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА

Центральный банк как регулирующий орган для выполнения возложенных на него функций реализует денежно-кредитную политику, которая включает в себя и процентную политику.

Процентная политика центрального банка является важным инструментом регулирования банковской деятельности. Ее влияние на экономику сложно переоценить. Так, например, при проведении центральным банком экспансионистской политики процентные ставки на денежные ресурсы снижаются, тем самым стимулируется экономический рост, при повышении центральным банком процентных ставок в рамках рестрикционной политики сдерживается рост инфляции, что в свою очередь обеспечивает стабильность национальной валюты.

Центральными банками стран устанавливаются различные процентные ставки, а именно:

- ставка рефинансирования – ставка, которая отражает стоимость денежных ресурсов центрального банка, то есть это ставка, по которой центральный банк рефинансирует (кредитует) коммерческие банки. Таким образом, маневрируя данной ставкой, центральный банк оказывает влияние на стоимость, уровень спроса и предложения кредитных ресурсов на денежном рынке. Но следует отметить, что на практике не всегда рефинансирование банков осуществляется под ставку рефинансирования, поэтому данная ставка может играть роль ориентира процентных ставок денежного рынка и

индикатора состояния экономики, изменение которого будет говорить о намеченном направлении ее развития;

- учетная ставка – ставка по учету (переучету) векселей банков центральным банком. Изменяя ставку по учётным (или дисконтным) кредитам, центральный банк оказывает влияние на ставки по кредитам коммерческих банков, предоставляемых экономике. На сегодняшний день многие центральные банки не используют термин “учетная ставка”, так как в операциях рефинансирования, проводимых центральным банком, используются и другие ценные бумаги, не только векселя;
- ставки по операциям на открытом рынке. Это операции по рефинансированию банков, они также могут проводиться с ценными бумагами, с иностранной валютой. Отличие данных операций состоит в том, что центральный банк их проводит по собственной инициативе, не ставя цель получения дохода, а цель оказания влияния на ликвидность банков и соответственно на денежное предложение экономике. Ставки по данным операциям устанавливаются на основе проводимых аукционов и без них. Такими ставками могут быть: процентная ставка по ломбардному кредиту, процентные ставки по облигациям центрального банка, процентные ставки рынка государственных ценных бумаг, процентные ставки рынка других высоколиквидных ценных бумаг, ставки по операциям СВОП;
- ставки по постоянно доступным операциям регулирования текущей ликвидности банковской системы. К таким операциям относят краткосрочные кредиты (депозиты), предоставляемые центральным банком кредитно-финансовым институтам. Ставки по таким операциям фиксированные, могут носить штрафной характер. Ставки по кредитам задают верхний предел стоимости денежных ресурсов, ставки по депозитам – нижний. Примерами могут быть ставки по кредитам (депозитам) овернайт.

Процентная политика в контексте системы методов и инструментов денежно-кредитного регулирования направлена на снижение уровня инфляции и обеспечение устойчивости национальной денежной единицы.

Так, можно отметить цели процентной политики центрального банка: поддержание на положительном уровне реальных процентных ставок для стимулирования сбережений и инвестиций; обеспечение преимущественной доходности инструментов денежного рынка в национальной валюте по сравнению с инструментами в иностранной валюте; в периоды экономической нестабильности использование дифференцированного метода установления процентных ставок для

обеспечения доступности кредитов отдельным категориям заемщиков, например, социально незащищенным группам населения и др.

Регулируя стоимость национальных денег через процентную ставку, центральный банк оказывает влияние и на уровень сбережений и инвестиций в экономике, спрос на финансовые активы, движение капиталов и др., но для этого требуется определенный временной лаг. Так при изменении процентной ставки центрального банка изменяются объемы рефинансирования коммерческих банков, последние корректируют свою кредитную политику, что заставляет экономических субъектов повысить или снизить спрос на кредитные ресурсы, увеличить сбережения или потребление. Затем происходит изменение структуры денежной массы, так как изменяется структура и объемы сбережений в разрезе валют, структура кредитного портфеля банков, структура объема ресурсов (собственных и заемных) хозяйствующих субъектов. Все в совокупности оказывает влияние на составляющие ВВП, то есть на потребление, расходы и доходы государства, инвестиционную политику и чистый экспорт. Но следует отметить, что корректируют передачу импульсов от центрального банка такие факторы, как уровень развитости экономики, инфляционные и девальвационные ожидания, степень открытости экономики и либерализации валютного рынка и др.

Как известно, наиболее эффективно происходит передача импульсов от центрального банка экономике по процентному каналу в странах с развитой финансовой системой. Странам же с переходной экономикой для повышения эффективности процентной политики следует первоначально снизить административное влияние не только в монетарной, но и в других сферах экономики, осуществить переход к рыночным отношениям, повышать конкурентоспособность производимой продукции, а также развивать рынок ценных бумаг.

*Т. С. Савичева, доц.,
Филиал Всероссийского заочного
финансово-экономического института, г. Брянск*

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ: НОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕГУЛИРОВАНИЮ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА

Фундаментальные основы функционирования финансовой системы определяют ее как инструмент перераспределения ресурсов в реальной экономике. Мировой финансовый кризис 2008 года продемонстрировал дисбаланс в работе финансовых рынков, который привел к мировому

экономическому кризису. Стали очевидными огромный накопленный разрыв и диспропорции в развитии финансового и реального секторов, как следствие – низкая эффективность в использовании инструментов финансового рынка для функционирования реальной экономики. Это требует пересмотра существующих систем регулирования финансовых рынков и банковского сектора.

Многочисленные финансовые деривативы получили свойство ликвидности и на порядок увеличили суммарную стоимость накопленных финансовых активов в сравнении с реальными активами. Кризисные явления продемонстрировали, что существующие технологии и органы регулирования деятельности банков и других кредитных организаций в условиях сложившейся либерализации не позволяют защитить общество от подобных потрясений.

Национальная банковская система может быть стабильной и эффективной в том случае, когда она опирается на эффективный реальный сектор. Спекулятивная составляющая финансового рынка отрывается от состояния реального сектора экономики, в то же время оказывая существенное воздействие на происходящие в реальной экономике процессы.

Монетарные власти развитых стран пытаются более жестко регулировать финансовые рынки, проводя одновременно стимулирующую монетарную политику. С момента возникновения первых проблем на финансовых рынках регуляторы обеспечивали финансовые рынки дополнительной ликвидностью, что резко усилило государственное регулирование денежной сферы. Стимулирующая монетарная политика российского регулятора по поддержке ликвидности привела не к расширению кредитной деятельности банков, а к приобретению ими иностранной валюты и последующей девальвации рубля.

В настоящее время Банк России основное внимание уделяет контролю над капиталом банков. Системообразующие банки эти требования выполняют, и в зоне контроля находятся небольшие банки и их капитализация. Однако основные риски в банковском секторе связаны с деятельностью крупнейших банков, на которые и пришлась основная часть поддержки в период кризиса. Повышение устойчивости банковской системы требует контроля именно за деятельностью крупнейших банков, которые сегодня практически остаются вне контроля. Существующая сегодня система банковского надзора не проводит различий между региональными и крупнейшими банками, что не представляется целесообразным. Должны быть разработаны дифференцированные тре-

бовання к банківському надзору, потребується більш інтенсивний контроль за системообразуючими банками.

В цілому предпринятые антикризисные меры снизили, но не устранили нестабильность на финансовых рынках. Назрела необходимость стратегических изменений к подходам регулирования финансовых рынков и управления рисками. Регуляторам необходимо пересмотреть общие подходы к государственным и корпоративным финансам, скорректировать регулирование отдельных групп участников рынка в соответствии со спецификой их деятельности. Особое внимание следует уделить требованиям раскрытия информации о сложных финансовых инструментах. Пока же предпринятые меры замедлили разрастание кризисных явлений в экономике, но породившие их причины остались неприкосновенными.

*М. І. Самсонов, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ РЕЙТИНГІВ У КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

Суттєве значення для попередження банкрутства окремих кредитних організацій і банківської системи в цілому має підвищення якості моніторингу за діяльністю банків як інструмента банківського нагляду в країні. Ефективний моніторинг за діяльністю банків є важливим аспектом попередження кризової ситуації в банках. Одним з найбільш надійних інструментів реалізації завдань моніторингу за діяльністю банків у системі банківського нагляду є побудова адекватної системи рейтингів.

В основі рейтингу лежить узагальнена характеристика за певною ознакою, що дозволяє групувати банки в певній послідовності за ступенем зменшення (або збільшення) деякої ознаки. Ознака (критерій) класифікації банків може відображати окремий бік діяльності банку (прибутковість, ліквідність, платоспроможність) чи діяльність банку в цілому (обсяг операцій, надійність, імідж).

Формування банківських рейтингів зазвичай здійснюють відомства нагляду за діяльністю банків (в Україні – Національний банк України) та окремі рейтингові агентства. Наприклад, у США рейтинг надійності усіх американських банків складається Федеральною резервною системою, яка виконує функції центрального банку країни. У Німеччині дану роботу здійснює Міністерство фінансів, використовуючи при

цьому нерейтингові методики. В Росії оцінкою надійності та стабільності комерційних банків займається Банк Росії.

Рейтинг надійності банків, сформований відомством банківського нагляду, ґрунтується не тільки на глибокому аналізі даних синтетичного обліку, але й супроводжується перевітками на місцях. Дані рейтингу не публікуються у відкритій пресі і використовуються органами банківського нагляду для запобігання банкрутств банків і забезпечення стабільності всієї банківської системи.

Рейтинги незалежних рейтингових агентств ґрунтуються на вивченні публічної звітності банків, як правило, балансів. Доцільність і реальність таких рейтингів певною мірою залежить від достовірності звітних даних і системи показників, що використовуються для характеристики надійності банків. Рейтинги банків, визначені незалежними агентствами, публікуються у відкритій пресі і дозволяють громадськості орієнтуватися при прийнятті рішень на грошовому ринку. Такими рейтингами користуються як професіонали (фахівці банків, бірж, асоціацій банків, аудиторських фірм), так і непрофесіонали (вкладники, акціонери). Рейтинги дають можливість вкладникам і кредиторам свідомо розміщувати свої тимчасово вільні фінансові ресурси, інвесторам – раціонально вибирати об'єкт вкладення капіталу, керівництву та власникам – оцінювати результати своєї діяльності і визначати подальшу стратегію розвитку банку.

Рейтинги таких відомих міжнародних агентств, як Thomson Financial Bank Watch, Mood's Investor Services, Standard&Poor's Rating Services та інші слугують орієнтиром для багатьох інвесторів. При цьому рейтингові агентства спеціалізуються на оцінці та аналізі даних діяльності банків з урахуванням інформації не лише економічного та фінансового, але й соціального спрямування, що дозволяє відповісти на питання кредитоспроможності банку, його можливості та професійності виконання своїх зобов'язань. Обов'язково враховується інформація неекономічного характеру, до складу якої досить часто входять дані про стан управління, ділові контакти, дотримання встановленого законодавства та правил центрального банку тощо. Зарубіжні рейтингові агентства, як правило, використовують закриті методики, не розкриваючи при цьому всі особливості підходу до оцінки фінансового стану банків, і подають тільки загальний алгоритм.

В українській практиці вже існують деякі методики побудови банківських рейтингів, однак досить невелика історія їхнього застосування вже знає досить прикладів неправильного оцінювання. Практично всі подібні помилки пов'язані з недосконалістю оцінної системи, на основі

якої вироблялося ранжування. До того ж до цього часу використання рейтингу не привело до суттєвої трансформації процедур прийняття рішень користувачами рейтингової інформації (що передусім пов'язано з відірваністю існуючих методик рейтингового оцінювання від реальної схеми прийняття рішень користувачами). Хоча в усьому світі рейтинги є загальноприйнятим інструментом для оцінки об'єктів у процесі прийняття рішень, вони систематично розраховуються і публікуються як фірмами, що професійно працюють у цій області, так і самими об'єктами.

До недоліків існуючих підходів, наприклад, можна віднести:

1. Непрозорість більшості рейтингових методик, відсутність чітких критеріїв використання їх на практиці.
2. Спотворення економічного сенсу деяких показників (що є вихідним матеріалом для обчислення рейтингів) через недосконалість існуючої системи обліку й моніторингу.
3. Орієнтація розробників методик обчислення рейтингів банків на лінійні моделі взаємозв'язку показників без обґрунтування умов, в яких допускається їх застосування.
4. Обмеженість і неповнота інформаційної бази в обчисленні рейтингів через небажання керівників достатньо повною мірою та об'єктивно надавати інформацію щодо стану банку.
5. У методиках, як правило, ігноруються показники, що характеризують динаміку функціонування банку, а також слабоформалізовані показники (у зв'язку зі складністю їх опрацювання).

О. В. Сергієнко,

ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

РЕЗЕРВНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ СТРАХОВОГО ТАРИФУ

Задача визначення величини страхового тарифу (СТ) є однією із основних у процесі організації діяльності страховика. Від її оптимального вирішення залежить не лише ефективність взаємовідносин між страховиком і страхувальником, але й добробут страхової компанії в цілому, оскільки правильність проведених розрахунків є основою забезпечення у майбутньому її фінансової стійкості.

Загалом для розробки адекватних методик розрахунку СТ досить важливим є розуміння самої його структури. Як відомо, тариф, на основі якого укладається договір страхування, має назву брутто-тарифу, до його складу входять: нетто-тариф та навантаження (витрати на ведення справи, витрати на проведення превентивних заходів, прибутки). Дана

модель структури СТ є загальноприйнятною, проте є досить загальною. На нашу думку, було б доцільним поглянути на структуру СТ у розрізі часток відрахувань до технічних резервів.

Як відомо, відповідно до норм законодавства, страховики зобов'язані формувати наступні резерви за видами страхування, відмінні від страхування життя:

- резерв незароблених премій (РНП);
- резерв незакінчених ризиків (РНР);
- резерв заявлених, але не виплачених збитків (РЗНВ);
- резерв збитків, які виникли, але не заявлені (РЗНЗ);
- резерв катастроф (РК);
- резерв коливань збитковості (РКЗ).

Враховуючи те, що відрахування до резервів здійснюються за рахунок надходжень страхових премій, які у свою чергу розраховуються на основі СТ, – модель брутто-тарифу в такому випадку матиме такий вигляд (рис. 1):

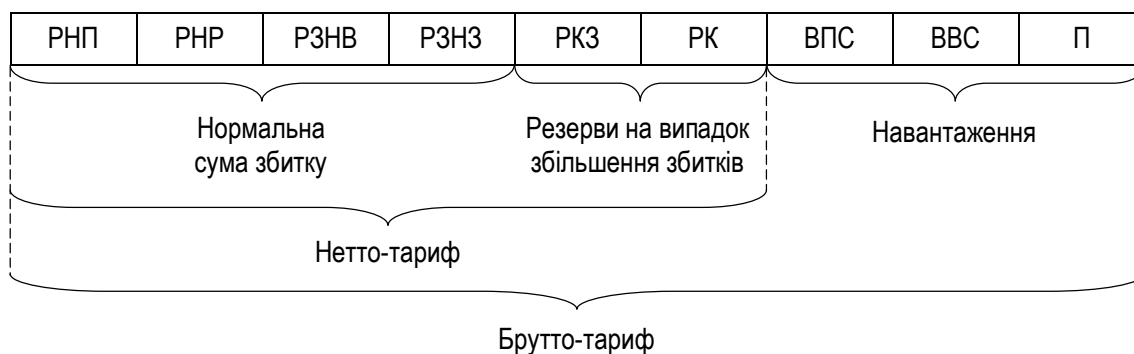

Рис. 1. Модель страхового тарифу для видів страхування, які відмінні від страхування життя

Оптимізація структури СТ з точки зору часток відрахувань до технічних резервів дозволить забезпечити не лише покриття витрат на ведення страхової справи, але й надасть можливість ще на етапі укладання страхового договору закласти основи формування адекватних страхових резервів, тим самим збільшуючи ймовірність отримання у майбутньому прибутку страховиком і підвищити рівень його фінансової стійкості.

Як показують результати проведеного дослідження, питанню визначення оптимальної структури СТ на сьогоднішній день приділяється недостатньо уваги. Більшість методик визначення його величини ґрунтуються на оцінці ймовірнісної складової настання страхового випадку

та направлені на розрахунок величини нетто-тарифу, проте недослідженими є процеси формування інших складових, які насамперед входять до структури навантаження, на розмір якого впливає здебільшого проваджувана страховиком фінансова політика. Також, на нашу думку, досить важливим є розгляд структури СТ з точки зору не лише ймовірності настання страхової події, але й з урахуванням майбутніх відрахувань до технічних резервів. Формування методик, які дозволяли б виокремити окремі частки в структурі страхового тарифу на формування певного виду резервів, враховували б існуючу ситуацію на страховому ринку та ймовірність настання страхових випадків, при визначенні величини СТ дозволить не лише забезпечити гарантований рівень фінансової стійкості, але й, як наслідок, збільшить ефективність функціонування страхової компанії.

Б. М. Табачун,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ СТАДІЙ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Бюджет є планом формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які виконують органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Як і будь-який план, бюджет проходить етапи планування, формування, затвердження й виконання. Саме виконання бюджету означає забезпечення повного і своєчасного надходження запланованих доходів, податків і платежів у всі ланки бюджетної системи та безперервне фінансування заходів, затверджених у бюджеті. Ця стадія бюджетного процесу включає заходи щодо виконання дохідної і видаткової частин кожного із бюджетів, що входять до складу зведеного бюджету України.

Організація виконання бюджету ґрунтується на певних принципах, до яких можна віднести: забезпечення повного і своєчасного надходження доходів у цілому і по кожному джерелу окремо; фінансування заходів у межах затверджених у бюджеті сум і протягом бюджетного року; надання бюджетних коштів у міру виконання кожним підприємством, організацією, установою планових завдань і з урахуванням освоєння раніше виділених коштів; фінансування юридичних осіб тільки з одного бюджету; дотримання режиму економії у витрачання трудових і природних ресурсів, матеріальних коштів; забезпечення ефективного контролю за правильним використанням державних коштів;

дотримання на підприємствах і в організаціях бюджетної сфери державної планової і фінансової дисципліни та ін.

Під час виконання бюджету мають вирішуватися такі задачі:

- максимальна мобілізація всіх доходів бюджетів;
- орієнтація всіх установ і організацій, які фінансуються з бюджету, на економне і ефективне використання бюджетних коштів;
- удосконалення форм і методів фінансового контролю за виконанням перед бюджетом фінансових зобов'язань підприємствами та організаціями всіх форм власності;
- контроль за своєчасним фінансуванням бюджетом установ тощо.

У вирішенні даних задач беруть участь різні державні утворення. Основними структурами, що залучені до виконання бюджету, є: Верховна Рада України, Міністерство фінансів, Державне казначейство, Рахункова палата, Контрольно-ревізійне управління, Національний банк України, органи податкової та митної служб України, розпорядники коштів.

Важливою складовою процесу виконання бюджету є його ефективна облікова організація, яку здійснює Державна казначейська служба України. Завданнями обліку виконання бюджету є повне, своєчасне і достовірне відображення процесу виконання державного та місцевих бюджетів. Ця інформація має дуже важливе значення для управлінської діяльності в процесі виконання бюджету. Складовими організації обліку є: первинні документи, якими оформляються операції щодо виконання бюджету; облікові реєстри, в яких відображаються ті чи інші операції і порядок ведення запису в них; план рахунків з обліку виконання бюджету держави.

Отже, бюджетна політика є однією з основних складових діяльності країни, а виконання бюджету – заключною стадією бюджетного процесу. Тому саме на етапі виконання бюджету потрібно приділяти підвищену увагу ефективному надходженню та раціональному використанню державних фінансових ресурсів для подальшого забезпечення належної бюджетної дисципліни, яка значно впливає на прийняття вдалих управлінських рішень.

Ю. М. Тимощенко,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СКЛАДАННЯ СПРОЩЕНОГО ФІНАНСОВОГО ЗВІТУ СУБ'ЄКТА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Впровадження в Україні системних реформ 2011 року значно вплинуло на організаційно-методичні аспекти ведення бухгалтерського обліку, оподаткування, а також на формування і склад показників фінансової звітності суб'єктів господарювання, у тому числі й на малий бізнес. До 1 квітня 2011 р. в Україні малі підприємства, які визначені такими згідно з Господарським кодексом, мали можливість скласти скорочений за показниками Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства, за формою та методикою П(С)БО 25 “Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства”. З набуттям чинності Податкового кодексу та змін у П(С)БО 25 з'явився новий за формою, змістом, порядком формування інформації та суб'єктами – Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства.

Основним нормативним документом, який визначає підприємства, що матимуть право на складання такого Спрощеного фінансового звіту, став Податковий кодекс України, зокрема п. 154.6, де визначені такі ознаки:

- а) розмір доходів кожного звітного податкового періоду наростаючим підсумком з початку року не перевищує трьох мільйонів гривень;
- б) розмір нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати (доходу) працівників, які перебувають з ним у трудових відносинах, є не меншим, ніж дві мінімальні заробітні плати, розмір якої встановлено законом, та які відповідають одному із таких критеріїв:
 - утворені в установленому законом порядку після 1 квітня 2011 р.;
 - діючі, в яких протягом трьох послідовних попередніх років (або протягом усіх попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення пройшло менше трьох років) щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує трьох мільйонів гривень, та в яких середньооблікова кількість працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб;
 - які були зареєстровані платниками єдиного податку в період до набрання чинності Податковим кодексом та в яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив до одного мільйона гривень, а середньооблікова кількість працівників – до 50 осіб.

Відповідно до цього ж пункту Податкового кодексу не матимуть права на складання Спрощеного фінансового звіту суб'єкти, створені в період після набрання чинності цим Кодексом шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення), приватизації та корпоратизації. Крім того, визначений значний перелік видів діяльності, при провадженні яких не застосовується зазначена пільга, зокрема: діяльність у сфері розваг; виробництво, оптовий продаж, експорт-імпорт підакцизних товарів; виробництво, оптовий та роздрібний продаж пально-мастильних матеріалів; фінансова діяльність; діяльність з обміну валют; операції з нерухомим майном, оренда (у тому числі надання в оренду торгових місць на ринках та/або у торговельних об'єктах; діяльність з надання послуг пошти та зв'язку; діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям тощо.

Введення поняття Спрощеного фінансового звіту, крім розширення форм, класифікаційних ознак щодо суб'єктів складання та подання фінансової звітності ввело нові методологічні проблеми: ведення обліку доходів і витрат за Податковим кодексом з метою їх відображення у фінансовій звітності та можливість незастосування принципу подвійного запису при веденні бухгалтерського обліку.

Н. М. Тимченко,
Державна податкова адміністрація в Сумській області

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОМІРНОСТІ ОБМЕЖЕНЬ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

За Конституцією України держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Одним із таких прав є право громадян на інформацію, яке передбачає можливість вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Таким чином, держава гарантує право громадян на інформацію, забезпечуючи можливість отримання, зберігання, використання і поширення відомостей.

Проблема реалізації права на інформацію неодноразово ставала предметом дискусій як науковців, законотворців, політиків, так і споживачів інформації.

Закон України “Про доступ до публічної інформації” визначатиме порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень,

інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Закон зобов'язав всіх розпорядників інформації, передбачених статтею 13, надавати та оприлюднювати публічну інформацію – відображену та задокументовану будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформацію, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

При цьому Законом встановлено, що зазначена інформація є відкритою, крім випадків, установлених законом, а доступ до неї забезпечується шляхом систематичного та оперативного її оприлюднення в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах у мережі Інтернет, а також шляхом надання її за запитами на інформацію. Щодо публічної інформації з обмеженим доступом, то нею, згідно із Законом, є конфіденційна, таємна та службова інформація.

У новому законі або наказ належить до державної таємниці, або він стає публічною інформацією. Інший важливий момент. Обмежувальні грифи надаються не документу в цілому, а інформації. Особливо це стосується великих справ.

У концепції нового закону закладено, що обмеженню підлягає саме інформація, а не документ. Це, до речі, розповсюджена практика на Заході. Коли є сторінка документа, інформація з обмеженим доступом замальовується, решта – оприлюднюється.

Конфіденційною інформацією є інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. При цьому не може бути віднесена до конфіденційної інформація, що була отримана або створена розпорядниками інформації.

Таємною інформацією є інформація, доступ до якої обмежується виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю.

Службовою інформацією є інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, і передують публічному

обговоренню та/або прийняттю рішень, а також інформація, що зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Крім цього, Законом передбачається, що не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно, якщо оприлюднення або надання такої інформації не може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Також дуже цікавим є положення Закону стосовно того, що декларації про доходи осіб і членів їх сімей, які претендують на зайняття або займають виборну посаду в органах влади, або обіймають посаду державного службовця, службовця органу місцевого самоврядування першої або другої категорії є відкритою інформацією, а також стосовно того, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ, і навіть, якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений.

Таким чином, результатом впровадження чітких підстав обмеження доступу до публічної інформації має стати перегляд суб'єктами владних повноважень списків документів, доступ до яких був обмежений, а це вже величезне досягнення в розбудові ефективної та прозорої держави.

С. С. Урсова, здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

Посилення конкуренції на ринку банківських послуг вимагає від банківської системи своєчасної адаптації до зміни умов господарювання, що досягається на підставі розробки та реалізації ефективної системи стратегічного управління, яке становить основу для визначення цілей конкурентної боротьби, обґрунтування конкурентної стратегії та управлінських рішень цілеспрямованого впливу, забезпечення мотивації й контролю в процесі конкурентного позиціонування. За цих обставин актуальним питанням є обґрунтування теоретичних положень стратегічного управління банківською діяльністю в умовах невизначеності конкурентного середовища.

Стратегічне управління являє собою логічний і аналітичний метод визначення майбутнього становища банківської установи на ринку відповідно до внутрішніх показників діяльності та можливостей зовнішнього середовища. Стратегічне управління припускає своєчасне передбачення змін, пристосування до них і контроль процесів перетворень і розвитку банку в умовах невизначеності зовнішнього середовища, внаслідок чого досягається задоволення інтересів клієнтів, акціонерів, службовців, окремих соціальних груп і суспільства в цілому. Реалізація стратегічного управління забезпечується на підставі конкурентної стратегії, яка розробляється з урахуванням результатів аналізу конкурентного середовища, виявлених динамічних характеристик окремих сегментів ринку й ступеня їх освоєння даною банківською установою, визначає стратегічні орієнтири та поведінку банку в процесі досягнення стратегічних цілей конкурентної боротьби. Залежно від ситуації на ринку та внутрішніх можливостей керівництво може обрати такі варіанти поведінки банку на кожному з пріоритетних сегментів ринку банківських послуг: збереження існуючої клієнтської бази; скорочення й, можливо, припинення операцій на даному ринковому сегменті (дезінвестиційна стратегія); продаж старих банківських продуктів новим споживачам на сегменті ринку, що обслуговується (стратегія проникнення); продаж освоєних продуктів і послуг на новому сегменті ринку (стратегія розвитку); модифікація або розробка новітніх видів продуктів і послуг та їх реалізація на сегменті ринку, що обслуговується (стратегія інновації, або розробки товару); розробка та реалізація новітніх продуктів і послуг на новому сегменті ринку (стратегія диверсифікованості).

Негативні наслідки світової фінансової кризи та необхідність стабілізації банківської діяльності у посткризовий період визначили такі напрями підвищення конкурентоспроможності банківських установ, які мають визначатися його конкурентною стратегією: необхідність оперативного коригування асортиментного ряду та підвищення ступеня відповідності банківських продуктів і послуг потребам клієнтів, оптимізація операційних витрат як напрям підвищення ефективності банківської діяльності. Розробка новітніх банківських продуктів і послуг здійснюється з метою задоволення потреб клієнтів і, як наслідок, збереження або збільшення клієнтської бази банку. Оптимізація операційних витрат полягає у пошуку додаткових можливостей зі скорочення трудовитрат і термінів виконання банківських операцій. Під час розробки та просування ініціатив щодо зниження витрат керівники банків стикаються з такими проблемами, які, як правило, є типовими для всіх банків: неоптимальні бізнес-процеси, нові технології просуваються

при збереженні традиційних процесів та операційної моделі управління, найчастіше проекти по зменшенню витрат призводять до адміністративного скорочення персоналу.

Таким чином, стратегічне управління банківською діяльністю в умовах зростання конкуренції на ринку банківських послуг припускає необхідність розробки та реалізації відповідної конкурентної стратегії, яка визначає детермінанти й пріоритети поведінки банку в процесі досягнення стратегічних цілей. Забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності обумовлює необхідність впровадження інновацій в процесі розробки актуального спектру банківських продуктів та послуг та оптимізації операційних витрат, тобто пріоритетним напрямом стратегічного управління є перехід від ефекту “масштабу” банківської діяльності до підвищення якості управління.

*С. В. Червякова, аспірантка
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ВПЛИВ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Одним із найбільш репрезентативних показників розвитку ринкової економіки є її капіталізація. Капіталізація економіки – категорія багатогранна. Це і один з основних інструментів забезпечення постійного соціально-економічного розвитку, впровадження його інноваційної моделі. Це і оцінка рівня розвитку національної економіки в цілому, її окремих галузей і господарюючих суб’єктів, їх конкурентоспроможності. У той же час капіталізація економіки – це індикатор одночасно як її ефективності (як економічної, так і соціальної), так і довіри до неї.

У вузькому розумінні капіталізація показує сукупну ринкову вартість усіх матеріальних і нематеріальних активів в економіці, зокрема в розвинутих ринкових економіках обмежуються капіталізацією фондового ринку. Здебільшого спеціалізовані енциклопедії дають визначення капіталізації як максимальної номінальної суми акцій та облігацій, які може випустити компанія. У широкому розумінні капіталізація вимірює і охоплює сукупну ринкову вартість усіх видів капіталу. З огляду на це, нами до капіталізації економіки будуть включені капіталізація ринку цінних паперів, обсяг емісії облігацій підприємств, сукупна вартість активів банків та обсяг емісії облігацій внутрішньої державної позики.

Одним із мотивів здійснення підприємствами операцій IPO є підвищення реальної ринкової вартості підприємства (його капіталізації). Капіталізація, або сукупна ринкова вартість акцій одного емітента, – це один із найважливіших показників діяльності публічних акціонерних

товариств і результат оцінки учасниками торговельних відносин рівня інвестиційної привабливості підприємства. Збільшення вартості пайових цінних паперів (акцій) на вторинному ринку безпосередньо впливає на показник капіталізації.

Це у свою чергу, з одного боку, має мікроекономічне спрямування, з іншого – наслідки процесу виходу підприємства на IPO позитивно впливають як на розвиток ринку цінних паперів, так і на розвиток економіки держави в цілому.

Дослідники логічно пов'язують рівень розвитку ринкової економіки та її капіталізацію з капіталізацією ринку цінних паперів, які залежать від капіталізації економіки. Також досить суттєвий зв'язок спостерігається між зростанням ВВП і зростанням капіталізації економіки.

На сьогодні в Україні показник рівня капіталізації вітчизняної економіки досить низький. Причинами чого є:

- відсутність достовірної та повної інформації про рівень капіталізації основних суб'єктів господарювання;
- висока ризикованість нагромадження капіталів і їх використання в реальному секторі економіки;
- значний рівень тіньової економічної діяльності, низький рівень захисту прав власності;
- низький рівень організації забезпечення біржового ринку цінних паперів.

Таким чином, для збільшення капіталізації економіки й більш об'єктивної оцінки вартості акцій необхідно створити консолідовану біржову систему на ринку цінних паперів, упровадити єдині стандарти діяльності організаторів торгівлі цінними паперами, заснувати центральний депозитарій цінних паперів на основі Національного депозитарію. Об'єднання фондових бірж і депозитаріїв відповідатиме європейським тенденціям і сприятиме підвищенню відкритості й прозорості фондового ринку, визначенню об'єктивної і справедливої вартості цінних паперів, запобігатиме маніпулюванню ринком.

*Т. О. Чернадчук, доц.,
Сумський національний аграрний університет*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ В СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Категорія “інформація” є однією з найпоширеніших у науці та практиці. Але разом з тим це поширення поєднується з невизначеністю та дискусійним характером самого визначення поняття та видів інформації. Багато в чому ця дискусійність пов'язана зі специфічним

характером принципів і методів вивчення та використання інформації в різних галузях науки і практики. Розбіжності проявляються у сприйнятті самої інформації, у визначенні форм її прояву в матеріальному світі, її місця у певних системах світогляду, її ролі у функціонуванні індивідів, суспільних груп, держави та суспільства в цілому. Інформація, залежно від сфери її обігу, має свої особливості, які впливають і визначають її правовий режим. Виявити такі особливості дозволяє класифікація інформації.

Виходячи із розуміння того, що класифікація інформації – це розподіл інформації за галузями знань, проблемами, предметами або за будь-якими іншими ознаками, із визначенням індексу систем класифікації, відповідно до змісту інформації, можна стверджувати, що варіантів класифікації інформації може бути запропоновано досить багато.

У Законі України “Про інформацію” від 13.01.2011 статтею 10 було визначено такі види інформації за змістом: інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація, податкова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; інші види інформації. Таким чином, визначивши в новій редакції конкретні види інформації, законодавець засвідчив незавершеність такого переліку, оскільки до “інших видів інформації” може належати будь-яка інформація, що не ввійшла у вищенаведений перелік.

Законом України “Про доступ до публічної інформації” виокремлено такий вид інформації, як “публічна інформація”, у свою чергу, в межах публічної інформації виокремлено публічну інформацію з обмеженим доступом, до якої належить конфіденційна, таємна та службова інформація. Така законодавча класифікація інформації з урахуванням особливостей банківської діяльності може бути застосована у цій сфері. Правову інформацію поділяють на нормативну правову інформацію та ненормативну правову інформацію.

Аналіз банківського законодавства дає можливість запропонувати такі класифікаційні схеми банківської інформації. Залежно від стадії банківської діяльності можна виділити попередню (установчу), поточну (власне банківську) та підсумкову (завершальну інформацію) інформацію.

Дослідження актуальних проблем класифікації інформації в цілому та галузевої зокрема дозволяє зробити висновок про те, що нова класифікація є узагальненням і продовженням попередніх. Будь-яка класифікація ґрунтується на комплексному, системному підході до видів і типів інформації. Чим більше враховано особливостей, рис, ознак явища,

що досліджується, тим вища цінність нової спроби її класифікувати, з урахуванням реальних процесів, що протікають у ній. За допомогою класифікації можливо одержувати цінну, корисну інформацію, вона сприяє вирішенню багатьох питань як у цілому в суспільній діяльності, так і в її окремих видах (предметна сфера діяльності), зокрема у банківській. Але не маючи вичерпних даних щодо найважливіших властивостей і характеристик інформації (окремо в кожній конкретній предметній сфері діяльності), неможливо оптимізувати інформацію, визначити критерії, котрі забезпечували б задану точність, надійність та ефективність її використання.

Науково обґрунтована класифікація інформації та інформаційних відносин дозволить глибше зрозуміти їх сутність, значення у механізмі інформаційно-правового регулювання, точніше визначити межі та можливості регулюючого впливу правових норм і напями підвищення ефективності їх дії. У практичній площині класифікація забезпечує науковий підхід до вибору форм і методів правового регулювання інформаційних відносин; виявлення тих їх окремих сегментів, які потребують вдосконалення правового регулювання та, відповідно, вироблення пропозицій щодо подальшого вдосконалення інформаційного та банківського законодавства.

А. В. Шаперенков,
ПАТ "ВіЕйБі Банк", м. Київ

ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В умовах зміни загальної філософії сучасного монетарного середовища та початку гонки інноваційних озброєнь практично у всіх країнах загострилося питання пошуку альтернативних джерел фінансування інноваційного розвитку, серед яких вагоме місце посідають кредитні джерела.

Слід зазначити, що ресурси банківських установ для інноваційної системи можуть мати особливе значення, оскільки ще основоположник інноваційної теорії Й. Шумпетер вважав кредитну емісію основним джерелом інноваційного розвитку. В Україні ж фінансове забезпечення інноваційної діяльності ускладнене як неспроможністю держави організувати задекларовану пріоритетність інноваційного шляху розвитку, так і оптимізувати існуючі грошові потоки інноваційного спрямування. Якщо у розвинутих країнах світу витрати на науку становлять 2–3 % ВВП, зокрема у США – 2,7 %, в Японії, Швеції, Ізраїлю близько 3,5–4,5 % ВВП, в Європейському Союзі поставлене завдання збільшити

аналогічні витрати до 3 % ВВП, то в Україні даний показник становить 0,9 %.

Основними традиційними напрямками участі сучасних банків у фінансуванні інноваційних процесів є:

- обслуговування руху клієнтських грошей, які спрямовуються для фінансування інноваційних інвестицій;
- інвестування (через фондовий ринок) у діяльність інноваційно-активних підприємств;
- вкладання в інноваційно-інвестиційні проекти як власних, так і залучених коштів.

Вітчизняна практика свідчить, що банківське фінансування інноваційної діяльності в Україні зводиться переважно до кредитування інноваційних проектів та обслуговування руху клієнтських грошей. На наш погляд, основними перешкодами зростання частки банківських кредитів у загальній системі фінансування інноваційної діяльності в Україні є:

- відсутність ефективного державно-банківського партнерства в сфері інновацій;
- проблеми нормативно-правового регулювання як інвестиційної, так і банківської діяльності;
- висока вартість кредитних коштів;
- короткостроковий характер ресурсної бази;
- відсутність адекватних методик оцінки ризиків банківської діяльності в сфері інноваційного середовища тощо.

Отже, перспективами подальших досліджень зводяться до пошуку реальних теоретико-методологічних і практичних засад посилення участі банківських установ у фінансовому забезпеченні шляхом першочергової нейтралізації вищезазначених проблем.

Т. В. Шлапко,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ “ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ”

Проведення реформи пенсійного законодавства призвело до зміни не тільки основних понять пенсійного забезпечення, а й умов призначення пенсій державним службовцям. Тому виникає необхідність аналізу стану законодавства про пенсійне забезпечення державних службовців і правил надання пенсій таким категоріям осіб.

Правові проблеми пенсійного забезпечення були предметом дослідження в наукових працях таких вчених, як В. С. Андрєєв, М. Л. Захаров, Е. Г. Тучкова, О. Д. Зайкін, І. М. Сирота, М. Доброхотова, М. В. Філіппова, М. О. Янтураєва та ін. Крім того, навіть суттєві зміни, внесені Законом України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” від 8 липня 2011 р., не усунули такі недоліки пенсійного законодавства, як відсутність універсального визначення поняття пенсії, нез’ясованість виду та місця пенсій державним службовцям у системі пенсійного забезпечення. У ст. 2 Закону України “Про пенсійне забезпечення” визначено 4 види пенсій: за віком, по інвалідності, в разі втрати годувальника, за вислугу років. Науковці відносять пенсії державних службовців до пенсій за вислугу років, і така пенсія є різновидом трудових пенсій, оскільки право на неї виникає у зв’язку з минулою суспільно корисною діяльністю. Водночас Законом України “Про державну службу” від 16 грудня 1993 року (далі – Закон “Про державну службу”) це питання чітко не врегульовано. Крім того, перелік категорій осіб, які мають право на пенсію за вислугу років, має за змістом винятковий характер, і в ньому не вказуються державні службовці (відповідно до ст. 52 Закону України “Про пенсійне забезпечення”). Це пояснюється тим, що право державних службовців на одержання пенсії закріплено спеціальним законом – ст. 37 Закону “Про державну службу”. Однак все ж таки необхідно було б внести зміни до Закону України “Про пенсійне забезпечення” і вказати в зазначеному переліку державних службовців.

Поняття пенсії за вислугу років у законодавстві відсутнє. Зазначено тільки, що встановлюється вона окремим категоріям громадян, зайнятим на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком. М. Л. Захаров, В. С. Андрєєв, Є. М. Доброхотова та деякі інші науковці основною умовою для призначення такої пенсії називають наявність спеціального стажу. У визначеннях самого поняття, яке надається різними науковцями, як правило, відсутня така умова, як досягнення необхідного пенсійного віку. Таким чином, така пенсія не повинна призначатися у зв’язку з досягненням певного віку, а призначається у зв’язку з наявністю спеціального стажу визначеної законом тривалості. Проте в ст. 37 Закону України “Про державну службу” другою умовою, необхідною для призначення пенсій державним службовцям, визначено досягнення чоловіками 62 років, жінками – пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 р. Отже, встановлення таких вимог ще більше зближує зазначені пенсії з пенсіями за віком.

Незрозумілим є також зазначення в ст. 51 Закону України “Про пенсійне забезпечення”, що вироблення такого стажу повинно свідчити про “втрату професійної працездатності або придатності”. Відповідно до Інструкції про встановлення груп інвалідності, затвердженої наказом МОЗ України від 7 квітня 2004 р. № 183, порушення професійної працездатності – це найчастіша причина соціальної недостатності, яка може виникати первинно, коли інші категорії життєдіяльності не порушені, або вторинно на основі обмеження життєдіяльності. Слід зазначити, що значне обмеження обсягу трудової діяльності також можна вважати обмеженням життєдіяльності. А соціальна недостатність внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров’я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги, вважається інвалідністю.

Отже, в особи за певних умов при повній втраті професійної працездатності, як правило, виникає право на визнання її інвалідом. Але пенсії по інвалідності державним службовцям і особливості їх призначення визначено окремо. Слушною є думка М. Л. Захарова, який зазначає, що пенсія за вислугу років встановлюється незалежно від фактичного стану працездатності. Тому доцільно було б ст. 51 викласти у такій редакції: “Пенсії за вислугу років встановлюються окремим категоріям громадян, зайнятим на роботах, виконання яких призводить або може призвести до зниження чи втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком”.

Подальше удосконалення законодавчого врегулювання особливостей пенсійного забезпечення державних службовців сприятиме належній охороні пенсійних прав зазначеної категорії осіб.

Т. В. Щербина,

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕДАВАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Ефективність передавання монетарних імпульсів насамперед залежить від структури тих макроекономічних зв’язків, що формують канали передавального механізму. Їх формування, у свою чергу, відбувається разом із розвитком економічної системи, що визначає ті особливості, якими відзначається дія трансмісійного механізму кожної окремої країни.

Питання визначення факторів, що впливають на функціонування монетарної трансмісії, досліджується у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Наприклад, С. Моїсеєв у своїй праці відзначає, що формування структури трансмісійного механізму грошово-кредитної політики насамперед залежить від типу фінансової системи країни, оскільки вона визначає специфіку каналів, через які можуть проходити монетарні імпульси.

С. Цечетті виділяє ряд більш детальних характеристик, які визначають силу дії трансмісійного механізму грошово-кредитної політики: структурні характеристики банківської системи (кількість банків на 1 млн. осіб і концентрація капіталу – відношення обсягу активів п'яти найбільших банків країни до загальних активів); її фінансовий стан (рентабельність активів, обсяг резервів на покриття неповернених кредитів, процентна маржа, операційні витрати); важливість зовнішнього фінансування.

У дослідженні К. Корищенка до структурних факторів, які визначають дієвість передавального механізму, окрім суто фінансових характеристик середовища, віднесені такі: структура внутрішнього попиту, ступінь відкритості економіки та загальні характеристики, які відображають функціонування грошово-кредитної складової економічної системи.

В. Лепушинський виділяє серед факторів, які справляють значний вплив на процес передавання монетарних імпульсів, рівень і глибину розвитку фінансового сектору, величину премії за ризик, інфляційні очікування, мінливість інфляції, валютний курс, доларизацію, мобільність капіталу, ступінь відкритості економіки, вплив на інфляцію з боку немонетарних чинників, інші структурні чинники, до яких належать ступінь участі держави в регулюванні окремих товарних ринків і цін на них, частка державної власності в корпоративному секторі, захист прав власності та ін.

Якщо систематизувати усі зазначені фактори, то серед головних параметрів економічного середовища, стан яких даватиме можливість оцінити потенціал сили передавання монетарних імпульсів від фінансового до реального секторів, можна виділити дві групи: загальні економічні передумови та структурні характеристики фінансової системи. До першої з них належать такі: коефіцієнт монетизації, коефіцієнт грошових заощаджень, внутрішній попит, ступінь відкритості економіки, величина доходів і видатків державного бюджету, ступінь участі держави у регулюванні товарних ринків та цін, частка державної власності у корпоративному секторі, ступінь розвитку та ефективність законодавства

із захисту корпоративних прав суб'єктів господарювання, ефективність корпоративного управління.

Відповідно, до другої групи належать: тип фінансової системи країни, структурні характеристики банківської системи, фінансовий стан банківського сектору, строкова структура кредитно-інвестиційного портфеля комерційних банків, рівень і глибина розвитку фінансових ринків, послідовність дій монетарної влади та їх відповідність проголошеній стратегії, використання адміністративних важелів регулювання ринку, ступінь участі держави у кредитуванні реального сектору, ступінь доларизації активів і мобільність капіталу.

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Збірник тез доповідей
XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(27–28 жовтня 2011 р.)

У 2 томах

Том 2

Редактори:

Г. К. Булахова

Г. М. Нужненко

Технічне редагування

І. О. Кругляк

Комп'ютерна верстка

В. А. Івакін

Відповідальність за фактичні помилки, достовірність інформації
та точність викладених фактів несуть автори.
Усі права застережено. Посилання на матеріали збірника обов'язкові

Підписано до друку 20.10.2011. Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 9,71.
Ум. друк. арк. 10,88. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Тираж 100 пр. Вид. № 1108

Видавець і виготовлювач
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи Національного банку України”
вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна, тел. (542) 61-93-37

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК, № 3160 від 10.04.2008